

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İktisat Anabilim Dalı
İktisat Bilim Dalı**

KIRILGAN - BAŞARISIZ DEVLET OLGUSU VE TERÖRİZM AÇMAZI

(Sosyo-iktisadi ve Politik Dinamikleri Dahilinde)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Necmettin ÇELİK

(Tezi Hazırlayan)

DANIŞMANI : Yrd. Doç. Dr. Mehmet KARAÇUKA

İZMİR-2014

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum Kırılgan - Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm Açmazı (Sosyo-İktisadi ve Politik Dinamikleri Dahilinde) adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Necmettin ÇELİK

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Necmettin ÇELİK
Numarası : 92-12-345
Anabilim Dalı : İktisat Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı (Türkçe) : Kırılgan-Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm Açmazı (Sosyo-İktisadi ve Politik Dinamikleri Dahilinde)
Tez Başlığı (İngilizce) : The Fragile-Failed State Phenomenon and Terrorism Impasse (Within Socio-Economic and Politic Dynamics)
Tez Savunma Tarihi : 23.07.2014

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı (Danışman)

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd.Doç.Dr.Mehmet KARAÇUKA
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç.Dr.A.Nazif ÇATIK
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd.Doç.Dr.Mustafa KÜÇÜK
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Tez savunması sonucunda öğrenci;

- Başarılı bulunmuştur.
 Başarısız bulunmuştur.
 Tezinde Düzeltme Yapması Gerekmemektedir.

İÇİNDEKİLER

YEMİN BELGESİ	ii
TUTANAK.....	ivii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLO LİSTESİ	vi
GRAFİK LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1. DEĞİŞEN BOYUTLARIYLA TERÖRİZM UNSURU	5
1.1. Terörizm Kavramı ve Küresel Terörizm Endeksi	5
1.2. Terörizmin Değişen Boyutları ve Yeni Dünya "Düzensizliği"	9
2. TERÖRİZM UNSURUNUN DİNAMİKLERİ	15
2.1. Terörizm ve Kırılgan - Başarısız Devlet Olgusu	15
2.1.1. Zayıf/Kırılgan ve Başarısız Devlet Kavramları.....	15
3.2.2. Başarısız Devletlerin Etkileri	19
2.2. Terörizmin Sosyo-Politik Dinamikleri	23
2.3. Terörizm ve İktisadi Dinamikleri	29
2.4. Sosyal Dışlanma, Ayrımcılık ve Terörizm	33
3. AMPİRİK ANALİZ	40
3.1. Ampirik Literatürün Değerlendirilmesi.....	40
3.2. Veri Kaynakları, Yöntem ve Analiz	52
3.2.2. Veri Seti ve Değişkenler.....	52
3.2.2. Ekonometrik Model ve Analiz	59
3.3. Ampirik Bulgular	60
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	68

KAYNAKÇA	70
EKLER	78
Ek - 1. Ülkelerin Karakteristik Özellikleri	78
Ek - 2 Korelasyon Matrisi	84
ÖZGEÇMİŞ	85
ÖZET	87
ABSTRACT	88

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.	13
Tablo 2.	20
Tablo 3.	21
Tablo 4.	22
Tablo 5.	24
Tablo 6.	26
Tablo 7.	30
Tablo 8.	31
Tablo 9.	38
Tablo 10.	39
Tablo 11.	54
Tablo 12.	60
Tablo 13.	61
Tablo 14.	66
Ek - 1	78
Ek - 2	84

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1.	10
Grafik 2.	11
Grafik 3.	12

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.	14
Şekil 2.	18

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CIRI	: Cingranelli-Richards Human Rights Data
DRC	:Democratic Republic of the Congo (Kinshasa)
EDI	:Economic Discrimination Index
EHET	:Etnik Heterogeneity
EKKY	:En Küçük Kareler Yöntemi
ELF	:Ethnolinguistic Fractionalization
F	:Free Status
FFP	:Fund for Peace
FSI	:Failed State Index
GTD	:Global Terrorism Database
GTI	:Global Terrorism Index
HDI	: Human Development Index
HI	:High Income
HMI	: Higher Middle Income
ILO	:International Labour Organization
İBBS	:İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması
JHA	:Justice and Home Affairs
KBDG	:Kişi Başına Düşen Gelir

LI	:Low Income
LICUS	:Low Income Countries Under Stress
LMI	:Lower Middle Income
NF	:Not Free Status
NFS	:Nüfus Büyüklüğü
OECD	:Organization for Economic Co-operation and Development
PDI	:Political Discrimination Index
PF	:Partly Free Status
PSEKK	:Havuzlanmış/Karma Panel Model
RC	: Republic of the Congo (Brazzaville)
SE	:Sabit Etkiler Panel Modeli
SEU	:Social Exclusion Unit
START	:National Consortium for the Study of Terrorism and Response to Terrorism
UCDP/PRIO	:Uppsala Conflict Data Program/Department of Peace and Conflict Research
UMI	:University of Maryland
UNHRC	:United Nations Human Rights Council
UNDATA	:United Nations Data
WB	:World Bank
WMRC-GTI	:World Market Research Center's Global Terrorism Index

GİRİŞ

Çok kutuplu bir yapıya doğru evrilmekte olan Yeni Dünya "*Düzensizliği*" içinde, dünya barışını en çok tehdit eden unsurun özellikle büyük güçler arasındaki silahlanma yarışından da ziyade, küresel boyut kazanan terörün önlenemez yükselişi ve kırılgan - başarısız devlet olgusunun yıkıcı etkilerinin yayılarak artması olduğu söylenebilir. Nitekim; komşularını da istikrarsızlaştırıcı potansiyele sahip olan ve terörist yapılanmalar için güvenli bir sığınak haline dönüşebilen toprak parçalarının ortaya çıkmasına sebep olan kırılgan - başarısız devletlerin uluslararası güvenliği tehdit ettiği görüşü artarak kabul görmektedir (Cojonu ve Popescu, 2007). Bu sebeptir ki; bugün gelinen noktada, büyük güçler başta olmak üzere Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşları meşgul eden sorunsal, zayıf devletleri başarısızlığa sürükleyen koşulların tespiti ve bunların önlenmesi için gerekli politikaların devreye sokulmasıyla dünya barışını tehdit eder hale gelen terörizmle mücadeledir.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği gibi iki büyük güç arasında sağlanan dengenin tek kutuplu bir yapıya evrildiği 1990 - 2000 yılları arasında, terörist faaliyetler noktasında uluslararası sistemin göreceli olarak istikrarlı hale geldiği görülmektedir. Fakat; çeşitli bölgesel güçlerin yükseldiği özellikle 2001 sonrası dönemde, belirsizlikler içeren yeni güç dengelerinin ortaya çıkmasıyla birlikte terörün de ön alınamaz yükselişinin başladığı görülmektedir. Terörün küresel bir nitelik kazandığı bu Yeni Dünya "*Düzensizliği*"nin neorealist perspektifin üzerinde durduğu çok kutuplu yapının barış bozucu dinamikleri olduğuna yönelik görüşleriyle paralellik göstermesi düşündürücüdür. Öte yandan, belirsizlikler içeren bu yeni süreçte, güçlü devletlerin göreceli güç dengelerini / üstünlüklerini devam ettirebilmek adına, terörü ve terör örgütlerini kendi çıkarları doğrultusunda politik bir araç olarak kullanabilecekleri ve belirli bölgelerde terörün kısır bir döngü şeklinde devam etmesine ön ayak olabilecekleri, düşünülmeye değer iddialardır. Nitekim; dünya tarihine baktığımızda, güç dengelerinin yeniden tesis edilmesi noktasında önemli bir politik araç olarak kullanılan savaşların, teknik gelişmeler neticesinde sahip olunan kitle

imha silahlarının devasa boyutlara ulaştığı günümüzde, yerini son yıllarda dramatik bir şekilde yükselen terör faaliyetlerine bırakmış olabileceği düşünülebilir. Hatta ve hatta, "İnsani Müdahale" görüntüsü altında, enerji kaynaklarına yakın kritik bölgelerin kontrol altına alınması amacıyla bir bahane olma rolünün de terörizme atfedilmesi oldukça manidardır.

Fakat; tüm bu iddiaları bir kenara bıraktığımızda, genel olarak terörün ürkütücü boyutlara ulaşarak yıkıma sürüklediği devletlerin yoğunlaştığı lokasyonlarda, iktisadi, siyasi ve toplumsal yozlaşmanın da yüksek seviyelerde seyretmesi ve bunların kısmen kümelenme örneği sergilemesi, gözlenen bu korelasyonel ilişkinin nedensellik bağıntısı taşıyabileceği olgusunu gündeme getirmektedir. Başka bir ifadeyle; dünya barışını tehdit eden boyutlara ulaşan terörizmin yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliği, politik istikrarsızlık ve demokratikleşme düzeyi gibi sosyo-iktisadi ve sosyo-politik dinamiklere sahip olması kuvvetle muhtemeldir. Terörizmi tetikleyen ya da şiddetlenmesi noktasında elverişli zemin oluşturan söz konusu dinamiklerin saptanabilmesi, yeni dünya "düzensizliği" içinde barış ortamını tehdit eden terörizmle mücadele edilebilmesi noktasında, özellikle proaktif önlemler alınabilmesi ve muhtemel sorunların barışçıl ve diplomatik yollarla can ve mal kaybını minimize edecek şekilde çözümlenebilmesi için hayati öneme sahiptir. Çünkü, terörizmle mücadelede salt askeri yöntemlerin uzun vadede fayda etmediği, gerek küresel ölçekte; gerekse de ulusal örnekler dahilinde acı bir gerçek olarak su yüzüne çıkmıştır. Bununla birlikte, ceza hukuku dahilinde yaratılmak istenen caydırıcılık girişimlerinin de tek başına etkin sonuçlar vermek bir yana; uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı gibi terör örgütlerine finansman kaynağı oluşturan illegal faaliyetlerin risk boyutunu ve buna bağlı olarak da getirisini arttırması, dolayısıyla da bu gibi faaliyetlere yönelik eğilimlerin artmasına sebep olması gibi amacından tamamen uzak sonuçlar doğurması söz konusu olabilir. Bu doğrultuda, terörizmin iktisadi, siyasi ve psikolojik dinamiklerini tespiti ve kalıcı barışın tesisi için bu sorunların çözüme kavuşturulmasına yönelik yapısal politikaların askeri ve cezai caydırıcılık politikalarıyla eşanlı bir şekilde devreye sokulması gerekmektedir. Bu sebeple, uluslararası barışı her geçen gün daha da tehdit eder hale gelen terörizm olgusunun dinamiklerinin ayrıştırılması önem taşımaktadır.

Dünyanın dört bir tarafında kısmen kümelenmeye işaret eden ve özellikle 2000'li yıllarda dramatik bir şekilde artış gösteren iç çatışma ya da terör gibi şiddet içeren unsurların temel dinamiklerinin neler olabileceği; İktisadi, politik, psikolojik ve belki de tarihsel dinamikler olarak ileri sürülebilecek etkenlerin bahsi edilen şiddet unsurlarının tekdüze açıklanabilmesine olanak sağlayıp sağlayamayacakları; tüm bunların aksine, terörizmin devletler sistemi içerisindeki göreceli güç dengesinin tesisinde politik bir unsurdan ibaret olup olmadığı gibi sorgulanması gereken hususların çeşitliliği, terörün meydana geldiği ülke koşullarının birbirinden belirgin bir şekilde farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Her ne kadar terörün dehşet verici boyutlara ulaştığı örnekler, belirgin karakteristik özellikler sergileseler de aynı sosyo-iktisadi, politik veya kültürel koşulların terör olaylarıyla karşı karşıya kalan tüm ülkeler için geçerli olmaması, değişen ve daha da kompleks bir yapıya bürünen terör örgütlerinin ve terörist faaliyetlerin tek düze indirgenemeyeceğinin en önemli kanıtıdır.

Söz konusu kısıdı göz önünde bulunduracak şekilde, çok geniş bir perspektiften terörizmle ilişkilendirilebilecek birçok unsur ile terör olayları arasındaki nedensellik ilişkisinin incelendiği ve yukarıda bahsedilen soruların cevaplanmaya çalışıldığı bu çalışmada, birinci bölümde çeşitli ulus üstü kurumların terörizm ve terörist faaliyetlere yönelik yaptıkları resmi tanımlamalara yer verilmiştir. Özellikle 2001 sonrası dönemde, terörün ulaştığı boyutların küresel ölçekte öne çıkarıldığı bu bölümde, terörün ulaştığı boyutlar ve her geçen gün daha da karmaşıklaşan yapısı tarihsel bir perspektiften sunulmuştur. "Kırılğan / Başarısız Devlet", "Toplumsal Parçalanma", "Sosyal Ayrışma" gibi olgularla ve diğer iktisadi, politik, toplumsal faktörlerle terörizm arasındaki muhtemel bağıntıların incelendiği ikinci bölümden sonra, teröre sebebiyet verdiği düşünülen bu faktörler arasında, bir anlamda, hiyerarşik bir sıra oluşturabilmek ve böylece politika yapıcılara terörle mücadele noktasında proaktif güvenlik önlemleri sunabilmek amacıyla, 2002 - 2011 yılları dahilinde 156 ülkenin dikkate alındığı panel veri yöntemine dayalı ekonometrik bir model oluşturulmuştur. Ülkelerin sorunlu bir bölgede olup olmamalarının karşı karşıya kaldıkları terör faaliyetlerinin boyutları noktasında, önemli bir faktör oluşturabileceği ihtimalinin de göz önünde bulundurulduğu söz konusu analizde, terör unsurunun büyük güçlerin kendi çıkarları

doğrultusunda kullandığı ve beslediği küresel bir araç olduğu iddiasının da modele dahil edilebilmesi adına; ülkeler, uluslararası enerji tedarik zinciri içerisindeki mevcut konumlarına göre gruplandırılarak incelenmiştir. Elde edilen ampirik bulguların ışığı altında oluşturulan sonuç ve değerlendirme bölümünde ise, gerek ulusal; gerekse de uluslararası politika yapıcılara terörizmle mücadelede bir takım politika önerilerinde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DEĞİŞEN BOYUTLARIYLA TERÖRİZM UNSURU

1.1. Terörizm Kavramı ve Küresel Terörizm Endeksi

Siyasi bağlamda ilk defa Fransız Devrimi sırasında kullanılan terörizm kavramı (Krueger ve Maleckova, 2002), oldukça karmaşık ve dönemsel farklılıklar taşıyan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, şiddet kullanımının kim tarafından, kimlere ya da neye yönelik olması halinde yasal sınırlar içerisinde değerlendirileceği; mutlak ve göreceli sınırlarının neler olacağı noktasında, ortak bir paydada buluşulamaması, terörizmin kesin ve herkes tarafından kabul görebilecek bir şekilde tanımlanmasını güçleştirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, normatif yönden nasıl bir tanımlamanın doğru olabileceği sorunsalı üzerinde yoğunlaşmaktan ziyade, çeşitli ulus üstü kurumların terörizm kavramına yönelik geliştirdikleri tanımlamalara yer verilmesi faydalı olacaktır.

Örneğin; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 9 Aralık 1994 tarihinde kabul edilen ve "Uluslararası Terörizmin Sonlandırılmasına Yönelik Önlemler" başlıklı 49 / 60 sayılı kararına göre, terörizm politik amaçlarla genel halk, kişi grupları ya da belirli kişiler içerisinde korku yaratmak için niyetlenilmiş ya da hesaplanmış, her durumda da kanunsuz olan; siyasi, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik, dini ya da başka nedenlerle haklı çıkarılmaya çalışılan cezai eylemlerdir.¹

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1566 sayılı ve 2004 tarihli kararında ise, sivilleri de içeren genel halk içinde kişi grupları ya da belirli kişiler içinde korku uyandırmak, bir nüfusu korkutmak ya da bir devleti veya uluslararası örgütü bir eylemi işlemeye veya işlemekten kaçınmaya zorlamak amacıyla ölüme sebebiyet verme, fiziksel yaralanma ya da rehin alma şeklinde işlenen cezai eylemler olarak revize edildiği söylenilebilir.²

---

1 <http://www.un.org>, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014.

2 <http://www.state.gov>, Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014.

Avrupa Birliği bünyesinde, 13 Haziran 2002 tarihli ve Terörle Mücadeleye İlişkin 2002/475/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararı ise; terörizm kavramının objektif ve sübjektif olmak üzere iki farklı unsurun bileşimi olduğuna vurgu yapmaktadır.³

Objektif unsur; ciddi kriminal davranış örneklerinin (cinayet, bedensel yaralanmalar, rehin alma, gasp, silah imalatı vb.) bir tür listesini ifade etmekten; sübjektif unsur; bu eylemlerin toplumun gözünü ciddi bir şekilde korkutmak, devleti ya da uluslararası bir kurumu herhangi bir harekette bulunması ya da kaçınması noktasında gayri meşru olarak zorlamak ya da bir ülkenin veya uluslararası bir organizasyonun temel siyasi, anayasal, iktisadi veya sosyal yapılarını ciddi bir şekilde tahrip etmek ya da istikrarsızlaştırmak amacıyla yapılması halinde, terörist suçlar olarak kabul edileceğini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda çerçeve kararın birinci maddesinin (a) dan (i)'ye kadarki fıkralarında yer alan eylemlerin terörist suçlar olarak sayılabilmesi için gerekli önlemlerin alınacağına vurgu yapılmaktadır. Bu eylemler;

(a) Kişinin yaşamına yönelik ölümlle sonuçlanabilecek saldırılar;

(b) Kişinin fiziksel bütünlüğüne yönelik saldırılar;

(c) Kaçırma ya da rehin alma;

(d) Kamu kuruluşlarını, ulaşım sistemini, alt yapı tesisini, bilgi sistemi dahil olmak üzere kıta sahanlığı üzerinde bulunan sabit bir platformu, insan hayatını tehlikeye atma ya da büyük ekonomik bir kayba yol açma ihtimali taşıyacak şekilde kamusal alanı ya da özel mülkiyeti geniş çaplı yok etmeye neden olmak;

(e) Uçak, gemi ya da diğer kamusal veya mal nakil araçlarını kaçırmak;

(f) Silah ve patlayıcıları ya da nükleer, biyolojik veya kimyasal silahları üretmek, bulundurmak, temin etmek, nakletmek, tedarik etmek ya da kullanmanın yanı sıra; biyolojik ve kimyasal silahlara yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunmak;

---

³<http://eur-lex.europa.eu>, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014.

(g) İnsan hayatını tehlikeye sokacak tehlikeli maddeleri salma ya da yangın, sel veya patlamalara neden olmak;

(h) İnsan hayatını tehlikeye sokacak şekilde, su, enerji veya diğer temel doğal kaynakların sunulmasına müdahalede bulunmak ya da engel olmak;

(i) (a)'dan (h)'ye kadar sayılan eylemlerden birini dahi işlemeye yönelik tehditte bulunmak.

Amerika Birleşik Devletleri ise, terörizmi Federal Ceza Kanunu çerçevesinde tanımlayarak ulusal ve uluslararası terörizm ayrımına gitmiştir.⁴ Birleşik Devletler Kanunnamesinin 18. Başlığı terörizmi tanımlamakta ve terörizmle alakalı suçları listelemektedir. Söz konusu kanunun 113 (B) Bölümünün 2331. paragrafında tanımlandığına göre; terörizm,

Birleşik Devletler ya da herhangi bir eyaletin ceza kanununu ihlal eden şiddet ya da hayatı tehdit eden eylemler içermesi; sivil halkı korkutmak ya da zorlamak için bilinçli olarak yapılması, bir devlet politikasını korkutma ya da baskı yoluyla etkilemeye çalışması veya devlet işleyişini kitle imha, suikast, adam kaçırma yoluyla etkilemeye çalışması gibi kriterler dahilinde tanımlanmakta ve Birleşik Devletler Yargı yetkisi alanında meydana gelip gelmemesine göre ulusal ve uluslararası terörizm tasnifine gidilmektedir.

Özellikle siyasi nitelikli hedeflerine ulaşma noktasında geniş halk kitlelerine korku salmak marifetiyle istikrarsızlaştırıcı ve şiddete dayalı eylem ve girişimler olarak genellenebilecek terörizm olgusunun tanımlanmasında yaşanan bu farklılığın yanı sıra; tüm tanımlamalarda bazı ortak noktaların da öne çıktığı görülmektedir. Bunlar, sistematik ve meşru olmayan yollarla güç kullanımı ile siyasi amaç ve hedefler içermesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın devamında yapılan ekonometrik analizle paralellik göstermesi amacıyla terörizm kavramının tanımlanması noktasında , Terörizm Çalışmaları ve Terörizme Verilen Tepkiler Ulusal Konsorsiyumu (START) tarafından toplanan ve

⁴ <http://www.fbi.gov>, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014.

derlenen Küresel Terörizm Veritabanı (GTD) bünyesinde yapılan tanımlamanın kabul edildiği söylenilebilir. Bu tanıma göre; terörist bir saldırı, korku, zorlama ya da yıldırma yoluyla siyasi, iktisadi, dini veya sosyal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlet dışı bir aktör tarafından yasadışı güç ve şiddetin fiili olarak kullanımı ya da gözdağı verilmesidir. Bu tanımın siyasi ya da dikey terörizm olarak da tanımlanabilen devlet terörizmini kapsamadığını görmekteyiz. Öte yandan, etnik temelli, bölünmeye yönelik vb. terörizm türlerinin ayrıştırılması yoluna da gidilmeden kapsayıcı bir kavram olarak tanımlandığını belirtmeliyiz.

Bu tanım doğrultusunda hesaplanan Küresel Terörizm Endeksi, terör olaylarının direkt ve göreceli etkisini ölçebilmek adına beşer yıllık azalan ortalamalar ve dört farklı kriter dahilinde 158 ülke için 2002 yılından itibaren hesaplanan ve 0 - 10 arasında değişen değerler alan bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu endeks oluşturulurken aşağıda da detaylı bir şekilde gösterildiği gibi yalnızca terör olayları sayısı dikkate alınmamış; aynı zamanda meydana gelen terör olayları neticesinde yaralanan ve ölen kişilerin sayısı ile oluşan maddi hasarların boyutunun göz önünde bulundurulmasıyla, gerek ülkeden ülkeye; gerekse de yıldan yıla terör olaylarının boyutunun daha gerçekçi hesaplanabilmesi sağlanmıştır. Öte yandan; terör olaylarının dönemsel olarak belirgin farklılıklar gösterebilmesi sebebiyle ortaya çıkabilecek muhtemel yanılgıların önüne geçilebilmesi adına, yalnızca cari dönemde meydana gelen terör olaylarının yanı sıra; azalan bir ağırlıklandırma ile geriye dönük beşer yıllık ortalama değerlerin dikkate alındığı görülmektedir. Bu yönüyle salt terör saldırılarının dikkate alınmasının yaratacağı muhtemel yanılgıların önüne geçilmesi bakımından önemli avantajlar sağlayan söz konusu endeksin 2002 - 2011 yılları dahilinde elde edilebiliyor olması, terör olaylarının 2001 öncesi ve sonrası değişen boyutlarının ampirik olarak test edilebilmesini ve ulusal, uluslararası, etnik veya bölünmeye yönelik terörist faaliyetler şeklinde bir tasnif yapılabilmesini imkansız hale getirmektedir. Dolayısıyla, bu gibi unsurlar, küresel terörizm endeksinin dezavantajlarını ifade etmektedir.

Birincil Ölçüt	Ağırlık	İkincil Ölçüt	Ağırlık
Olay sayısı toplamı	1	Cari yıl	16
Ölü sayısı toplamı	3	Önceki yıl	8
Yaralı sayısı toplamı	0.5	İki yıl öncesi	4
Maddi zarar toplamı	2	Üç yıl öncesi	2
		Dört yıl öncesi	1

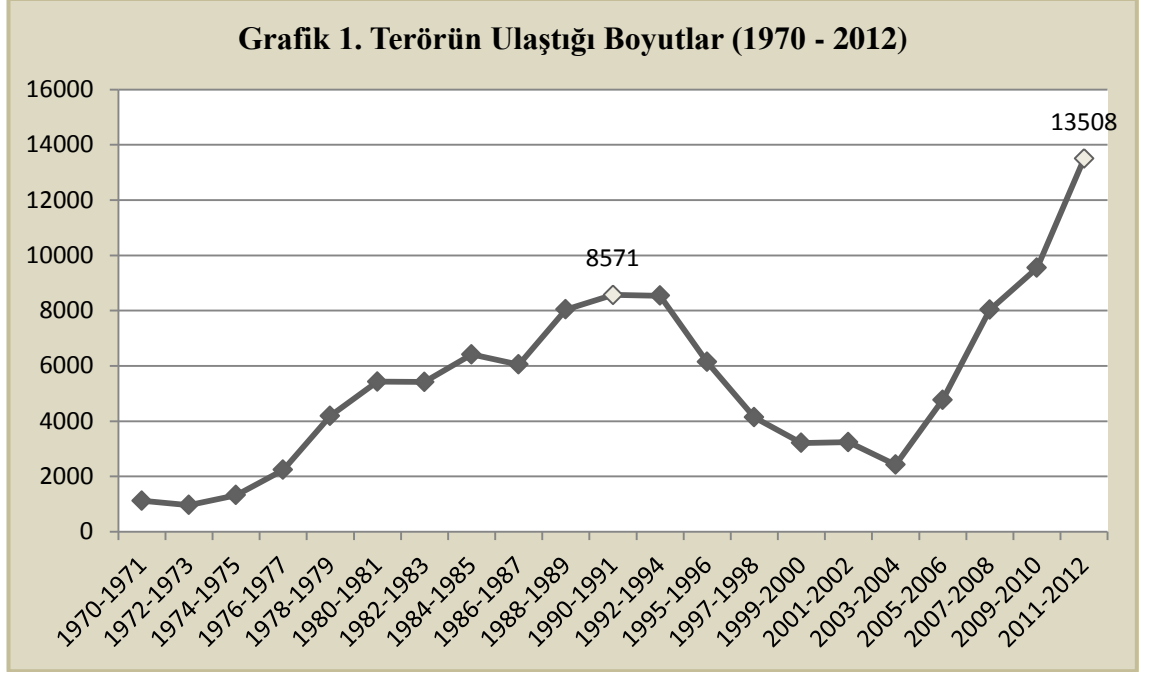
Son olarak, söz konusu kriterler üzerinden 158 ülke için hesaplanan GTI değerlerinin 6 farklı aralıkta gruplandırıldığını belirtmeliyiz. Bu değerlerin 10 endeks değerine yaklaşması, terörün şiddetinin giderek tırmandığı, 0 endeks değerine yaklaşması ise, tersi bir süreci ifade etmektedir.

Küresel Terörizm Endeksi (GTI)	Terörizmin Şiddet Boyutu
8.01 - 10	
6.01 - 8	
4.01 - 6	
2.01 - 4	
0.01 - 2	
0	

1.2. Terörizmin Değişen Boyutları ve Yeni Dünya "Düzensizliği"

Her geçen gün gerek bölgesel; gerekse de uluslararası barışı daha da tehdit eder hale gelen terörizm olgusundaki değişimin uluslararası sistemin temel dinamiklerinde yaşanan değişikliklerle paralellik göstermesi oldukça dikkat çekicidir. Nitekim, küresel terörizm veritabanında kayıtlı, 1970 ve 2012 yılları dahilinde meydana gelen terör olaylarının seyrini ifade eden Grafik 1. incelendiğinde, soğuk savaşın özellikle son yıllarında tırmanan ve 1991 yılında doruk noktasına ulaşan terör olaylarının, uluslararası sistemin temel olarak ABD'nin güdümünde olduğu tek kutuplu sistemde belirgin bir şekilde azaldığı görülmektedir. 2000'li yılların başlarına kadar süren bu belirgin düşüşün, Çin ve Hindistan gibi yükselen güçlerin iyiden iyiye kendisini göstermeye başladığı ve uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapıya doğru evrildiği son yıllarda yerini dramatik bir artışa bırakması ve Soğuk Savaş Dönemi'nde dahi yaşanan olayların yaklaşık iki katına çok kısa bir zaman aralığında ulaşması, uluslararası sistemin karşı karşıya kaldığı terörizm tehdidinin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Nitekim, 1990 - 2000 yılları arasında toplamda 30564 terörist saldırı meydana gelmesine rağmen, bu

sayı 2001 - 2012 yılları arasında %26,1 oranında artış göstererek 41405 olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan, yalnızca 2012 yılında dünya genelinde gerçekleşen 13508 terörist saldırının son 10 yılda gerçekleşen olayların %25'in üzerinde olması, ilerleyen süreçte dünyamızın daha kritik dönemlere gebe olduğunun göstergesi niteliğindedir.

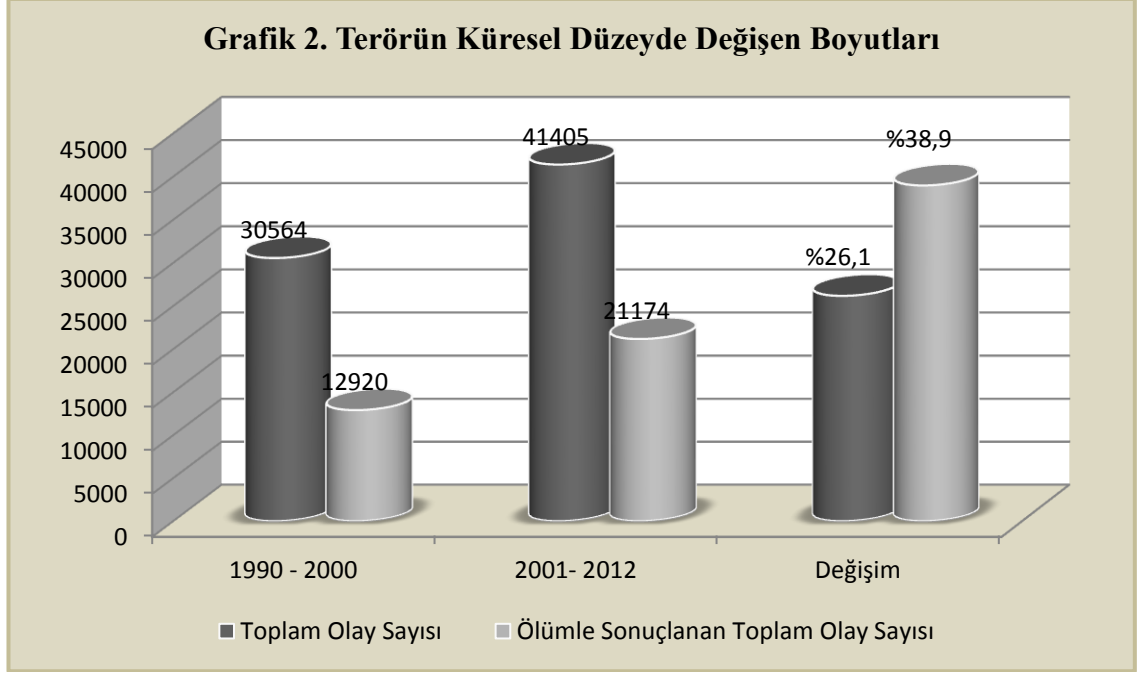

Kaynak: Küresel Terörizm Veritabanı

Terörizmin temel dinamiklerinin ayrıştırılmaya çalışıldığı bu çalışmada kullanılan küresel terörizm endeksinin 2002 yılı ve sonrası için mevcut olması, terörizmin değişen boyutları üzerinde ampirik bulgulara dayalı bir değerlendirmeye engel olsa da, terör olayları sayısındaki söz konusu artış, gerek iktisadi; gerekse de politik yönden istikrarsızlaşan yeni dünya "düzensizliği"nin bir yansıması olarak yorumlanabilir.

Terörizmin değişen boyutu olarak sunulabilecek bir diğer husus ise, Grafik 2'de de açıkça görüldüğü üzere, olay sayıları toplamında meydana gelen artışın yanı sıra; ölümlerle sonuçlanan olay sayılarının payının da 1990 - 2000 yıllarına oranla 2001 ve sonrasında %38,9 oranında artış göstermesidir. Bunun temelinde yatan sebep ise, daha geniş bir kitleyi etkisi altına alabilen ve tesir etkisi daha geniş silah ve yöntemlerin

kullanımındaki artış olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, 2001 sonrasında meydana gelen ve nispeten etki alanı daha geniş olan bombalı saldırıların toplam içindeki payı %40'dan yaklaşık %60'a yükselirken; ateşli silahların kullanıldığı saldırıların toplam içindeki payı %38'den %33'e gerilemiştir.⁵

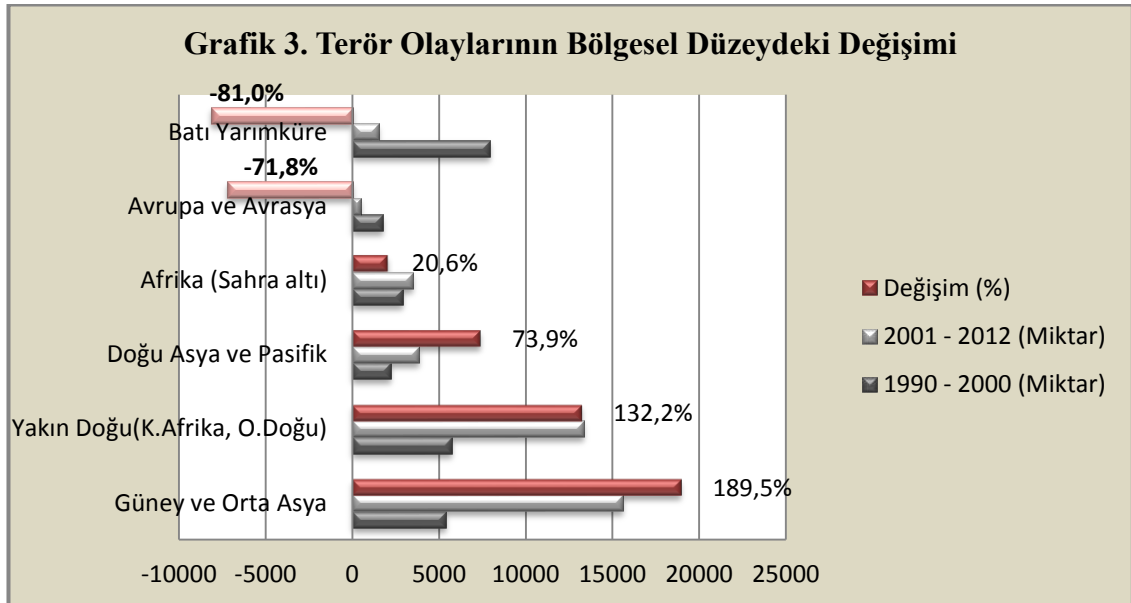
Kaynak: Küresel Terörizm Veritabanı

Terörizmin değişen boyutları noktasında öne çıkarılabilecek bir diğer husus ise, terörün hedefindeki unsurların sıralamasındaki değişimdir. Her ne kadar, gerek 1990 - 2000 yılları arasında; gerekse de 2001 - 2012 yılları arasında terörün hedefindeki ilk beş unsorda - sivil vatandaşlar, polis, hükümet (genel), asker, iş dünyası - bir değişiklik yaşanmasa da 2001 sonrası dönemde, terörün hedefleri arasındaki iş dünyasının ikinci sıradan beşinci sıraya gerilediğini görmekteyiz. Bununla birlikte, küresel terörizm veri tabanındaki verilerin derlenmesi sonucu elde edilen bilgilerin ışığı altında, direkt ya da dolaylı olarak sivil vatandaşları hedef alan terör olaylarının toplam içindeki payının 2001 ve sonrasında %22,9'dan %33,4'e yükselmesi, terörizmin geniş kitlelere korku salmak yönündeki amaçlarını gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra; sivil

⁵ <https://www.start.umd.edu.tr>, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2014.

vatandaşların terörün hedefindeki unsurlar arasında en yüksek paya sahip olmasının önemli bir diğer sebebi de, nispeten daha kolay bir hedef olmalarıdır.

Terörizmin küresel düzeyde değişen boyutlarıyla birlikte; bölgesel düzeyde değişen boyutları da oldukça dikkat çekicidir. Nitekim, söz konusu iki farklı dönem arasında meydana gelen terör olaylarında yaşanan değişimlerin Batı Yarımküre, Avrupa ve Avrasya, Afrika (Sahra Altı), Doğu Asya ve Pasifik, Yakın Doğu (Kuzey Afrika ve Orta Doğu) ile Güney ve Orta Asya olmak üzere 6 farklı bölge düzeyinde gösterildiği Grafik 3'te, 1990 - 2000 yılları arasında terör olaylarının daha ziyade Batı Yarımkürede gerçekleştiği; fakat 2001 - 2012 yılları arasında, gerek Batı Yarımküre ile Avrupa ve Avrasya Bölgelerinde meydana gelen aşırı düşüşlerin; gerekse de diğer bölgelerde meydana gelen aşırı yükselişlerin etkisiyle terörün batı - doğu ekseninde bir değişim yaşadığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle, terör olaylarının sayısında ve şiddet boyutunda dünya genelinde yaşanan dramatik artışların aksine, Batı Yarımküre ile Avrupa ve Avrasya Bölgeleri'nde sırasıyla %81 ve %71,8 oranlarında düşüşler yaşandığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, dünya genelinde meydana gelen söz konusu artışlara, özellikle Güney ve Orta Asya ile Yakın Doğu Bölgeleri'nde %200'lere varan artışların yön verdiği söylenebilir.

Kaynak: Küresel Terörizm Veritabanı

Terör olaylarının her geçen gün belirli bölgelerde yoğunlaşarak bir tür kümelenme örneği sergilemesi de, terörizmin dinamikleri arasında coğrafi bölge faktörünün de olabileceği fikrini gündeme getirmektedir. Bu durum, bir ülke ya da bölgede barışın tesis edilebilmesi noktasında, komşu ülkelerde terörün var olup olmamasının da etkili olduğunu, dolayısıyla bölgesel dayanışmanın önemini öne çıkarmaktadır. Bir başka açıdan, teröre sebebiyet verecek olası dinamikleri taşımamakla birlikte, bir ülkenin salt sorunlu bir bölgede yer almasının da terör illetiyle karşı karşıya kalmasına sebebiyet vermesi oldukça olasıdır. Dolayısıyla, terörizmin dinamikleri arasında ülkelerin bölgesel konumlarının da göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır. Nitekim, 2011 yılına ait Küresel Terörizm Endeksi (GTI) değerleri, en üst seviyede olan 13 ülkeden Rusya ve Kolombiya dışındaki 11 ülkenin bir takım sorunların kısır bir döngü şeklinde süregeldiği bölgelerde olması, bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Tablo 1. Terörden En Çok Etkilenen Ülkeler ve Bölgeleri

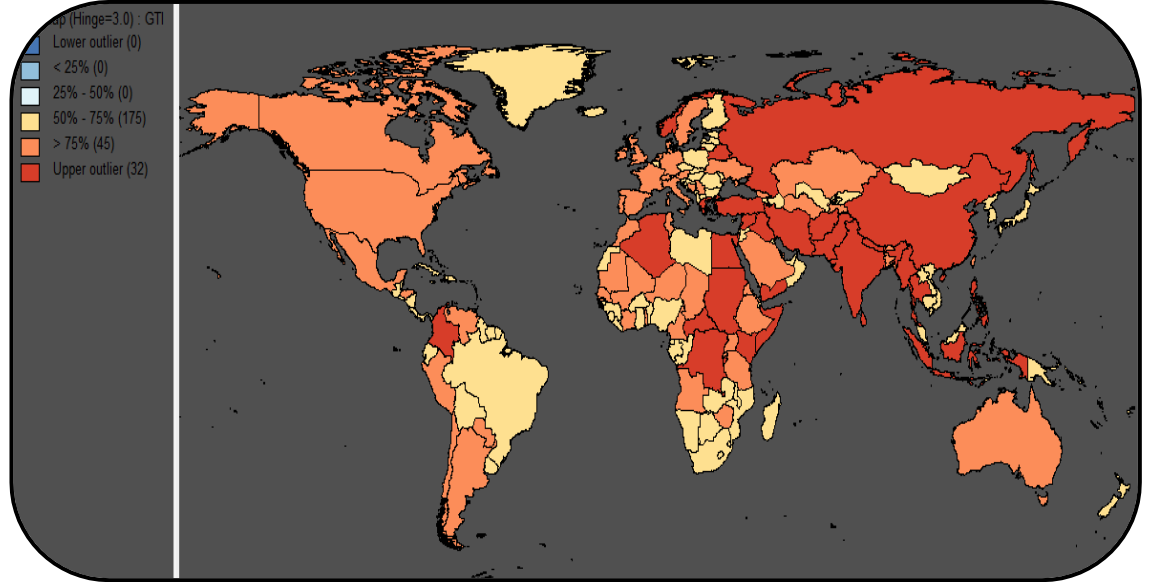
ÜLKE	BÖLGESİ
Irak	Kuzey Afrika ve Orta Doğu
Pakistan	Güney ve Orta Asya
Afganistan	Güney ve Orta Asya
Hindistan	Güney ve Orta Asya
Yemen	Kuzey Afrika ve Orta Doğu
Somali	Afrika (Sahra Altı)
Nijerya	Afrika (Sahra Altı)
Tayland	Doğu Asya ve Pasifik
Rusya	Avrupa ve Avrasya
Filipinler	Doğu Asya ve Pasifik
Sudan	Afrika (Sahra Altı)
Kongo (DRC)	Afrika (Sahra Altı)
Kolombiya	Batı Yarımküre

Kaynak: www.state.gov.tr

Toparlarsak, gerek meydana gelen olay sayılarının ve ölümlerle sonuçlanan olayların toplam içerisindeki payının; gerekse de olaylarda kullanılan silahların ve hedef alınan unsurların 2001 sonrasında belirgin bir şekilde farklılaştığını söyleyebiliriz. Batı -

Doğu ekseninde bir genişlemenin gözlemlendiği ve küresel boyutlar kazandığı anlaşılan terörizm olgusunun daha da karmaşık bir hal alması ve önlenemez bir yükseliş göstermesi, temelinde yatan dinamiklerin belirlenerek etkin önlemler alınmasını gerekli kıldığı kadar zorlaştırmaktadır da diyebiliriz. Nitekim, küresel bir nitelik kazandığı Şekil 1'de de net bir biçimde görülen terörizm olgusu, bir kaç ülkeyi değil; devletler sistemi içerisindeki tüm ülkeleri ve dünya barışını tehdit etmektedir.

Şekil 1. Terörizmin Şiddet Boyutunun Mekansal Örüntüsü (2011)

Kaynak: GTI verileri üzerinden GeoDa Programı yardımıyla oluşturulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TERÖRİZM UNSURUNUN DİNAMİKLERİ

2.1. Terörizm ve Kırılgan - Başarısız Devlet Olgusu

2.1.1. Zayıf/Kırılgan ve Başarısız Devlet Kavramları

Özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle son bulan Soğuk Savaş Dönemi'nden sonra, birçok akademisyen ve politika yapıcının ilgisini çeken "devlet başarısızlığı" olgusu, 1990 öncesinde Robert H. Jackson'un "sözde devletler" tanımlamasıyla benzer olmasına rağmen; 1990'ların başlarında Madeleine Albright ve diğerlerinin katkılarıyla popüler hale gelmiştir (Cojonu ve Popescu, 2007).Çok tartışılmakla birlikte zayıf, başarısız, güçlü devlet kavramları üzerinde anlaşmaya varılmış tek bir tanımın olmadığını söyleyebiliriz.

Örneğin; Baranyi ve Powell'e (2005) göre; Kırılgan Devlet kavramı, iki eksen çevresinde şekillenmektedir. Bunlardan ilki, Kırılgan Devlet olgusunun vatandaşların dış tehditlere karşı korunması, hukukun üstünlüğü ilkesinin hayata geçirilmesi ve temel sosyal hizmetlerin tesis edilmesi gibi zorunlu kamusal malların sağlanması noktasında, devletlerin yetersiz ve/veya gönülsüz olmalarını ifade etmesi; ikincisi ise söz konusu kriterlerin yerine getirilmesinde gösterilen performanslarına göre devletlerin derecelendirilebilmesi, sıralanması meselesi olduğudur.

Patrick'e (2006) göre; "Güçlü Devlet" kavramı göreceli bir kavramdır ve bu kavram, devletlerin fiziksel güvenlik, politik kurumların meşruluğu, iktisadi yönetim ve sosyal refah gibi temel politik malların tesis edilmesi hususunda, yetenekli ya da gönüllü olmaları ile ölçülmektedir.

Newman'a (2007) göre; zayıf devletler olgusu, merkezi hükümetin kendi sınırları dahilinde kamusal düzeni kontrol edebilecek yeterli kapasiteye sahip olmaması, sınır kontrolünün sürekliliğini sağlayamaması, geçerli, güvenilir kamu kurum ve hizmetlerini tesis edememesi, ekstra anayasal ve iç sorunlara karşı zayıf olması ve bu koşulların belirtileri olarak da ekonomik performans, refah düzeyi, yeniden dağılım ve çatışma

düzeyi gibi hususlarda kötü bir performans sergilemesi; devlet başarısızlığı ise, kamusal hizmetlerin sağlanmasında tamamen aciz olunması ve toprak parçası üzerinde fiili bir merkezi kontrolün olmamasını ifade etmektedir.

Söz konusu kavramların tanımlanmasında yaşanan bu farklılıkların doğal bir sonucu olarak uluslararası sistem içerisinde kırılan, başarısız devletlerin hangileri olduğu ve sayılarının kaç olduğu noktasında da farklılıklar görülmektedir. Söz gelimi; Birleşmiş Devletler Ulusal Güvenlik ve Zayıf Devletler Komisyonu'nun tahminlerine göre kırılan devlet sayısı 50 ila 60 arasında değişmekte iken; Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Departmanı'na göre bu sayı 46'dır. Öte yandan, Dünya Bankası'nın benzer bir tasnifini yansıtan Stres Altındaki Düşük Gelirli Ülkeler (LICUS) kategorisinde ise, 30 ülke yer almaktadır (Patrick, 2006). Tüm bu farklılıklara rağmen güçlü, zayıf ve başarısız devletleri bir takım kriterler dahilinde birbirlerinden ayırt etmemiz mümkündür.

Uluslararası sistemin temel birimleri haline gelmelerini 1648 Vestfalya Barışı'na kadar dayandırabileceğimiz ulus devletlerin vatandaşlarının gözünde meşruiyetlerini koruyabilmeleri, varlıklarını sürdürebilmelerinin en önemli dayanak noktasıdır. Ulus devletlerin meşruiyetlerini koruyabilmeleri ise; varoluş sebepleri olan siyasi, iktisadi, hukuki ve toplumsal alanlardaki temel fonksiyonlarını yerine getirmelerine bağlıdır. Bunlar;

- Vatandaşlarının can ve mal güvenliğinin sağlanması, ülke sınırları içerisinde gücü elinde bulunduran tek otorite olunması;
- Vatandaşlarının istek ve taleplerinin karşılanması; kaygılarının en aza indirilmesi;
- Çekirdek İnsan Hakları başta olmak üzere hukukun üstünlüğü ve diğer evrensel normların hayata geçirilmesi;
- Yasama, yargı ve yürütme erklerinin birbirleri üzerinde baskı kurarak demokratik işlerliği engelleyeceği bir yapıya bürünmelerinin önüne geçecek hukuki alt yapının ve demokratik kültürün tesis edilmesi;
- Yönetime katılım önündeki engellerin kaldırılması;

- Yaşam standartlarını arttırıcı tedbir ve politikaların devreye sokulması;
- Tam ve yarı kamusal mal niteliğinde hizmetlerin etkin bir şekilde tesis edilmesi;
- Adaletli bir yeniden bölüşüm sisteminin temellerinin atılması ve devamlılığının gözetilmesi;
- Gerekli ve etkin düzeylerde sağlık, eğitim ve altyapı harcamalarının yapılarak sosyal güvencenin tesis edilmesi;
- Pozitif dışsallıkları arttırıcı; negatif dışsallıkları azaltıcı kontrol ve regülasyon mekanizmalarının oluşturulması;
- Sosyal ayrışma, fırsat eşitsizliği, siyasi yozlaşma gibi toplumsal yapıyı sarsıcı unsurlarla mücadele edilmesi;

şeklinde sıralanabilir. Söz konusu listenin arttırılması mümkün olmakla birlikte, zayıf / kırılğan devletleri, bahsi edilen siyasi, hukuki, iktisadi ve toplumsal alandaki temel fonksiyonlarının bir kısmının ya da tamamının yerine getirilmesinde etkili bir performans sergileyemeyen; kısır bir döngü halini almış yapısal sorunlarla boğuşan devletler olarak tanımlamamız mümkündür. Tüm bu olumsuz koşullara ek olarak derin ve yıkıcı bir çatışma ortamı ile dilsel, ırk ve/veya inanç temelli parçalanmanın hat safhaya ulaşması neticesinde, kendi vatandaşlarının gözünde meşruluğunun belirgin bir şekilde sorgulandığı devletlerse, Başarısız Devletler olarak tanımlanabilir. Fakat; şunu da hemen belirtmeliyiz ki; etnik, dilsel ve/veya inanç temelli toplumsal farklılıkların ya da çatışma ve şiddet ortamının tek başlarına başarısızlığa sebep oldukları ya da bu faktörlerin mutlak bir başarısızlık faktörü oldukları söylenemez (Rotberg, 2003). Bununla birlikte; başarısız devletleri zayıf devletlerden ayıran temel ayrımın, kendi toprak parçaları üzerindeki hakimiyetlerini kısmen ya da tamamen kaybetmeleri ve meşruiyetlerinin sorgulanması olduğu söylenebilir.

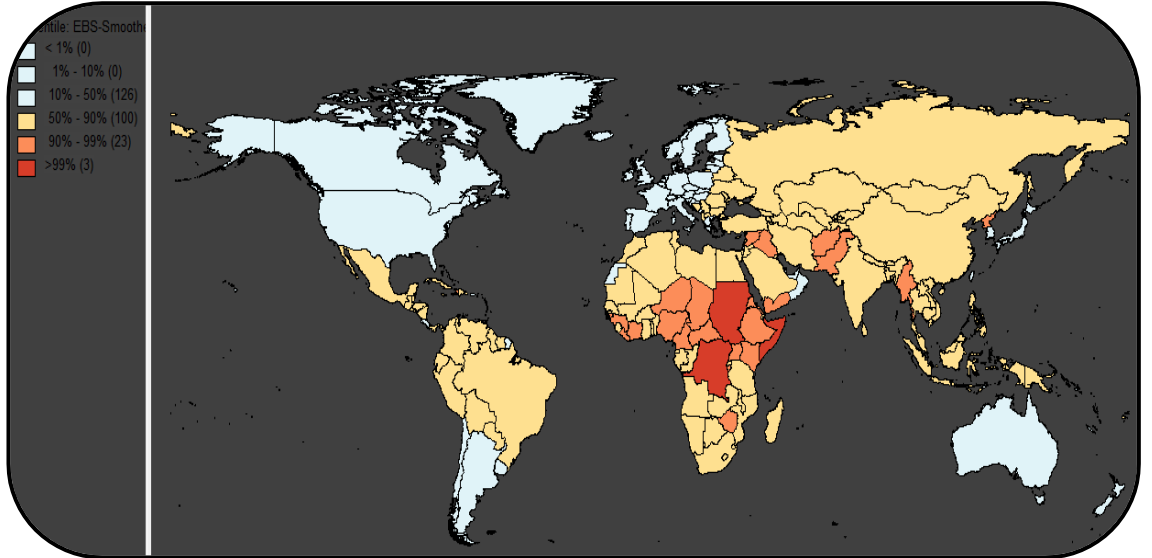
Terör örgütlerinin kolay hareket edebildikleri, uyuşturucu ve silah kaçakçılığının denetim altına alınmadığı toprak parçalarına dönüşen bu tür devletlerin uluslararası sistemin güvenliği için tehdit unsuru oluşturdukları açıktır. Nitekim; 2006 yılında sayıları 93 olan kritik düzey statüsündeki devletlerin 2013 yılında 108'e yükselmesi⁶, bu

---

⁶<http://global.fundforpeace.org/>, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2014

tehlikenin artarak devam ettiğinin göstergesidir. Bu durum, Condoleeza Rice'ın Garfinkle (2005) ile yaptığı röportajda, zayıf devletlerin terörizm için elverişli bir zemin ya da geçiş güzergahı haline dönüşerek uluslararası sistem içerisinde bir tür yayılma etkisine sahip olduklarına yönelik açıklamalarını destekler niteliktedir. Başka bir ifadeyle, Kırılgan ve Başarısız Devlet olgusu, bir tür bulaşıcı illet gibi sınır komşuları başta olmak üzere bölgedeki diğer devletlere hızla yayılmakta ve bu durum küreselleşmeyle birlikte her geçen gün daha da entegre hale gelen uluslararası sistemde, barış ve istikrarı tehdit etmektedir. Nitekim; GeoDa Programı yardımıyla Kırılgan - Başarısız Devlet olgusunun mekansal örüntüsünün gösterildiği Şekil 2'de açık bir şekilde görüldüğü gibi başarısız devlet unsurunun siyasi, politik, askeri ve iktisadi bozuklukların ön plana çıktığı lokasyonlarda yoğunluk göstermesi, bahsi edilen yayılma etkisinin göstergesidir.

Şekil 2. Başarısız Devlet Olgusunun Mekansal Örüntüsü (2013)

Kaynak: "Fund for Peace" verileri üzerinden GeoDa Programı yardımıyla oluşturulmuştur.

(Sarı Renk: İkaz Düzeyi; Kırmızı Renk: Tehlike Düzeyi)

3.2.2. Başarısız Devletlerin Etkileri

Dünya Bankası Çatışma, Güvenlik ve Kalkınma Merkezi Grubu'nun (CCSD) verilerine göre;dünya genelindeki her dört kişiden birinin - 1,5 milyardan fazla - kırılabilirlik ve çatışma şartları altında yaşadığı günümüzde, bu oranın 2015 yılından itibaren %32 seviyesine yükseleceği öngörülmektedir. Bu koşullar altında yaşamlarını idame ettirme gayreti içerisindeki insanların üçte biri HIV/AIDS virüsünden yaşamlarını yitirmekte; üçte biri temiz içme suyuna erişememekte; çocukların üçte biri temel eğitimlerini tamamlayamamakta ve yarısı yaşamlarını yitirmektedir.⁷

Salgın hastalıkların ve kötü yaşam koşullarının yanı sıra; iç çatışmaların sebep olduğu yüksek oranlardaki insan kayıpları, 21. yüzyılın kanayan bir yarasıdır. Yıllarca süren iç savaşların yaşam alanlarını yok ettiği bu ülkelerde, insanlar daha güvenli bir yer bulabilmek adına ülkelerini terk etmektedirler. İktisadi, siyasi ve toplumsal yapının çökmeye başladığı bu gibi ülkelerde, kısmi bir otoriteye sahip devletlerin temel fonksiyonlarını yerine getirmede başarısız olduklarını söyleyebiliriz. 2011 yılı FSI değerlerine⁸ göre; alarm düzeyi çok yüksek belirlenen dört ülkenin kişi başına düşen milli gelir düzeylerinden rejim türlerine kadar bir takım iktisadi, politik ve toplumsal temelli değişkenlerin yer aldığı Tablo 2, bu ülkelerin içinde bulunduğu çaresizliği gözler önünde sermektedir. Nitekim; bu ülkelerde terör olaylarının şiddet düzeyi hat safhada olduğu gibi bu ülkelerin insani kalkınma endeksi değerleri, ortalamanın oldukça altındadır. Bununla birlikte hiç birinin özgür statüsünde olmaması da bir diğer dikkat çeken unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

---

⁷ <http://web.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2014.

⁸ Devletlerin başarısızlık olgusuna karşı duyarlılıklarını ölçen Başarısız Devlet Endeksi (FSI), "Fund for Peace" tarafından 2005 - 2013 yılları dahilinde olmak üzere toplamda 178 ülke için oluşturulmuş yıllık endeks değerlerini ifade etmektedir. 4 sosyal, 2 iktisadi, 6 politik ve askeri olmak üzere toplamda 12 farklı gösterge yardımıyla oluşturulan bu endeks değerleri, 0 - 120 arasında değişmekte ve ülkeleri tehlike düzeyinde, ikaz düzeyinde, durağan ve sürdürülebilir olmak üzere risk boyutunda hiyerarşik bir sıralamaya tabi tutmaktadır.

Tablo 2. Yüksek Tehlike Düzeyindeki Ülkelerin Sosyo-iktisadi ve Politik Durumu

<i>Ülke</i>	<i>FSI</i>	<i>GTI</i>	<i>HDI</i>	<i>Gelir Grubu</i>	<i>Rejim Türü</i>	<i>Özgürlük Statüsü</i>
Somali	113.4	7.24	//	LI	-66*	Özgür Değil
Çad	110.3	3.01	0,336	LI	Otokrasi	Özgür Değil
Sudan	108.7	6.30	0,419	LMI	Otokrasi	Özgür Değil
Kongo (D.R.)	108.2	6.18	0,299	LI	Kısmi Demokrasi	Özgür Değil

*-66 : Sistemin olmaması olarak yorumlanan Yabancı Kesinti Olgusu

Kaynak: FFP, GTD, WB

Bir çoğunun iç savaşlarla boğuştuğunu göz önünde bulundurduğumuzda, bu ülkelerin "*komşuluk etkisi*" ve "*küresel etki*" olmak üzere temelde iki farklı yayılma etkisine sahip olduklarını söyleyebiliriz. Komşuları üzerinde yayılma gösteren iktisadi etkileri;

- savaştan kaçan mültecilere sığınabilecekleri alanlar tesis edilmesi ve bunların barınma, beslenme vb ihtiyaçlarının yarattığı yük,
- bölgede artan güvenlik sorunları sebebiyle askeri harcamaların artırılması,
- uluslararası ticaretin sekteye uğraması,
- tüm bölgenin riskli olarak adlandırılmasının yatırımcılar üzerinde kötü itibar bırakması,
- iktisadi büyüme oranlarının düşmesi,

toplumsal etkileri;

- Binlerce mültecinin barınma, beslenme, sağlık ve güvenlik sorunları,
- Salgın hastalıkların yayılması ve artan suç oranları,
- Kitlesele göç hareketleri,
- Çatışmaların sığrama ihtimali,

olarak sıralanabilir (World Bank, 2003).

Başarısız devletlerin sahip oldukları toprak parçası üzerinde yaşanan otorite boşluğu, illegal örgütlerin yapılanmaları ve rahat hareket etmeleri noktasında bulunmaz avantajlar sağlamaktadır. Başarısız devletlerin "*küresel etkisi*" olarak adlandırabileceğimiz bu durum, küresel boyuttaki terör örgütleriyle mücadeleyi güçleştirmekte, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi illegal unsurların önüne geçilemez bir hal almasına sebep olmaktadır. Gerek ülke içinde ve komşuları üzerinde; gerekse de küresel ölçekte yarattıkları istikrarsızlık süreçleri sebebiyle, başarısız devletlerin uluslararası sistemin işlerliğini bozduğu ve barış ortamını tehdit ettiği açıktır. Nitekim; terörün hat safhada olduğu 13 ülkenin başarısız devlet olgusu bağlamında ikaz ve tehlike düzeyinde olmaları, başarısızlık olgusunun mevcut terör olaylarının yayılması ve şiddetinin tırmanması noktasında elverişli bir zemin hazırladığını göstermektedir.

Tablo 3. Terörden En Çok Etkilenen Ülkeler ve FSI Değerleri

ÜLKE	FSI (2011 YILI)	Statüsü
Irak	104,8 (9)	Tehlike Düzeyinde
Pakistan	102,3 (12)	Tehlike Düzeyinde
Afganistan	107,5 (7)	Tehlike Düzeyinde
Hindistan	79,3 (76)	İkaz Düzeyinde
Yemen	100,3 (13)	Tehlike Düzeyinde
Somali	113,4 (1)	Tehlike düzeyinde
Nijerya	99,9 (14)	İkaz Düzeyinde
Tayland	78,3 (79)	İkaz Düzeyinde
Rusya	77,7 (82)	İkaz Düzeyinde
Filipinler	85,0 (51)	İkaz Düzeyinde
Sudan	108,7 (3)	Tehlike Düzeyinde
Kongo (DRC)	108,2 (4)	Tehlike Düzeyinde
Kolombiya	87,0 (44)	İkaz Düzeyinde

Kaynak: Fund for Peace

Nitekim; birçok akademisyen ve politika yapıcının her geçen gün daha da kararlı bir şekilde kabul ettiği gerçek şudur ki, kırılğan ya da başarısız devletler, bilinçli olarak

ya da bünyelerinde barındırdıkları koşulların sebep olduğu çaresizlikten dolayı terörist yapılanmalar için elverişli bir zemin hazırlamaktadır. Ancak; kırılma ya da başarısızlık koşullarının ne terörist yapılanmaların ortaya çıkmasında mutlak ne de tek başlarına yeterli birer faktör oldukları öne sürülebilir. Kırılma - Başarısız Devlet olgusunu direkt olarak terörizmle ilişkilendirilemeyeceğine yönelik görüşe en güzel kanıtı, 2011 yılı verilerinden hareketle ve kırılma - başarısız devlet olgusu (etken) ile şiddetli terör olayları (vaka) arasındaki ilişkiye dayalı olarak oluşturulan vaka - kontrol araştırmasının⁹ yer aldığı Tablo 4'teki değerler oluşturmaktadır. Nitekim; çalışmada dikkate alınan 156 ülke dahilinde konuşacak olursak, devlet başarısızlığı olgusunun uyarı eşiğinin (70endeks değeri) altında olduğu 60 ülkeden yalnızca 4'ünde (ABD, İngiltere, Norveç, Yunanistan) terörün şiddetinin hissedilen düzeyde olması ve bu 4 ülkenin de daha ziyade küresel güç dengesinin tarafları olmaları ya da güç dengesinin tesis edilmesinde kritik bir coğrafyada yer almaları, başarısızlık olgusundan uzak olan ülkelerde, terör olaylarının şiddetinin de düşük seviyelerde olacağını göstermektedir. Fakat; başarısızlık etkeninin olduğu; yani başarısız devlet endeksinin uyarı düzeyinin üzerinde olduğu 96 ülkeden 60'ında terör olaylarının görülmemesi ya da terörün şiddetinin düşük olması, başarısızlık olgusunun teröre sebebiyet vereceğine yönelik bir genellemeye gidilmesine engel teşkil etmektedir.

Tablo 4. Vaka - Kontrol Araştırması (Kırılma - Başarısız Devlet)	VAKA ($GTI \geq 3.50$)	KONTROL ($GTI < 3.50$)
<i>Etken Var ($FSI \geq 70$)</i>	37 ülke	60 ülke
<i>Etken Yok ($FSI < 70$)</i>	4 ülke	56 ülke
<i>Toplam</i>	41	116

Kaynak: "Fund for Peace" - "Vision of Humanity" veritabanlarından derlenmiştir.

⁹ Genel olarak epidemiyoloji bilim dalında ve sosyal bilimlerde kullanılan Vaka-Kontrol Araştırması, sonuçtan hareket edilerek nedenin bulunmaya çalışıldığı analitik bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, herhangi bir olgunun temelinde yatan faktörleri belirleyebilmek adına, bu faktörlere maruz kalan bireylerden koşulları / hastalıkları taşıyanlar (vaka grubu) ile taşımayanların (kontrol grubu) karşılaştırılması üzerine kuruludur.

Dolayısıyla, başarısız devlet olgusunun direkt olarak ya da salt bir şekilde terörizmin patlak vermesine sebep olamayacağı; ancak var olan terörün şiddetin ve etki alanının artmasında katalizör etkisi yaratabileceği söylenebilir. Nitekim; şu da bir gerçektir ki; güçlü, istikrarlı ve etkin devletlerde, terörist örgütlenmeler barınmamaktadır. Başka bir ifadeyle, terörist grupların Somali, Afganistan, Sudan gibi kırılgan ya da başarısız diyebileceğimiz devletlerin sınırları içinde barınmaları ihtimali, güçlü ve istikrarlı devletlere nazaran daha yüksektir (Newman, 2007). Bu da siyasi, iktisadi ve toplumsal dinamikleri olan kırılganlık - başarısızlık faktörünün mutlak olmasa da önemli ve dikkate değer bir unsur olarak terörizmin dinamikleri arasında incelenmesini ve uluslararası sistemin güvenliği ve sürdürülebilir bir barış ortamının tesis edilmesi noktasında, başarısız devletlerin her geçen gün daha da büyük bir tehdit oluşturduğu gerçeğinin kabul edilmesini gerektirmektedir.

Toparlarsak, Kırılgan Devlet ya da Devlet Başarısızlığı olguları, terörist yapılanmaların ortaya çıkmasına sebep olmaktan ziyade; var olan terörist faaliyetlerin artmasında ve yayılmasında bir tür katalizör etkisi yaratan unsurlar olarak görülmelidir. Nitekim; herhangi bir lokasyonda, terörist yapılanmanın ortaya çıkması ve faaliyet göstermesinin ardında politik, ekonomik, sosyal, psikolojik, tarihsel, çevresel ve konjonktürel faktörlerin olabileceği unutulmamalıdır. Tüm bunların yanı sıra; devletler sistemi içerisinde göreceli konumunu korumak ya da güçlendirmek isteyen özellikle büyük güçlerin terörist grupları çıkarları doğrultusunda kullanabileceği kuvvetle muhtemeldir. Bu da terörizmin ulaştığı boyutların bir tür III. Dünya Savaşı olarak yorumlamasına dayanak oluşturmaktadır. Bu sebeple, terörizmin uluslararası sistemde göreceli güç dengesinin tesis edilmesi aşamasında, küresel bir araç olabileceği; dolayısıyla terörün yerel bir unsurdan daha fazlası olabileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir.

2.2. Terörizmin Sosyo-Politik Dinamikleri

İç savaş ve terör gibi çatışma merkezli politik istikrarsızlıkların çözüme kavuşturulmasında, demokratikleşme süreçlerinin önemi, devletler sistemi içerisinde

yaygın olarak kabul görmektedir. Demokratikleşme Teorisi ile vücut bulan bu anlayış, temelde, demokratik değerlere sahip ülkelerin birbirleriyle olan sorunlarını barışçıl ve diplomatik yollarla çözme eğiliminde olmalarına dayanmaktadır. Demokratik kültürün gelişmiş olduğu ülkelerin böylesi bir devlet politikası sergileyeceğine yönelik beklentilerse, normatif değerler, yasal ve kurumsal kısıtlamalar, yeniden seçilebilme kaygısı ve çatışma temelli politikaların taşıdığı yüksek maliyetler gibi eksenler etrafında şekillenmektedir. Söz gelimi; demokratik kültüre ve kurumlara sahip ülkelerin mevcut sorunlarını barışçıl yollara başvurarak çözme eğiliminde olmalarının temelinde demokratik norm ve değerlerin olmasından ziyade; bir takım yasal ve kurumsal kısıtlamaların olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim; vatandaşlarının çıkarlarını ve güvenliklerini ön planda tutan denetleyici mahiyetteki kurumlar ile bunların dayanağı olan anayasal normlar, demokratik rejimlerdeki devlet yöneticilerinin şiddet unsurunu bir tür uluslararası politika aracı olarak kullanmalarının önünde bir takım kısıtlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte, halk adına yönetime gelen politika yapıcıların yeniden seçilebilme kaygısı ve savaş gibi bir politika aracının taşıdığı insani ve mali nitelikli maliyetler, demokratik yönetimlerin şiddet yanlısı politikalardan ziyade diplomatik ve barışçıl yollara başvurma eğiliminde olmalarının temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Elbette ki, söz konusu kısıtların otoriter rejimlerdeki devlet liderleri için geçerli olduğu söylenilemez. Nitekim, 2011 yılı verilerine göre terörden ileri düzeyde etkilenen 13 ülke arasında yalnızca 1 ülkenin tam demokrasi ve özgür statüsünde olması, diğerlerinin ise otoriter ya da kısmi demokrasi ve kısmen özgür statüsünde olmaları, demokratik değerlerin taşıdığı önemi sergilemektedir.

Tablo 5. Terörden En Çok Etkilenen Ülkeler ve Politik Dinamikleri

ÜLKE	Rejim Türü ^a	Özgürlük Statüsü ^b
Irak	Otoriter	Özgür Değil [NF]
Pakistan	Kısmi Demokrasi	Kısmen Özgür [PF]
Afganistan	-66*	Özgür Değil [NF]
Hindistan	Tam Demokrasi	Özgür [F]
Yemen	Otoriter	Özgür Değil [NF]
Somali	-66*	Özgür Değil [NF]

Tablo 5'in Devamı

Nijerya	Kısmi Demokrasi	Kısmen Özgür [PF]
Tayland	Kısmi Demokrasi	Kısmen Özgür [PF]
Rusya	Kısmi Demokrasi	Kısmen Özgür [PF]
Filipinler	Tam Demokrasi	Kısmen Özgür [PF]
Sudan	Otoriter	Özgür Değil [PF]
Kongo (DRC)	Kısmi Demokrasi	Özgür Değil [PF]
Kolombiya	Kısmi Demokrasi	Kısmen Özgür [PF]

^a Otoriter : "polityIV" değerleri, -10 ile 0 arasındaki ülkeler;

Kısmi Demokrasi : "polityIV" değerleri, 1 ile 7 arasındaki ülkeler;

Tam Demokrasi : "polityIV" değerleri, 8 ile 10 arasındaki ülkeler;

^b Ülkelerin "Freedom House" veritabanındaki karşılıkları;

*-66: Sistemin olmaması olarak yorumlanan Yabancı Kesinti Olgusu

Her ne kadar, sorunların barışçıl ve diplomatik yollarla çözümüne olanak sağlayacak kültürel ve kurumsal arka planı sağlaması sebebiyle, demokratikleşmenin uluslararası sistemde barışın tesis edilmesine katkı sağlayacağı düşünülse de söz konusu sürecin ülke sınırları içerisindeki terör vb. illegal yapılanmalar ya da iç savaş riskine yönelik geçerli olabileceği fikrine şüpheyle yaklaşılmalıdır. Nitekim; ülkelerin politik özgürlük statüleri (özgür değil, kısmen özgür veya özgür) ile şiddetli terör olayları arasındaki ilişkiyi yansıtan ve 2011 yılı verileri doğrultusunda oluşturulmuş Tabla 6'da da görüldüğü gibi terörün hissedilir düzeyde olduğu 41 ülkeden yalnızca 8 tanesi özgür statüsünde iken; diğer 33 ülke ya özgür değil ya da kısmen özgür statüsünde olan ülkelerdir. Bununla birlikte, söz konusu 8 ülkenin içerisinde ABD gibi uluslararası terörün hedefindeki ülkelerin olduğu dikkate alındığında özgürlük, insan haklarına saygı ve demokratik değerlerin hayata geçirilmesi ile terörist eylemlerin varlığı arasındaki ters yönlü korelasyonel ilişkinin varlığı belirginleşmektedir. Fakat; özgür statüsünde olmayan 64 ülkenin terör deneyimiyle karşı karşıya kalmaması ya da bu ülkelerde terörün şiddetinin yüksek düzeylerde olmaması, terörizmin diğer dinamiklerinde de olduğu gibi politik dinamikleri noktasında da bir genellemeye gidilmesini güçleştirmektedir.

Tablo 6. Vaka - Kontrol Araştırması (Politik Dinamikler)	VAKA ($GTI \geq 3.50$)	KONTROL ($GTI < 3.50$)
<i>Etken Var (NF; PF)</i>	33 ülke	64 ülke
<i>Etken Yok (F)</i>	8 ülke	52 ülke
<i>Toplam</i>	41	116

NF: Özgür Değil

PF : Kısmen Özgür

F : Özgür

Kaynak: "Freedom House" ve "Vision of Humanity" veritabanlarından derlenmiştir.

Terörizmin politik dinamikleri üzerinde bir genellemeye gidilmesini güçleştiren bir diğer unsur ise, ampirik literatürün birbiriyle tutarsız bulgulara işaret etmesidir. Nitekim; demokratikleşme süreçleri ve düzeyleriyle çatışmalar ve iç savaşlar arasındaki ilişkinin analiz edildiği ampirik çalışmaların bulguları, bahsi edilen görüşün sorgulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Söz gelimi; Li (2005), Piazza ve Walsh (2010), Sunde ve Cervallatti (2013), Dreher ve Fischer (2011) gibi bir takım çalışmalar, demokratikleşme süreci ile çatışmalar/terör arasında teorik arka planı da destekleyecek şekilde ters yönlü ilişkinin varlığına yönelik bulgular tespit etmişlerse de Barbara (2004), Cederman (2010), Richardson (2011) gibi diğer bazı çalışmalar, söz konusu ilişkiyi destekleyici bulgular saptayamamışlardır. Tüm bunlardan daha da dikkat çekici olansa; Boswell ve Dixon (1990), Wade ve Reitter (2003), Abadie (2004) gibi bazı çalışmaların demokratikleşme ve iç çatışma unsurları arasındaki ilişkinin "ters U"; yani önce artan sonrasında azalan yönlü bir ilişkinin olduğuna dair bulgular elde etmiş olmalarıdır.

Daha ziyade devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin temel alındığı ve demokratik değerlerin barış ortamını tesis edeceği yönündeki teorik görüşün ülkelerin iç sorunları olarak karşımıza çıkan terör vb. şiddet unsurlarına da indirgenebilmesi mümkündür. Nasıl ki; demokratik kurumların varlığı, yeniden seçilebilme kaygısı ve

yasal kısıtlamalar, politika yapıcılarının savaş gibi şiddet içeren politika araçlarını ivedilikle devreye sokabilmelerinin önüne geçebiliyorsa; benzer kriterlerin iç şiddet olayları noktasında da geçerli olabileceği söylenilebilir. Nitekim, demokratikleşme süreci içerisinde barışçıl ve sağduyulu yolların tercih edilmesi, söz konusu şiddet olaylarının frenlenmesinde önemli bir etki yaratacaktır. Öte yandan; demokratik sistem içerisinde, muhalif görüşler çoğunluk oyları ya da uzlaşmaya dayalı bir şekilde çözüme kavuşturulabilecektir (Hegre, 2014).

Politik özgürlüğün tesis edildiği, siyasi yönetime katılım önündeki engellerin kaldırıldığı, siyasi ve iktisadi temelli ayrımcılık, rüşvet ve kurumsal yozlaşma gibi sorunlarla mücadelenin ön planda tutulduğu demokrasilerde, hak ve taleplerin illegal yollara başvurarak aranmasının bir anlamda yüksek fırsat maliyeti yaratacağı söylenilebilir. Fakat; burada dikkat edilmesi gereken husus, herhangi bir bölgede patlak veren ve varlığını sürdürmeye devam eden terör vb. illegal yapılanmaların temelinde yatan ve bu yapılanmaları motive eden dinamiklerin neler olduğudur. Söz gelimi, bahsi edilen çatışmalar, göreceli mahrumiyetten kaynaklanıyorsa; diğer rejim türlerine nazaran demokrasilerin daha barışçıl olabilecekleri söylenilebilir (Hegre, 2014). Başka bir ifadeyle; neredeyse tüm terör örgütlerinin öne sürdükleri, "toplumun bazı kesimlerinin çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri" ne yönelik savların aksine, devletlerarası göreceli güç dengesinin tesis edilmesinde araç haline dönüşen ya da oluşturdukları düzen içerisinde kendi çıkarları doğrultusunda faaliyette bulunan terörist yapılanmaların olduğu örneklerde, demokrasi ile çatışma unsurları arasındaki kurgusal ilişki ortadan kalkacaktır. Bölünme talebinin ön planda tutulduğu ayrılıkçı fikirler dahilinde hareket eden terörist yapılanmalar karşısında, demokratik gelişmeler bir çözümden ziyade terör örgütleri için bir fırsata dönüşebilecektir.

Elbette ki; şiddet olaylarına karşı baskıcı politikaların ön plana çıkma olasılığının yüksek olduğu otokratik düzenlerde de terör vb. şiddet unsurlarının düşük seviyelerde seyretmesi muhtemeldir. Fakat; bu durumun terörün patlak vermesine ve destek görmesine sebep olan potansiyel faktörlerin yokluğundan ziyade bir anlamda bu faktörlerin üzerlerinin örtülmesinden kaynaklanabileceği de unutulmamalıdır. Öte yandan; devreye sokulacak müdahale yöntemlerinden ziyade; toplumun çeşitli

kesimlerine yönelik devreye sokulan politikaların farklılık göstermesi, rejim türleri ile terör vb. çatışma unsurları arasındaki ilişkiyi şekillendiren daha önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi liderlerin özgür ve rekabetçi seçimlerle iş başına geldiği ve yeniden seçilebilme kaygısıyla hareket ettiği demokratik rejimlerin; otokratik rejimlerden ziyade toplumdaki farklı grupların çıkarlarını gözetecek ve göreceli bir denge sağlayacak şekilde hareket edecekleri öngörülebilir. Eğitim, sağlık, altyapı vb. kamusal harcamaların toplumun geniş kesimlerine yönelik olacağı demokratik rejimlerde, bireylerin şiddete başvurma olasılığının azalacağı ya da terörist yapılanmaların belki de en önemli dayanağını oluşturan halk desteğinin ortadan kalkacağını söyleyebiliriz. Bu açıdan bakıldığında, gerek tüm bu kriterlerin tam manasıyla hayata geçirilmediği; gerekse de parçalanma hedefleriyle hareket eden terörist yapılanmalar için önemli bir fırsata dönüşebilen geçiş sürecinde, daha kavramsal tanımıyla demokratikleşme sürecinde ya da ara rejimlerde, şiddetin artış eğilimine girebileceği ihtimali, bir takım ampirik bulgularla ortaya atılan "ters U" şeklindeki ilişkiyi açıklar mahiyettedir.

Özetlersek; demokratikleşme düzeyi / süreci ile şiddet olayları arasındaki ters yönlü; hatta "ters U" şeklindeki ilişkinin olabileceği fikri, rasyonel dinamikleri bünyesinde barındırmaktadır. Fakat; terör vb. şiddet olaylarının temelindeki amaç, söz konusu görüşün geçerliliğini etkileyecektir. Söz gelimi; demokratik hakların kazanımı, fırsat eşitsizliği ve dışlayıcılık yaratan politikalara karşı konulması noktasında patlak veren şiddet olaylarının;

- siyasi yönetime katılım önündeki engellerin kaldırılması;
- hak ve taleplerin özgürce ve kolayca dile getirilmesine olanak tanıyan yasal ve kurumsal düzenlemelerin devreye sokulması;
- etkin ve dengeli yeniden dağılım politikaları neticesinde fırsat eşitsizliğinin minimize edilmesi;

gibi demokratikleşmeye dayalı kamusal politikalarla azalma eğilimi göstermesi muhtemeldir. Fakat; söz konusu şiddet olayları belli bir toprak parçasının ele geçirilmesi adına yapılıyorsa; bu durum ya dilsel - etnik bölünmeden ya da ayrılıkçı

baskılardan kaynaklanıyordur ve böylesi bir durumda söz konusu gerginliğin kamu politikaları aracılığıyla düşürülmesi pek de mümkün olmayacaktır (Sunde ve Cervellati, 2013).

Bu sebeplerden ötürü, demokratikleşme süreçlerinin ya da demokratik rejimlerin terör vb şiddet olayları üzerindeki etkilerine yönelik bir genellemede bulunulması, yanılgıya düşmemize sebep olabilecektir.

2.3. Terörizm ve İktisadi Dinamikleri

Terörizmin iktisadi dinamikleri arasında gelir düzeyi, işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği ve özellikle toplumun en fakir %20'lik kesimin yaratılan hasıladan aldığı pay ile yaşam beklentisi, okullaşma (eğitime erişim) ve gelir düzeyi gibi üç farklı bileşen etrafında şekillenen insani kalkınma düzeyi gibi faktörler gösterilebilir. Bununla birlikte, bireylerin ve dolayısıyla toplumun gelir düzeyi ile meydana gelen suç oranları arasındaki ilişki, gerek teorik; gerekse de ampirik yönden birçok sosyal bilimcinin çalışmalarına konu olsa da siyasi bir olguyu ifade eden terör olayları ile gelir düzeyi ve diğer iktisadi dinamikler arasındaki ilişkinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesinin teorik düzlemde sığ kaldığını söyleyebiliriz. Nitekim; söz konusu ilişkinin daha ziyade Göreceli Yoksunluk Teorisi ya da rasyonalite varsayımına dayalı Fırsat Maliyeti Teorisi dahilinde analiz edildiğini görmekteyiz. Söz gelimi; iş bulma imkanı, buna bağlı olarak da gelir düzeyi artan bireylerin toplumsal yaşamda bir statü sahibi olmaları ve toplumsallaşabilmeleri doğrultusunda, gerek şiddete dayalı terör gibi siyasi dinamikleri olan suçlara; gerekse de hırsızlık ve gasp gibi mülkiyete dayalı suçlara karışma eğilimlerinin fırsat maliyetinin artacağı; buna bağlı olarak da rasyonel davranışlara sahip olan bireylerin bu eğilimlerinin azalacağı öngörülmektedir.

Sağlık, eğitim, altyapı gibi hizmetlerin kalitesinde yaşanacak artışın etkisiyle kaydedilecek sosyal ilerleme, temel olarak bireylerin ve dolayısıyla toplumun refahındaki, yani gelir düzeyindeki artışa bağlıdır. Bireylere sunulan hizmetlerin kalitesizliği ve yetersizliği, çocuk ölüm oranlarının yüksekliği, düşük eğitim düzeyi ve kısır bir döngü halini alabilen yoksulluk gibi özellikle geri kalmış ülkelerin çözmek

zorunda oldukları sorunlar yumağının ayrımcılık, dışlayıcılık ve kurumsal yozlaşma gibi faktörlerle birleştiği coğrafyalarda, terörün patlak vermesi ya da var olan terörist faaliyetlerin şiddetlenmesi noktasında, terör örgütlerinin daha fazla taraftar toplaması gibi ön alınamaz sorunların daha olası hale geleceği öngörülebilir. Nitekim; 2011 yılında terör olaylarının boyutunun en yüksek olduğu 13 ülkenin iktisadi durumunu gösteren Tablo 7 incelendiğinde, 13 ülkeden 9'unun düşük ya da alt-orta gelir grubundaki ülkeler olmaları, başka bir açıdan yalnızca birinin yüksek gelir grubunda olması ve 10'unun 2011 yılı orta düzey insani kalkınma endeksi değeri 0,636'nın altında olması, söz konusu öngörüye destekler niteliktedir.

Tablo 7. Terörden En Çok Etkilenen Ülkelerin Gelir Grupları ve HDI Değerleri

ÜLKE	Gelir Grubu ^a	HDI ^b
Irak	UMI	0,583
Pakistan	LMI	0,513
Afganistan	LI	0,371
Hindistan	LMI	0,551
Yemen	LMI	0,459
Somali	LI	//
Nijerya	LI	0,467
Tayland	UMI	0,686
Rusya	HI	0,784
Filipinler	LMI	0,426
Sudan	LMI	0,419
Kongo (DRC)	LI	0,299
Kolombiya	UMI	0,717

^a LI : Düşük Gelir Grubu (KBDG ≤ \$1,025)

LMI : Alt - Orta Gelir Grubu (\$1,026 ≤ KBDG ≤ \$4,035)

UMI :

Üst - Orta Gelir Grubu (\$4,036 ≤ KBDG ≤ \$12,475)

HI : Yüksek Gelir Grubu (KBDG ≥ \$12,476)

^b HDI: İnsani Kalkınma Endeksi

Kaynak: World Bank

Öte yandan; ortalama insani kalkınma endeksi değeri (Etken) ile şiddetli terör olaylarına (Vaka) dayalı Vaka - Kontrol Araştırması'na ait ayrıntılı değerler Tablo 8'de yer almaktadır. Bu değerlere göre; 2011 yılı verilerinden hareketle, orta düzey insani kalkınma endeksi değerinin (0,636) altında kalan 62 ülkeden 26 tanesi şiddetli terör olaylarıyla karşı karşıya iken; diğer 36 ülke herhangi bir terör olayına maruz kalmamakta ya da bu ülkelerde yaşanan terör olaylarının şiddeti düşük seviyelerde seyretmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bir ülkenin kalkınmışlık düzeyi ile terör olaylarının varlığı ya da şiddeti arasında bir genellemeye gidilemeyeceği ön plana çıksa da söz konusu 36 ülke arasından 5 ülkenin diğerlerinin aksine yüksek ve orta yüksek gelir grubunda oldukları ve Guatemala, Güney Afrika ve Nikaragua gibi örneklerin yer aldığı 14 ülkenin geçmişte şiddetli terör olaylarıyla karşı karşıya kaldıkları göz önünde bulundurulduğunda, ters yönlü bir ilişkinin varlığı kendisini göstermektedir. Fakat; zıt örneklerin de göz ardı edilemeyecek boyuttaki varlığı, bahsi edilen korelasyonel ilişkiye şüpheyle yaklaşılmasını ve belirgin bir genellemeden kaçınılmasını gerektirmektedir.

Tablo 8. Vaka - Kontrol Araştırması (İktisadi Dinamikler)	VAKA ($GTI \geq 3.50$)	KONTROL ($GTI < 3.50$)
<i>Etken Var ($HDI \leq 0.636$)</i>	26 ülke	36 ülke
<i>Etken Yok ($HDI > 0.636$)</i>	15 ülke	80 ülke
<i>Toplam</i>	41	116

Kaynak: "World Bank" - "Vision of Humanity" veritabanlarından derlenmiştir.

Bununla birlikte, yoksulluk ve eğitim gibi sosyo-iktisadi temelli faktörlerle terörizm arasındaki ilişki dolaylı, komplike ve oldukça zayıf bir ilişki olduğundan, terörizmi yetersiz iş fırsatları ya da eğitim imkanlarına doğrudan bir tepki olarak görmek yerine; politik koşullara yönelik bir tepki olarak görmek daha doğru olacaktır (Krueger ve Maleckova, 2002). Her ne kadar ilk etapta, siyasi dinamikleri daha ağır basan bir olgu olduğu görülse de özellikle toplumun en fakir kesiminin ve/veya sayıca azınlık konumunda olan bireylerin toplumsal yaşamdaki refah düzeyi, yeterli, kaliteli ve

insan onuruna yaraşır düzeyde eğitim, sağlık, altyapı ve sosyal hizmetlerden adil bir şekilde yararlanabilmeleri ile toplumun genelinde sağlanacak refah artışının terörist faaliyetlere katılma ya da destekleme noktasında önemli bir fırsat maliyeti sunacağı kesindir. Nitekim, finans ve teçhizat desteğinden de ziyade terör örgütlerinin illegal varlıklarını sürdürebilmeleri ve terörist eylemelerini arttırabilmeleri için en önemli unsurun militan sayılarını ve halk desteğini arttırmak olduğu göz önünde bulundurulursa, ikinci plana atılan iktisadi koşulların terörizmle mücadeledeki önemi daha net görülebilecektir.

Elbette ki, yüksek gelir ve eğitim düzeyi ile toplumun en yoksul kesiminin durumunu iyileştirmeye yönelik uygulanacak politikaların terörist faaliyetlerin azaltılması ya da ortadan kaldırılması noktasında kesin etkilerinin olacağı garanti edilemez. Ancak, siyasi dinamiklerin yanı sıra; iktisadi dinamiklerin de iyileştirilmesine yönelik devreye sokulacak politikalarla daha rasyonel tercihlerde bulunabilecek olan eğitim düzeyi yüksek bir toplumun ve terörizmle mücadelede etik bir algının yaratılması, terörist faaliyetlere yönelik kısmi halk desteğinin kırılabilmesi ve böylece terör örgütlerinin militan kazanımlarının engellenebilmesi ile sonuçlanacaktır. Dolayısıyla, iktisadi dinamiklere yönelik iyileştirmeleri, terör olaylarının direkt olarak azaltılmasından ya da sonlandırılmasından ziyade; uzun vadede terörist faaliyetlere katılım ve destek noktasında kırılma yaratacak proaktif önlemler olarak değerlendirmek ve nihai çözüm için taşıdığı önemi kabul etmek ciddi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şu da hemen belirtilmelidir ki; söz konusu bu kurgusal sürecin terör gibi siyasi nitelikli ve şiddet içeren suç unsurlarından ziyade; mülkiyete dayalı suçlar üzerindeki geçerliliği daha olasıdır. Bununla birlikte, terör eylemlerine karşan bireylerin özellikle eğitimsizlik ve toplumsallaşamama gibi belirgin karakteristik özellikler sergiledikleri göz önüne alındığında, rasyonelite varsayımının gerek iktisadi; gerekse de siyasi dinamikleri bakımından terör olayları ve terörist profilleri bünyesinde geçerliliği soru işaretleri yaratmaktadır. Bu gibi sebeplerden ötürü, teorik düzeyde sıkıntılı bir süreci ifade eden söz konusu ilişkinin; ampirik düzeyde analiz edilerek elde edilen bulgular dahilinde değerlendirilmesi daha uygun olacaktır. Ancak; ampirik literatür

incelendiğinde, terörizmin iktisadi dinamikleri üzerinde genel bir yargıya varılmasını kolaylaştıracak tek düze sonuçların olmadığı görülmektedir. Örneğin; Boswell ve Dixon (1990), Alesina ve Perotti (1996), Feron ve Laitin (2003), Barbara (2004), Köseli (2006), Feridun ve Sezgin (2008) gibi çalışmalar, terörist saldırılar ile iktisadi dinamikler arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptarken; Piazza (2011), Piazza ve Walsh (2010) pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı; Abadie (2004), Piazz (2007), Derin Güre (2009), Derin Güre (2010), Cederman (2010), Richardson (2011), Dreher ve Fischer (2011) gibi çalışmalar ise, terörizmin iktisadi dinamikleri bünyesinde barındırdığına dair istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir bulguya rastlayamamıştır.

Sonuç olarak, işsizlik, iş imkanlarının yetersizliği, yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliği, yüksek nüfus oranları, eğitimsizlik gibi faktörlerin vücut bulmuş bir göstergesi olan yaşam standartlarının kalitesi ile terörist faaliyetler arasındaki olası nedensellik ilişkisine, iktisat teorisi dahilinde tatmin edici cevaplar sunulması çok da olası görülmemektedir. Bu sebeple, teorik düzlemden sıyrılıp daha yakın bir dönemi dikkate alan ekonometrik bir model belirlemek ve elde edilecek ampirik bulguların ışığı altında yorumlamaya gitmek daha uygun olacaktır.

2.4. Sosyal Dışlanma, Ayrımcılık ve Terörizm

Oldukça kompleks bir yapıya sahip olan sosyal dışlanma olgusunun gerek tanımlanmasında; gerekse ölçülmesinde belirgin bir uzlaşmaya varılamadığını görmekteyiz. Söz gelimi, Dünya Bankası, Avrupa Birliği, OECD ve Birleşmiş Milletler mutlak ve göreceli yoksulluk, yoksunluk ve eşitsizlik gibi dinamikleri tanımlarken farklı ölçümler ve göstergeler kullanmaktadırlar (Peleah ve Ivanov, 2013).

Örneğin, Avrupa 2020 Hedefleri dahilinde sosyal dışlanma olgusu, çeşitli maddi boyuttaki yoksunluklara maruz kalınması, yoksulluk riskinde olunması ve oldukça düşük iş yoğunluğunda hayatın idame edilmesi gibi üç farklı bileşen etrafında şekillenmektedir (Lelkes ve Gaisor, 2012). Avrupa Birliği'ne (AB) göre; sosyal dışlanma, sosyal katılımın yanı sıra yoksulluk, işsizlik, eğitim, bilgi ve sağlık

hizmetlerine erişim gibi dinamikleri kapsayan çok boyutlu ve bireysel, ailesel, toplumsal ve ulusal düzeyde gerçekleşebilen bir olgu olarak görülmekte ve "bireylerin yoksulluk, hayat boyu öğrenme fırsatlarından ve temel becerilerden mahrumiyet ya da dışlayıcılığa bağlı olarak toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata tam manasıyla katılımlarının engellenmesi" olarak tanımlanmaktadır (Radermacher, 2010).

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre ise; sosyal dışlanma, bireylerin yaşadıkları toplumun gelişimine katılma ve beslenme, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılamasına olanak sağlayacak yaşam koşullarına erişmesine engel olan yoksulluk durumu olarak tanımlanmaktadır.¹⁰

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu (UNHRC) ise; sosyal dışlanma kavramını, tüm hak ve özgürlüklerden tüm bireylerin eşit bir şekilde yararlanmasına zarar verecek ırk, renk, cinsiyet, dil, inanç, politik ya da diğer görüşler, ulusal ya da sosyal köken, mülkiyet, soy ya da diğer statüler gibi faktörlere dayalı herhangi bir ayırım, dışlama ya da kısıtlama olarak tanımlanmaktadır (Mathieson vd. 2008).

İngiltere Başbakanlık Sosyal Dışlanma Birimi'ne (SEU) göre ise; sosyal dışlanma, bireylerin ya da bölgelerin birbirleriyle alakalı olan işsizlik, kalifiyesiz işgücü, düşük ücretler, kötü barınma koşulları, yüksek suç oranları, sağlık ve ailesel bozukluklar gibi sorunlardan muzdarip olmaları halinde ortaya çıkabilmektedir.¹¹

Bu doğrultuda, genel itibariyle ayrımcılık temelli resmi ya da gayri resmi eylemlerin neticesinde şekillenen sosyal dışlanma olgusunu, toplumsal yapının en küçük birimleri olan bireylerin ya da bazı grup ya da grupların toplumsal yaşamın herhangi bir anında iktisadi, politik, sosyal vb. temelli hizmetlerden kasti ya da dolaylı olarak mahrum bırakılmaları olarak tanımlanabilir.

Her ne kadar, ortak bir tanımı yapılamasa da dinamik, süregelen bir süreci ifade eden sosyal dışlanma olgusu, yeniden bölüşüm, yerel - ulusal karar alma mekanizmalarına katılım, sosyal güvence, çalışma hürriyeti, barınma gibi iktisadi,

---

¹⁰ <http://www.unesco.org>, Erişim Tarihi: 12 Haziran 2014.

¹¹ The Social Exclusion Unit, 2004.

politik, toplumsal ve kurumsal bir takım dinamikler etrafında ve karşılıklı olarak etkileşimli bir biçimde şekillenmektedir. Başka bir ifadeyle, toplumsal yaşamın her aşamasında bir ya da daha çok unsura bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Sosyal dışlanma olgusunun temeli olan dışlama faktörü ise, barınma, iş bulma ve çalışma, beslenme gibi temel ihtiyaçların yerine getirilmesinde insan onuruna yakışmayan düzeydeki uygulamalara maruz kalma gibi iktisadi temelli ve yerel - ulusal düzeyde parlamenter sürece katılım, karşılaşılan sorunların yerel ve idari yönetimlere iletilmesi ve çözüme kavuşturulması noktasında muhatap bulanamaması ya da şeffaflık, hesap verilebilirlik ilkeleriyle bağdaşmayan uygulamalar ile karşı karşıya kalınması gibi politik temelli dışlama olarak ikiye ayrılmakla birlikte, dört farklı düzeyde analiz edilebilmektedir. Bunlar;

- Toplumsal yapı içindeki grup ya da gruplara yönelik tarihsel bir ihmalkarlık ya da kısıtlamadan kaynaklı olup da bu durumun iyileştirilmesine yönelik kamusal nitelikli iyileştirme politikalarının devreye sokulduğu (Endeks Değeri: 1);
- Toplumsal yapı içindeki grup ya da gruplara yönelik tarihsel bir ihmalkarlık ya da kısıtlamadan kaynaklı olup da bu doğrultuda iyileştirmeye yönelik bir kamusal girişimin olmadığı (Endeks Değeri: 2);
- Toplumdaki baskın gruplar tarafından yürütülen ve yasal kamusal politikaların söz konusu ayrımcı toplumsal uygulamaların etkisini dengeleme noktasında nötr ya da yetersiz olduğu (Endeks Değeri: 3);
- Direkt olarak kamusal nitelikli politikalar aracılığıyla devreye sokulan (Endeks Değeri: 4);

iktisadi ve politik temelli dışlayıcılık faaliyetleri olarak sıralanmaktadır ve dört endeks değerini alan devlet güdümlü dışlayıcılık girişimlerinin en tehlikelisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Minorities at Risk (MAR) Codebook Version 2/2009).

Söz konusu sosyal dışlanma ve iktisadi - politik temelli ayrımcılık girişimleri ile bu girişimlere maruz kalan bireylerin suça bulaşma eğilimleri arasındaki kurgusal ilişkinin daha ziyade sosyoloji literatüründe yaygın olarak incelendiği söylenebilir. Nitekim; kriminoloji ve sosyoloji literatürü dahilinde, toplum içerisinde

meydana gelen etnik, ırksal ve sınıf temelli ayrımcılık olgusu ile şiddet içeren suçlar, saldırganlık ve anti sosyal davranışlar arasında bağlantı olduğu yaygın olarak kabul görmekte ve bu tür uygulamalar, agresif davranışlar ve şiddete dayalı suçların bir tür belirleyicisi olarak değerlendirilmektedir (Piazza, 2012). Öyle ki; bir toplumdaki kültürel ya da sayıca azınlık statüsündeki grup ya da gruplara yönelik devlet odaklı ya da gayri resmi bir şekilde ve sistematik olarak devreye sokulan politikaların bu gruplar üzerinde "yabancılaşma" ya da "ötekileşme" duygusunu tetiklemesi kuvvetle muhtemeldir. Zamanla marjinalleşebilecek olan bu grupların illegal örgütlenmelerin bünyesinde kimlik arayışına girmeleri ve şiddet yanlısı yol ve yöntemlerin içerisinde yer almaları da süreç içerisinde gerçekleşebilecek ihtimaller arasındadır. Söz gelimi; toplumsal yapı içindeki bir grup ya da gruplara yönelik uygulanacak siyasi temelli dışlama ve ayrımcılık temelli politikaların etkisiyle süreç içerisinde söz konusu grupların iktisadi statülerinin de bozulacağı; sonuç itibariyle bu grupların toplumsallaşma ve ulusal kültürle bütünleşme imkanlarının güçleşeceği öngörülebilir. Nitekim; bu durumun kısır bir döngü halini alması ya da resmi düzeyde açık bir şekilde yapılmaya başlanması ile toplumu bir arada tutan ortak değerlerin eriyip gideceği söylenebilir. Kindarlık, nefret ve düşmanlık duygularının filizlenmesine sebep olacak bu gibi uygulamalara terörle mücadele sırasında hayatını kaybedenlerin sayısındaki artışın eklenmesi, ön alınamaz ayrılıkçı fikirlerin ve sosyal ayrışma olgusunun hat safhaya ulaşması ile sonuçlanacaktır. Terör örgütlerinin ihtiyaç duyduğu ve çıkarları doğrultusunda kullandığı bu gibi toplumsal ve psikolojik temelli unsurların iyileştirilmesine yönelik politikaların devreye sokulmaması, bölgesel ya da ulusal düzeyde terörist faaliyetleri şiddetlendirecektir. Çünkü, varlıklarını sürdürebilmek adına lojistik kaynaklardan ziyade insan kaynağına daha çok ihtiyaç duyan terör örgütlerinin gözünde, çeşitli politikalar ya da toplum içerisindeki algılar neticesinde kendilerini dışlanmış hisseden, mevcut ya da muhtemel mağduriyetlerini telafi edebilecekleri, şikayet ve taleplerini dile getirebilecekleri anayasal ve kurumsal temelli bir erişim mekanizmasına ulaşamayan özellikle azınlık statüsündeki grupların üyeleri muhtemel bir hedef haline gelmektedir. Bu sebeple; sistematik bir ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalan, muhtemel mağduriyetlerini telafi edebilecekleri idari ve yargısal kanallardan kısmen ya da tamamen mahrum bırakılan; bununla birlikte tüm bu politik

temelli ayrımcılığın yanı sıra iş sahibi olma, barınma, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma gibi sosyo-iktisadi temelli hak ve hürriyetlerinden yoksun bırakılan bireylerin şiddet içeren illegal yollara başvurma olasılığı ve bu tür ülkelerde terörün patlak vermesi ya da şiddetinin tırmanması ihtimali artmaktadır. Nitekim; yaygın nitel çalışmalar, iktisadi olarak marjinalleşen etnik, dini ve sosyal nitelikli azınlık grup üyelerinin radikal ideolojilere kapılma, kendi problemlerine çözüm olması adına politik şiddeti destekleme ve hatta şiddetli ayrımcılığa maruz kalmaları halinde, terörist aktivitelere katılmalarının daha olası hale geldiğini göstermektedir (Piazza, 2012).

Bireylerin eşit iş, eğitim ve sağlık imkanlarına sahip olmamaları, toplumsal sınıflar arasındaki alım gücünün ve statü farkının belirgin bir şekilde farklılaşması ve kendi gelecekleriyle ilgili belirsizliklerin hat safhaya ulaşmasıyla birlikte sosyalleşememeleri, parçası oldukları toplumla bütünleşemeyerek her geçen gün yabancılaşmaları, terörist faaliyetlere katılmaları yönündeki propagandaların bilinçlerinde cazip hale gelmesi ve benliklerini örgüt mensubu olarak tamamlamaları ile sonuçlanabilmektedir. Başka bir ifadeyle; dışlayıcı girişimlere maruz kalmayan azınlık grupların radikalleşme, yaygın toplumsal değerlere yabancılaşma ve terörist gruplara katılmalarının daha düşük bir olasılık taşıdığı söylenebilir (Piazza, 2011). Kısacası; iktisadi, politik ve psikolojik ayrımcılığa dayalı bir takım legal ya da illegal politikaların etkisiyle toplumu oluşturan bireyler arasındaki sosyal ayrışmanın artması, terörün o bölgede hızla yükselmesi için belki de en uygun zemini hazırlamaktadır. Özellikle, etnik ya da dini temelli farklılaşmanın hat safhada olduğu toplumlarda, bu tür bir sürecin terörizmle sonuçlanma ihtimalinin de yüksek olacağı öngörülebilir. Nitekim; 2011 yılı verilerine göre, terörün en yüksek şiddet düzeyinde yaşandığı ilk on üç ülkenin ELF endeks değerleri¹² ile bu ülkelerde meydana gelen iktisadi ve politik temelli dışlayıcılık endekslerinin yer aldığı Tablo 9'da da görüldüğü gibi söz konusu ülkelerden Somali ve Yemen dışındakilerin hepsi yüksek bir parçalanma endeks değerine sahipler. Bununla birlikte, birçoğunun 3 ve 4 gibi ileri düzey iktisadi ve politik temelli dışlayıcılık girişimleri deneyimlerine sahip olmaları, özellikle farklı etnik, dilsel

---

¹² Etnik - Dilsel Parçalanma (ELF) Endeksi, aynı ülkeden rastsal bir şekilde seçilen iki kişinin farklı dilsel, etnik ya da inanç temelli gruplardan olma olasılığını yansıtmaktadır.

ya da dini alt grupların olduğu ülkelerde bu gruplara yönelik devreye sokulan legal ya da illegal politikaların bireylerin radikal girişimlere katılma ya da destekleme noktasında bir tür elverişli zemin oluşturduğu fikrini destekler niteliktedir. Nitekim; her ne kadar Alesina ve Perotti (1996), Fearon ve Laitin (2003) gibi zıt örnekler de olmakla birlikte; Abadie (2004), Vanhanen (1999), Wade ve Reiter (2007), Fjelde (2010) ve Piazza (2011) gibi ampirik çalışmaların yüksek parçalanma ve dışlayıcılık unsurları ile iç savaş ve terörist faaliyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki saptamaları da konuya ışık tutmaktadır.

Tablo 9. Terörden En Çok Etkilenen Ülkeler ve Toplumsal Dinamikleri

ÜLKE	ELF ^a	PDI ^b	EDI ^c
Irak	0,630	1	1
Pakistan	0,777	4	4
Afganistan	0,774	1	1
Hindistan	0,958	4	3
Yemen	0,195	//* //	
Somali	0,372	0	0
Nijerya	0,917	3	4
Tayland	0,793	1	1
Rusya	0,374	4	4
Filipinler	0,875	1	1
Sudan	0,738	4	4
Kongo (DRC)	0,977	4	3
Kolombiya	0,677	3	3

^a ELF, Etnik, Dilsel ve İnanç Temelli Parçalanma (Çeşitlilik) Endeksi

^b PDI, 0 - 4 arasında değişen Politik Dışlayıcılık Endeksi

^c EDI, 0 - 4 arasında değişen İktisadi Dışlayıcılık Endeksi

*// : Veri mevcut değil.

Bununla birlikte, Kolo'nun (2012) elde ettiği ELF endeks değerleri üzerinden oluşturulan Vaka - Kontrol Araştırması'na ilişkin detayların yer aldığı Tablo 10 incelendiğinde, 2011 yılı verilerine göre terörist faaliyetlerin şiddet boyutunun hissedilir düzeylerde olduğu 41 ülkeden 31'nin etnik, dini ya da dilsel temelli çeşitliliği

yüksek olan ülkeler olduğu görülmektedir. Her ne kadar bu durum, toplumsal çeşitliliği yüksek olan toplumların terörist saldırılara daha çok maruz kalma eğiliminde olduğu görünümü verse de; etnik çeşitliliği yüksek olduğu halde, terörün şiddetinin düşük olduğu ya da hiç olmadığı 69 ülkenin varlığı, böylesi bir genellemenin yanlış sonuçlar doğuracağına sinyallerini vermektedir. Bu sebeple, terörizmin diğer muhtemel dinamiklerinde olduğu gibi toplumsal parçalanma / çeşitlilik olgusuna da şüpheyle yaklaşılması gerekmektedir.

Tablo 10. Vaka - Kontrol Analizi (Toplumsal Parçalanma)	<i>VAKA (GTI ≥ 3.50)</i>	<i>KONTROL (GTI < 3.50)</i>
<i>Etkin Var (ELF ≥ 0,5)</i>	31 ülke	69 ülke
<i>Etkin Yok (ELF < 0,5)</i>	10 ülke	47 ülke
<i>Toplam</i>	41	116

Kaynak: Kolo, (2012) - Vision of Humanity üzerinden derlenmiştir.

Bu doğrultuda, etnik, dini ya da dilsel temelli parçalanmanın / çeşitliliğin terörist yapılanmalar dahilinde tetikleyici bir faktör olmaktan ziyade; zemin hazırlayıcı bir unsur ve bir tür hızlandırıcı etkisi yaratan faktör olarak değerlendirilmesi daha uygun olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AMPİRİK ANALİZ

3.1. Ampirik Literatürün Değerlendirilmesi

Terörizm ve iç savaş gibi politik şiddet unsurlarının iktisadi, politik ve toplumsal dinamiklerini inceleyen ampirik çalışmaların birbirlerine zıt bulguları dikkat çekici düzeydedir.

Örneğin; iç savaş olgusu üzerine odaklanan çalışmalardan Barbara (2004); bir takım ülkelerde var olan sivil savaşların diğer ülkelerde neden olmadığı sorunsalı üzerinde odaklandığı ve bir anlamda mikro temellere dayalı yaptığı çalışmasında, bireyleri isyan vb. illegal süreçlere iten soyo-iktisadi ve politik faktörleri analiz etmiştir. 1946 - 1996 yılları dahilinde 22 ülkeyi Lojistik Regresyon Modeli yardımıyla incelediği analizinde, bebek ölüm oranları, kişi başına düşen reel gelir düzeyi, ortalama yaşam süresi ve yetişkin okur-yazarlık oranları gibi ülkelerin yaşam koşullarını ifade eden değişkenlerin beklentilere uygun işaretler aldıklarını ve istatistiksel olarak anlamlı olduklarını tespit etmiştir. Ancak; demokratik ve anti demokratik yönetim şekillerine ilişkin değişkenlerin sivil savaşlar üzerindeki etkilerine yönelik istatistiksel olarak anlamlı bulgulara rastlayamamıştır.

Fjelde (2010); askeri, monarşik, tek partili ve çok partili olmak üzere 4 farklı otokrasi türünün hüküm sürdüğü coğrafyalar ile sivil savaşların patlak vermesi arasında belirleyici bir ilişkinin olup olmadığını test etmek adına, 1973 - 2004 yılları dahilinde 159 ülkede patlak veren ve UCDP/PRIO Silahlı Çatışma Veri Seti bünyesinde kayda alınmış sivil çatışmalar üzerinden oluşturduğu kukla değişken ile kişi başına düşen gelir, nüfus büyüklüğü, etnik parçalanma gibi kontrol değişkenlerin yanı sıra; 4 farklı otokrasi türüne ilişkin değişkenler üzerinden uyguladığı Logit Model neticesinde, etnik parçalanma ve nüfus yoğunluğu faktörlerinin sivil savaşlar üzerinde pozitif; gelir düzeyi değişkeninin ise negatif ve istatistiksel olarak anlamlı etkilerini saptamıştır. Öte yandan, otokrasi türlerinden yalnızca askeri ve çok partili otokrasilerin sivil savaşları arttırıcı

özelliklere sahip olduğuna dair anlamlı bulgular saptarken; monarşik ve demokratik rejimlerin olası etkilerine yönelik anlamlı bulgular elde edememiştir.

Cederman, Hug ve Krebs (2010); UCDP / PRIO Silahlı Çatışma Veri Seti üzerinden derlediği sivil savaşların varlığına ilişkin oluşturduğu kukla değişkenler yardımıyla 1946 - 2004 yıllarını kapsayacak şekilde oluşturdukları Logit Model neticesinde, üçer yıllık gecikmeli değerlerini aldığı açıklayıcı değişkenlerden gelir düzeyi ve demokratik rejim türü değişkeninin hükümete yönelik çatışmalar üzerinde arttırıcı ve istatistiksel olarak anlamlı etkilerini saptarlarken; toprak parçasına yönelik çatışmaların temelinde böylesi anlamlı bir ilişkiye rastlayamamışlardır.

Goldstone ve ark. (2010); yaygın olarak Epidemiyoloji Bilimi'nde yer bulan Vaka-Kontrol Metodolojisi üzerinden hareketle kurguladıkları ve 1955 - 2003 yılları dahilinde toplamda 117 ülkeyi dikkate alan alternatif 3 Koşullu Lojistik Model yardımıyla sivil savaşlar, olumsuz rejim değişiklikleri, devlet çöküşü vb. politik istikrarsızlıkların temelindeki risk faktörlerini saptamak istedikleri çalışmalarında, siyasi rejim türlerinden "*kötü komşuluk*" olarak tasnif ettikleri komşu ülkelerde var olan çatışmalara kadar 4 farklı sosyo-politik ve iktisadi faktörün politik istikrarsızlık olgusu üzerinde yıpratıcı etkilere sahip olduğuna dair istatistiksel olarak anlamlı bulgular tespit etmişlerdir.

Çalışmalarının merkezine direkt olarak terörist faaliyetleri koyan ampirik çalışmalarda da zıt bulguların varlığı dikkat çekici düzeydedir.Örneğin; Muller ve Seligson (1987), yaşanan iç çatışmalar sonucunda bir milyon kişi başına düşen ölüm oranlarının doğal logaritmasını alarak hesap ettikleri politik şiddet unsuru üzerinden 1973 - 1977 yıllarını kapsayan ve çeşitli ülke örnekleri dahilinde tahminledikleri Çoklu Regresyon Modeli neticesinde, baskıcı rejimlere yönelik oluşturdukları kukla değişkenin ve gelir dağılımı adaletsizliğinin politik şiddet unsuru üzerinde direkt olarak arttırıcı etkilerinin olduğuna yönelik bulgular tespit etmişlerdir.

Boswell ve Dixon (1990); şiddete dayalı ayaklanmalar ile gelir dağılımı adaletsizliği, iktisadi kalkınma, siyasi rejim baskısı ve Immanuel Wallerstein tarafından geliştirilmiş olan Dünya Sistemi Teori'sinde öne sürülen ülkelerin uluslararası sistem

içerisindeki merkez, çevre ve yarı çevre gibi "dünya sistemi konumları" arasındaki ilişkiyi analiz edebilmek adına 1973 - 1977 yılları arasında 63 ülkeye ait veriler üzerinden uyguladıkları En Küçük Kareler Yöntemi neticesinde, iktisadi büyüme ile şiddete dayalı ayaklanmalar arasında negatif yönlü, gelir dağılımı adaletsizliği arasında pozitif yönlü; karesel formda modele dahil ettikleri siyasi rejim baskısı değişkenine ilişkinse ters -U şeklinde bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir. Fakat; ülkelerin dünya sistemi içerisindeki konumlarının söz konusu regresyon analizi dahilinde anlamlı etkilerini tespit edememişlerdir.

Abadie (2004); terörizm riskinin olası iktisadi, siyasi ve toplumsal köklerini belirleyebilmek adına 186 ülke için 2003 - 2004 yılları dahilinde oluşturulmuş ve 0-100 arasında değerler alabilen WMRC - GTI endeks değerleri ile yoksulluk, politik özgürlük ve etnik - dilsel temelli parçalanma gibi sosyo-iktisadi ve sosyo-politik faktörleri dahil ettiği ve En Küçük Kareler Yöntemi yardımıyla tahminlediği ekonometrik model sonucunda, kişi başına düşen gelir düzeyi, insani kalkınma endeksi ve gini katsayısı gibi iktisadi faktörler ile terörizm riski arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptayamamış; bununla birlikte politik haklara ilişkin ters U şeklindeki karesel ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiyi yakalayabilmiştir. Ayrıca, etnik ve dini temelli parçalanma değişkenlerine ilişkin anlamlı bir ilişki saptayamazken dilsel temelli parçalanmanın ve ülkelerin yüzölçümü ve yüksekliği gibi coğrafi faktörlerin terörün süregelmesi üzerinde arttırıcı etkilere sahip olduğuna dair bulgular tespit etmiştir.

Piazza (2006); yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliği ve zayıf iktisadi kalkınma düzeyi gibi iktisadi dinamiklerin terörizmin sebepleri arasında yer aldığına yönelik özellikle 9/11 sonrası oluşan yaygın kanıyı ampirik olarak test edebilmek adına, 1986 ve 2002 yılları dahilinde 96 ülkeye ait politik ve demografik kontrol değişkenler ile birlikte işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk gibi değişkenlere ait veriler üzerinden uyguladığı En Küçük Kareler Yöntemi neticesinde, nüfus büyüklüğü, etnik ve dini çeşitlilik ile politik ve sivil özgürlük gibi faktörlerin aksine; herhangi bir iktisadi kalkınma göstergesi ile gerek terörist saldırılar; gerekse de bu saldırılar neticesinde verilen zayıflar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptayamamıştır.

Krieger ve Meierrieks (2010); işsizlik, yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliği gibi düşük sosyo-iktisadi koşulların iyileştirilmesine yönelik refah politikalarının terörist aktiviteler üzerinde azaltıcı etkilere sahip olup olmadığını analiz edebilmek adına, 15 Batı Avrupa ülkesinde 1980 - 2003 yılları arasında meydana gelen terör olayları ile kamusal sağlık harcamaları, işsizlik ve yaşlılık ödemeleri gibi sosyal refah harcamalarının birer yıllık gecikmeli terörist saldırı istatistiklerini Negatif Binominal Regresyon Modeli üzerinden tahminledikleri çalışmalarında, sosyal refah harcamalarının her birinin terörist saldırılar üzerinde azaltıcı; kutuplaşma unsurunun ise arttırıcı ve istatistiksel olarak anlamlı etkilerini saptamışlardır.

Richardson (2011); genel itibariyle beklenen ile gerçekleşen refah düzeyleri arasında oluşacak negatif yönlü bir farkın bireyleri politik şiddete yönlendireceği yönündeki Göreceli Mahrumiyet Teorisi'nin terör olayları düzlemindeki geçerliliğini analiz etmek adına, işsizlik ve yüksek eğitim düzeyi gibi değişkenlerin gecikmeli değerleri ile terörist saldırılar arasındaki olası ilişkiyi incelediği ve 1980 - 2008 yılları dahilinde 56 ülkeyi dikkate alarak uyguladığı En Küçük Kareler Yöntemi neticesinde, işsizlik ve önceki yıllara ait terörist saldırıların cari yıldaki terörist saldırılar üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etkilere sahip olduğuna dair bulgulara ulaşırken; yüksek eğitim düzeyine ilişkin değişkene ait istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir bulgulara ulaşamamıştır. Bununla birlikte; kişi başına düşen gelir, politik haklar ve sivil özgürlükler ile dış yardımlara ilişkin modele dahil ettiği değişkenler için de anlamlı bulgular elde edememiştir.

Dreher ve Fischer (2008), ademi merkeziyetçiliğin uluslararası terörizm üzerindeki olası etkilerini analiz edebilmek adına, 1976 - 2000 yılları dahilinde dikkate aldıkları 109 ülkeye ait gecikmeli kontrol değişkenler üzerinden uyguladıkları Negatif Binominal Rastsal Etkiler Panel Veri Yöntemi neticesinde, yerelleşmeye yönelik harcamaların terör olayları üzerinde azaltıcı etkilerinin olduğu; fakat siyasi ademi merkeziyetçiliğin istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Dreher ve Fischer (2011); ademi merkezietçiliğin terör saldırıları üzerinde azaltıcı etkilerinin olup olmadığını analiz edebilmek adına, 1998 - 2004 yılları dahilinde 110 ülkeyi dikkate alarak oluşturdukları Negatif Binominal Regresyon Modeli neticesinde, mali nitelikli yerelleşme harcamalarının terör olayları üzerinde azaltıcı ve istatistiksel olarak anlamlı etkilerini saptamışlar; fakat siyasi nitelikli özerklik unsurunun terör saldırıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkilere sahip olduğuna dair bulgular elde edememişlerdir. Bununla birlikte, ülkelerin gelir düzeyleri ile terör saldırıları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamazlarken; politik özgürlük değişkenine ait negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir katsayıya ulaşmışlardır.

Genel itibariyle terörist saldırıları baz alan çalışmaların yanı sıra; kimi çalışmaların ulusal, uluslararası, etnik veya parçalanmaya yönelik terörist saldırılar tasnifine giderek terörizm türlerinin anlamlı bir farklılık taşıyıp taşımadıkları sorunsalı üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir. Örneğin; Lı (2005); demokratik katılımın terörist saldırılar üzerindeki etkilerini analiz edebilmek adına 1975 - 1997 yılları dahilinde 119 ülkede meydana gelen uluslararası nitelikteki terör olayları sayısı ile kişi başına düşen gelir, gini katsayısı, siyasi rejimin dayanıklılığı, tarihsel terör deneyimlerinin varlığı ve bölgesel farklılıklar gibi kontrol değişkenler arasındaki ilişkinin yanı sıra; demokratik katılım süreçlerinin etkisini analiz edebilmek adına oluşturduğu Negatif Binominal Regresyon Analizi neticesinde, gelir dağılımı adaletsizliğinin anlamlı etkilerini saptayamamasına rağmen; gelir düzeyi, demokratik katılım, siyasi rejimin dayanıklılığı gibi faktörlerin uluslararası nitelikteki terör olayları üzerinde azaltıcı ve istatistiksel olarak anlamlı etkisini saptamıştır. Bununla birlikte, terörist eylemlerin uzunca süreler varlığını korumasının daha yüksek terörist saldırılara sebebiyet verdiği bulgusuna ulaşmıştır.

Wade ve Reiter (2007); rejim türleri ile intihar eylemlerine dayalı terörist faaliyetler arasındaki ilişkiyi test edebilmek adına 1980 - 2000 yılları dahilinde, terörist saldırıların yaşanıp yaşanmaması doğrultusunda oluşturdu gölge değişkenler ile özgürlük statüsü, siyasi rejimin dayanıklılığı, azınlık gruplara yönelik ayrımcılık temelli girişimler gibi değişkenleri Logit ve Negatif Binominal Regresyon Modeli yardımıyla tahminlemişler ve azınlık gruplara yönelik ayrımcılık girişimleri ile kısmen özgür

statüsüne ilişkin değişkenlerin terör saldırılarını arttırıcı yönde istatistiksel olarak anlamlı etkiler taşıdıkları bulgusuna ulaşmışlardır.

Piazza (2008), terörist grupların barınması için elverişli koşullar sağlayan başarısız devletlerin uluslararası güvenlik için bir tehlike teşkil ettiklerine yönelik yaygın kanıları analiz edebilmek adına, 1973 - 2003 yılları dahilinde 197 ülke için uluslararası nitelikli terör saldırıları üzerinden uyguladığı Negatif Binominal Analiz neticesinde, kronik hale gelmiş devlet başarısızlığı olgusuyla boğuşan ülkelerin terörist grupları barındırma noktasında daha yüksek bir olasılığa sahip olduklarına dair bulgulara ulaşmıştır.

Derin-Güre (2009); özellikle 9/11 saldırıları sonrasında yaygın bir şekilde tartışılmaya başlanılan yoksulluğun terörizmin dinamikleri arasında yer aldığına yönelik görüşü test etmek adına, terörist faaliyetleri uluslararası, ulusal ve ayrılıkçı terörizm olarak tasnif ettiği çalışmasında, farklı tarihsel aralıkları dikkate almakla birlikte genel itibariyle 1972 - 2006 yıllarını kapsayan ve 138 ülkeye ait terörist saldırılar ile gelir düzeyi, nüfus büyüklüğü, sivil haklar ve diğer bir takım kontrol değişkenler arası ilişkileri Negatif Binominal Regresyon ve Sabit Etkiler Poisson Yarı-Maksimum Olabilirlik Tahmincisine dayalı olarak tahminlediği alternatif ekonometrik modeller neticesinde, uluslararası terörist saldırıların hedefindeki ülkelerin daha ziyade yüksek gelir düzeyine sahip ülkeler olduğu; bununla birlikte ulusal bazlı terörist saldırılar üzerinde gelir değişkeninin belirgin bir rol oynamadığı bulgularına ulaşmıştır. Öte yandan; ayrılıkçı terörist faaliyetlerin gözlemlendiği bölgelere özgü olarak oluşturduğu değişkenler üzerinden tahminlediği alternatif model neticesinde elde ettiği bulgular oldukça manidardır. Çift taraflı Negatif Binominal Regresyon Modeli üzerinden yaptığı bu analizde, yüksek göreceli gelir düzeyinin (ülkenin gelir düzeyi / ayrılıkçı faaliyetlerin yoğunlaştığı bölgelerin gelir düzeyi) daha yüksek ayrılıkçı terörist saldırılara sebep olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Söz konusu modelde, gelir değişkenine ek olarak gelir dağılımı adaletsizliğini ifade eden gini katsayı ile etnik-dini parçalanma unsurlarının da terörist saldırılar üzerindeki arttırıcı ve istatistiksel olarak anlamlı etkilerini saptamıştır. Bu bulgular, uluslararası terörizmden ziyade ayrılıkçı mahiyetteki terörist yapılanmaların iktisadi dinamiklere sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Piazza ve Walsh (2010); sert çekirdekli haklar arasında yer alan vücut bütünlüğü haklarının korunmasına yönelik kötü performans sergileyen ülkelerin diğer ülkelere nazaran daha yüksek bir terörizm deneyimiyle karşı karşıya kalacaklarına yönelik görüşleri test edebilmek adına, ilgili verilere sahip çeşitli ülkeler bünyesinde ve 1998 - 2004 yılları dahilinde meydana gelen ulusal ve uluslararası nitelikteki terörist saldırıların sayısı ile Cingranelli ve Richards (CIRI) İnsan Hakları Veri Seti'nde yer alan ve kayıplar, yargısız infazlar, siyasi tutuklular ve işkence gibi hususlar karşısında hükümetlerin sergilediği yaklaşımların dikkate alınmasıyla hesaplanan Fiziksel Bütünlük Endeksi ile Polity IV Projesi dahilinde hesaplanan siyasi katılım ve rejimsel dayanıklılık gibi politik değişkenler ile gelir düzeyi gibi iktisadi değişkenlere ait 1'er yıllık gecikmeli veriler üzerinden Negatif Binominal Regresyon Modelini tahminlemişlerdir. Bu doğrultuda, söz konusu siyasi haklara saygı duyulmasının gerek ulusal; gerekse de uluslararası nitelikli terör saldırıları üzerinde azaltıcı ve istatistiksel olarak anlamlı etkilerinin olduğunu; fakat rejimsel dayanıklılık ve karar alma mekanizmalarına katılım yönündeki değişkenlerin anlamlı etkilerinin olmadığını tespit etmişlerdir. Bununla birlikte, gelir düzeyinin ulusal nitelikli terörist saldırılardan ziyade uluslararası nitelikli terörist saldırılar üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etkilerini saptamışlardır.

Sunde ve Cervellati (2013); demokratikleşme sürecinin şiddet içeren çatışmalar üzerindeki etkilerini analiz edebilmek adına, 1963 - 2003 yılları arasında 165 ülkeyi dikkate aldıkları ve Sabit Etkiler Panel Yöntemi dahilinde kurguladıkları Doğrusal Olasılık Modeli neticesinde, demokratikleşme sürecinin hükümetlere yönelik patlak veren çatışmalar üzerinde negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı etkilerinin varlığına; fakat toprak parçasına yönelik ayrılıkçı temeldeki çatışmalar üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığına yönelik bulgular tespit etmişlerdir. İkinci aşamada genişlettikleri modellerinde, söz konusu negatif yönlü ilişkinin orta ve uzun vadede de varlığını koruduğunu belirlemişlerdir. Son olarak mekansal bağımlılık olasılığını da göz önünde bulundurarak hareket ettikleri çalışmalarında, Mekansal Gecikmeli Regresyon Modelinin geçerli olduğunu ve pozitif işaretli mekansal otokorelasyonun (kümelenme) varlığını belirlemişlerdir.

Ampirik literatürdeki kimi çalışmaların ise, toplumsal parçalanma ve özellikle azınlık gruplara yönelik iktisadi ve politik temelli ayrımcılık girişimlerinin sivil savaşların patlak vermesi ya da terörist faaliyetlerin şiddetlenmesi noktasında herhangi bir tetikleyici etkisinin olup olmadığını analiz ettiğini görmekteyiz. Örneğin; Alesina ve Perotti (1996); 1960 - 1985 yılları dahilinde 70 ülkeyi dikkate aldıkları çalışmalarında, kitlesel şiddet olaylarıyla bağlantılı ölümlerin sayısı da dahil olmak üzere 5 farklı kriter üzerinden "Temel Bileşenler Yöntemi" yardımıyla oluşturdukları Sosyo-Politik İstikrarsızlık Endeksinin dinamiklerini analiz etmek istemişlerdir. Değişkenlerin çeşitli kombinasyonlarını içeren alternatif modeller üzerinden uyguladıkları Üç Aşamalı EKK Yöntemi sonucunda, gelir dağılımı adaletsizliği ile bağlantılı gördükleri orta sınıfın ekonomik durumu ile sosyo-politik istikrarsızlık arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı etkiler tespit etmişlerdir. Öte yandan; temel okullaşma oranı, dilsel-etnik temelli parçalanma gibi sosyo-politik dinamikleri olan değişkenlerin beklentilere uygun bir şekilde negatif değerler aldıklarını; fakat tahminlenen bu değerlerin istatistiksel olarak anlamlı olmadıklarını tespit etmişlerdir.

Vanhanen (1999); etnik ayrışmanın tüm toplumlarda etnik temelli çatışmalara sebep olup olmadığı ve etnik açıdan daha bölünmüş toplumların politik vd. temelli çatışmalara daha meyilli olup olmadıkları yönündeki hipotezleri test edebilmek adına, 1990 - 1996 yılları dahilinde 183 ülkeyi dikkate aldığı çalışmasında, etnik farklılık endeksi yardımıyla hesap edilen etnik ayrışma unsurunun etnik çatışmalar üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etkileri olduğuna dair bulgulara ulaşmıştır.

Sambanis (2001), etnik savaşların patlak vermesi olasılığının etnik farklılık derecesinin artan bir fonksiyonu olduğu; iktisadi gelişmenin şiddet kullanımında önemli bir fırsat maliyeti yaratarak etnik savaş riskini azaltacağı; etnik kimliği tehdit eden demokratik değerlerden yoksunluğun etnik savaş riskini arttıracığı, soğuk savaş döneminin sivil savaşlar üzerinde dizginleyici bir etki yarattığı ve komşu ülkelerin sahip oldukları demokratik değerlerin ya da savaş deneyimlerinin önemli bir komşuluk etkisi yaratacağı yönündeki hipotezlerini test edebilmek adına, 161 ülkeyi 1960 - 1999 yıllarını kapsayan kişi başına düşen elektrik tüketimi, gelir düzeyi, demokrasi seviyesinin karesel formu, etnik farklılık endeksi gibi iktisadi, politik ve toplumsal

değişkenler üzerinden ve Rastsal Etkiler Probit Model yardımıyla analiz ettiği çalışmada, demokratik değerlerden yoksunluğun sivil savaşların patlak vermesi noktasında önemli bir gösterge olduğu yönünde istatistiksel olarak anlamlı bulgulara ulaşmış; bununla birlikte, etnik çeşitlilik düzeyi ile sivil savaşlar arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir. Öte yandan, sivil savaşların sınırlar üzerinden bir tür yayılma etkisine sahip olduğu ve Soğuk Savaş Dönemi için oluşturduğu gölge değişkenin sivil savaşlar üzerinde etkin bir belirleyici olmadığı bulgularına ulaşmıştır.

Fearon ve Laitin (2003); ülkelerin bünyelerinde barındırdıkları etnik ve dini çeşitliliğin sivil savaşa karşı daha duyarlı hale gelmelerine sebep olup olmadığını analiz edebilmek adına, 1945 - 1999 yılları dahilinde 1990 yılına referansla nüfusu 500.000'in üzerinde olan 161 ülkenin etnik ve dini yapısı ile çeşitli sosyo-iktisadi ve politik dinamiklerini Logit (Lojistik) Regresyon Modeli yardımıyla tahminlemişlerdir. Elde ettikleri bulgulara göre; ülkelerin sivil savaş riskine sahip olup olmadıklarını belirleyen temel faktörlerin ülkelerin etnik ya da dini yapılarından ziyade yoksulluk, politik istikrarsızlık, yüksek nüfus ve engebeli arazi gibi ayaklanma olgusunu destekleyen ya da uygun ortam hazırlayan koşullar olduğu görülmektedir.

Collier ve Hoeffler (2004), etnik ve dini farklılıklar, politik baskı ve gelir dağılımı adaletsizliği gibi unsurların sivil savaşların sebepleri arasında olup olmadıklarını analiz edebilmek adına, 1960 - 1999 yılları arasında meydana gelen 78 adet geniş çaplı sivil çatışmaların dinamiklerini analiz ettiği Logit Model neticesinde, gerek gelir dağılımı adaletsizliği; gerekse de politik baskıların çatışma riskini arttırdığına yönelik istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir bulguya ulaşamazken; yaygın bulguların aksine, inanç ve etnik temelli farklılıklar üzerinden hesap edilen sosyal parçalanmanın daha düşük bir çatışma riskini gündeme getirdiği bulgusuna ulaşmıştır.

Kubo (2005), Fearon ve Laitin'in (2003) 1945 - 1999 yılları dahilinde 161 ülkenin etnik ve dini yapısı ile çeşitli sosyo-iktisadi ve politik dinamiklerini Logit (Lojistik) Regresyon Modeli yardımıyla tahminledikleri çalışmalarında kullandıkları ELF endeksinin ülkelerin etnik çeşitliliğini özetlemekte çok iyi olmadığını öne sürmüştür.

ve Vanhanen (1999) tarafından oluşturulan Etnik Farklılık Endeksi'ni (EHET) kullanarak söz konusu çalışmayı yeniden analiz etmiştir. Bu doğrultuda tahminlediği Logit Model neticesinde, ELF endeksinin aksine EHET endeksi ile ölçtüğü etnik farklılıkların sivil savaşların patlak vermesi üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etkilerini saptamıştır.

Boylan (2010), iktisadi kalkınmanın ve inançsal temelli farklılıkların ulusal nitelikli terörizmin dinamiklerinin açıklanmasında etkili birer faktör olup olmadıklarını test edebilmek adına, 2005 - 2007 yılları dahilinde 195 ülkeye ait politik haklar, nüfus büyüklüğü ve geçmişte yaşanan terör deneyimleri gibi kontrol değişkenleri de ekleyerek oluşturduğu Negatif Binominal Regresyon Modeli neticesinde elde ettiği bulgular, iktisadi gelişmişlik düzeyi ve politik haklar ile terör olayları arasında istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir ilişkinin olmadığı yönündedir. Öte yandan, İnanç temelli farklılıklar değişkenine yönelik literatürdeki bulguların aksine; negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulgulara ulaşan Boylan, bununla birlikte, geçmişte terör deneyimi yaşayan ülkelerin gelecekte de bu sorunlarla karşı karşıya kalmasının daha olası olduğuna yönelik bulgular tespit etmiştir.

Piazza (2011), azınlık gruplara yönelik iktisadi temelli ayrımcılığın yapıldığı ülkelerde ulusal terörizmin daha yüksek oranlarda ortaya çıkıp çıkmadığı, söz konusu ayrımcılığın telafi edilmesine yönelik kamusal iyileştirme politikalarının devreye sokulmasının terör oranlarını düşürüp düşürmediği, yüksek iktisadi kalkınma düzeyine sahip ülkelerin daha düşük bir terörizm oranları ile karşılaşp karşılaşmadığı gibi hipotezleri test etmek amacıyla, 1970 - 2006 yılları dahilinde 172 ülkede meydana gelen ulusal terör olayları sayısı ile çeşitli iktisadi ve siyasi temelli faktörler arasındaki ilişkiyi Sıfır Değer Aralıklı Negatif Binominal Regresyon Modeli (ZIGP) yardımıyla analiz ettiği çalışmasında, azınlık gruplara yönelik iktisadi temelli sistematik bir ayrımcılığın ulusal nitelikli terörist faaliyetler üzerinde önemli bir arttırıcı faktör olduğunu; bununla birlikte, böylesi bir dışlayıcılığın olmamasının ya da bunlara yönelik iyileştirici kamusal politikaların varlığının istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü etkilerinin olduğunu saptamıştır. Öte yandan, yoksulluğun terörizmin anlamlı bir göstergesi olmasından ziyade fakir ülkelere nazaran gelişmiş ülkelerin daha yüksek bir terörizm deneyimiyle

karşı karşıya olduklarına dair bulgular ile siyasi rejimin dayanıklılığı / istikrarı ve politik katılım gibi siyasi faktörlerle terörist saldırılar arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir.

Piazza (2012); özellikle azınlık gruplara yönelik iktisadi, politik ve kültürel temelli 4 farklı ayrımcılık türünün terörist aktiviteleri tetikleyici birer unsur olup olmadığını saptayabilmek adına, 1991 - 2006 yılları dahilinde 166 farklı ülkede meydana gelen ulusal ve uluslararası nitelikteki terör saldırıları üzerinden Negatif Binomial Regresyon Modeli'ni kurguladığı ve tüm açıklayıcı değişkenlerinin 1'er yıllık gecikmeli değerlerini dikkate aldığı çalışmasında, dini ve dilsel temelli kültürel ayrımcılık ile politik ayrımcılığın aksine; terör olayları üzerindeki asli ve önemli belirleyicinin bireylerin iş ve barınma gibi imkanlara ulaşmalarında karşılarına çıkan resmi ve gayri resmi engeller ile toplum içerisinde ikinci sınıf vatandaş statüsüne düşmelerine sebep olan dışlayıcı kamusal politikalar etrafında şekillenen sosyo-iktisadi temelli ayrımcılık olduğuna dair istatistiksel olarak anlamlı bulgulara ulaşmıştır.

Her bir ülkenin kendisine has tarihsel deneyimlerinin ve iktisadi, politik, toplumsal dinamiklerinin varlığı, ülke örnekleri dahilinde terörist faaliyetlerin kökenlerinin ayrıştırılmasını ve tek düze açıklanmasını güçleştirmektedir. Bu doğrultuda, her bir ülkenin yaşadığı iç savaş ya da terör deneyiminin kendi öznel dinamikleri dahilinde analiz edilmesi, terörizmin karmaşık ve tekdüze açıklanması oldukça güç yapısının doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, bu doğrultuda, terörizm olgusunu yerel düzeyde analiz eden çalışmaların varlığına da şahitlik etmekteyiz. Örneğin; Köseli (2006); yüksek suç oranlarının yüksek yoksulluk oranlarıyla ilişkili olduğu; başka bir ifadeyle, terörizmin sosyo-iktisadi dinamikler taşıdığı yönündeki görüşleri test edebilmek adına, Türkiye'nin İBBS - Düzey 3 Bölgeleri dahilindeki 73 ilde ve 2003 yılında meydana gelen terör saldırıları sayısı ile kişi başına düşen gelir, yoksulluk sınırının altında kalan nüfusun büyüklüğü, gini katsayısı, işsizlik ve kaynak dağılımına ilişkin adaletsizliği dikkate alabilmek adına 10.000 kişiye düşen hekim sayısı, öğrenci başına düşen öğretmen sayısı, kişi başına düşen kamu yatırımları gibi değişkenleri dahil ederek oluşturduğu Kesit Veri Çoklu Regresyon uygulaması neticesinde, yalnızca yoksulluk sınırı altındaki nüfus ve

öğretmen başına düşen öğrenci sayısına ilişkin değişkenlere ait pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı katsayılar elde etmiş; fakat, kişi başına düşen gelir ve kamu yatırımları, gini katsayısı ve işsizlik gibi faktörlerin terör olayları üzerindeki muhtemel etkilerine yönelik istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir bulguya rastlamamıştır.

Feridun ve Sezgin (2008); bölgesel geri kalmışlığın Türkiye'nin özellikle Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde süregelen terör olayları üzerinde belirleyici bir rol oynayıp oynamadığını analiz edebilmek adına, terör olaylarının şiddetli yaşandığı 11 ili 1987 - 2001 yılları dahilinde dikkate aldıkları çalışmalarında, sırasıyla, terörist saldırıların varlığına ilişkin oluşturdukları aylık düzeydeki gölge değişkenlerle uyumlu olması adına, yıllık haldeki gelir düzeyi değişkenini Kübik Spline Tekniği ile aylık veri setine dönüştürmüşler; sonrasında ise, hükümet harcamaları, sanayi, tarım, inşaat ve ticaret gibi boyutlara sahip milli gelir değişkeni üzerinden olası bir çoklu doğrusallık sorunsalına engel olabilmek adına Temel Bileşenler Yöntemi yardımıyla üç farklı alt bileşen oluşturmuşlardır. Oluşturdukları ve 24 aylık gecikmeli değerlerini aldıkları bu açıklayıcı değişkenlerle terör olayları arasındaki ilişkiyi analiz edebilmek adına uyguladıkları Logit Model neticesinde, hükümet harcamaları ile tarım bileşenlerini baz alarak oluşturulan toplam gelir düzeyi değişkeninin terör olayları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde etkileri olduğuna dair bulgular elde etmişler, bunun neticesinde de özellikle bu bölgelere yönelik kamu harcamalarının arttırılması ve tarımın desteklenmesi önerisinde bulunmuşlardır.

Derin-Güre (2010); ayrılıkçı terörizmin iktisadi kökleri olup olmadığını analiz edebilmek adına, ayrılıkçı terörün yoğun olarak yaşandığı Türkiye'nin Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'nde yer alan 11 ilde, 1975 - 2001 yılları dahilinde meydana gelen terör saldırıları ile kişi başına düşen gelir, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin göreceli milli gelir büyüme oranı gibi değişkenlerin aylık ve çeyreklik verileri üzerinden tahminlediği Vektör Otoregresif Model neticesinde, iktisadi koşullarla ayrılıkçı terör eylemleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir nedensellik ilişkisine rastlayamamış ve bunun neticesinde, Türkiye'nin yoğun olarak Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde kendisini gösteren terör olaylarının iktisadi dinamikleri olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Omotor (2010); 28 Nijerya Devletinde meydana gelen suç unsurlarının demografik ve sosyo-ekonomik belirleyicilerini saptayabilmek adına, 2002-2005 yılları dahilinde oluşturduğu Havuzlanmış Panel Veri Yaklaşımı yardımıyla kişi başına düşen gelir, nüfus yoğunluğu ve 1 yıl gecikmeli suç oranlarının hırsızlık, silahlı soygun gibi terör dışında kalan tüm suç unsurları üzerinde pozitif ve anlamlı etkilerini saptamıştır.

Son olarak, terör ve iç savaş gibi politik şiddete dayalı unsurlardan ziyade; özellikle mülkiyete dayalı şiddet içermeyen suç olgularının iktisadi ve politik dinamiklerini analiz eden çalışmalara da yer vermek faydalı olacaktır. Örneğin; Buonanno, Fergusson ve Vargas (2014); ABD'nin 50 eyaletinde 1970 - 2011 yılları dahilinde meydana gelen suç oranları ile gelir düzeyi arasındaki ilişkiyi analiz edebilmek adına, Sabit Etkiler Panel Veri Yöntemi'ni uyguladıkları çalışmalarında, kişi başına düşen gelir değişkeninin karesel ve kübik formlarını kullanmışlar ve ayırt etmeksizin tüm suç oranları ile gelir değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı ve ters - U şeklinde bir ilişkiyi tespit etmelerine rağmen; suç unsurunu mülkiyete yönelik ve şiddet içeren suçlar olarak iki farklı model dahilinde analiz ettiklerinde, şiddete dayalı suç oranları ile gelir düzeyi arasında kübik ve ters - U şeklinde bir ilişkiyi saptayamamışlardır. Daha açık bir ifadeyle, fırsat maliyeti teorisi bünyesinde kurguladıkları suç - gelir ilişkisinin mülkiyete dayalı suçlarda daha olası olduğuna dair bulgular tespit etmişlerdir.

3.2. Veri Kaynakları, Yöntem ve Analiz

3.2.2. Veri Seti ve Değişkenler

Veri eksikliği sebebiyle modelin dışında tutulan İzlanda ve Tayvan gibi ülkelerin haricinde, Küresel Terörizm Veritabanı'nda kayıtlı 156 ülkede meydana gelen terör olaylarının temelindeki dinamiklerin analiz edilmeye çalışıldığı bu çalışmada, oldukça karmaşık bir olguya işaret eden ve her geçen gün farklılaşan terörizm olgusunun sosyo-iktisadi tetikleyicileri olarak bahsi geçen ülkelerin gelir düzeyleri ile nüfus büyüklükleri; sosyo-politik dinamikleri olarak da ülkelerin rejim türleri ve politik istikrar boyutlarının sayısallaştırılmış formları modele dahil edilmiştir. Bununla

birlikte, değişen uluslararası dengeler dahilinde, terörizmin büyük güçlerin stratejik amaçları doğrultusunda yön verdikleri bir "küresel araç" olduğuna yönelik iddiaların analizi ve psikolojik boyutlarının olup olmadığının tespiti; öte yandan mekansal etkileşim taşıyıp taşımadığının belirlenebilmesi için gölge değişkenlerden yararlanılmıştır. Son olarak, toplumsal parçalanma / çeşitlilik olgusunun tetikleyici bir unsurdan ziyade terörün şiddetinin tırmanmasında ve uzun soluklu olmasında elverişli bir zemin potansiyeli taşıyıp taşımadığının belirlenebilmesi adına, 156 ülkeden oluşan örneklemin, ELF endeksi yüksek olan 100 ülke ve ELF Endeksi düşük olan 56 ülke olmak üzere iki farklı örnekleme ayrılarak tahminlenmesi yoluna gidilmiştir. Bahsi edilen değişkenlere ve gruplandırma kriterlerine ilişkin verilerin karakteristik özellikleri ile elde edildikleri kaynaklar ve öngörülen etkilerine yönelik açıklamalar Tablo 11'de verilmiştir.

Modelde açıklanan/bağımlı değişken olarak yer alan ve 2002 - 2011 yıllarını kapsayan Küresel Terörizm Endeksi (GTI), terörizmin etki düzeyini ifade etmek amacıyla beşer yıllık azalan ortalamalar ve çeşitli ölçütler doğrultusunda ağırlıklandırılmış, 0 ila 10 arasında değişen değerleri ifade etmektedir. Söz konusu ağırlıklandırma ölçütleri şu şekilde özetlenebilir:

Birincil Ölçüt	Ağırlık	İkincil Ölçüt	Ağırlık
Olay sayısı toplamı	1	Cari yıl	16
Ölü sayısı toplamı	3	Önceki yıl	8
Yaralı sayısı toplamı	0.5	İki yıl öncesi	4
Maddi zarar toplamı	2	Üç yıl öncesi	2
		Dört yıl öncesi	1

Tablo 11. Değişkenlerin ve Gruplandırmada Kriterlerinin Karakteristik Özellikleri

<i>Değişkenler (2002-2011)</i>	<i>Kısaltma</i>	<i>Açıklama</i>	<i>Öngörü</i>	<i>Kaynak</i>
Küresel Terörizm Endeksi	GTI (Açıklanan Değişken)	156 ülkeye ait terörizmin şiddet boyutunu gösteren endeks değerleri		Vision of Humanity
Açıklayıcı Değişkenler	Log(KBDG)	156 ülkeye ait Kişi Başına Düşen Milli Gelir değerleri	-	UNDATA
	Log(NFS)	156 ülkeye ait toplam nüfus değerleri	+	World Bank
	"polity4"	-10 ile +10 değerleri arasında değişen ve ülkelerin politik statüsünü gösteren değerler	-	PolityIV www.sytemicpeace.org
	Otokrasi	"polity4" değerleri -10 ile 0 arasında olan ülkeler 1; diğerleri 0	+/-	
	Kısmi Demokrasi	"polity4" değerleri 1 ile 7 arasında olan ülkeler 1; diğerleri 0	+/-	
	Tam Demokrasi	"polity4" değerleri 8 ile 10 arasında olan ülkeler 1; diğerleri 0	-	
	Politik İstikrarsızlık	"polity4" değerleri kötüleşen ülkeler 1; diğerleri 0	+	
	Petrol Arzı	Günlük 500 milyon varil ve üzeri arz sağlayan ülkeler;1	+	Int. Energy Statistics www.eia.gov.tr
	Psikolojik Faktör	Terör olayları neticesinde ölen ve yaralanan kişilerin sayıları toplamının 1000 ve üzeri olduğu ülkeler 1; diğerleri 0	+	Global Terrorism Database www.start.umd.edu/gtd
	Afrika (Sahra Altı)	Bölgesel Gölge Değişkenler	+	www.state.gov.tr
	Yakın Doğu (K. Afrika, Orta Doğu)			
Güney ve Orta Asya				
Avrupa ve Avrasya				
Batı Yarımküre				
Gruplama Kriteri	Yüksek Etnisite	EFL Değeri 0,5 ve üstü ülkeler	+	Kolo, P. ¹³
	Düşük Etn.	EFL Değeri 0,5 altı ülkeler	Nötr	

¹³ Kolo, P. "Measuring a New Aspect of Ethnicity - The Appropriate Diversity Index", Mart 2012.

Açıklayıcı değişkenlerin özelliklerine geçmeden önce hemen belirtmelidir ki; tüm açıklayıcı değişkenler, açıklanan değişkenle tutarlı olmaları amacıyla, beşer yıllık ortalamaları ve 1'er yıllık gecikmeli değerleri alınarak modele dahil edilmiştir.

Terörizmin sosyo - iktisadi dinamikleri olarak özellikle gini endeksi, insani kalkınma endeksi ve genç işsizlik oranları gibi değişkenlerin önem taşıdıkları kabul edilmekle birlikte, kısmen kesit; kısmense periyot düzeyindeki veri eksikliğinin dengeli panel model uygulamasına imkan tanımayacak boyutlarda olması, bu değişkenlerin modele dahil edilmesine engel olmuştur. Bu doğrultuda, söz konusu 156 ülkeye ait kişi başına düşen milli gelir değerleri ile toplam nüfus sayılarının dikkate alınmasıyla yetinilmiştir. İş imkanı bulan bireylerin yaratılan hasıladan aldığı paylarının, başka bir ifadeyle elde ettikleri harcanabilir gelirlerinin artması ve toplumsal yapı içerisinde bir statüye sahip olmalarıyla birlikte terör gibi illegal yapılanmalara dahil olma vb. girişimlerinin fırsat maliyeti artacağından, rasyonalite varsayımı altında, gelir düzeyi ile terör faaliyetler arasında ters yönlü bir ilişkinin olacağı, dolayısıyla gelir değişkeninin negatif bir katsayıya sahip olacağı öngörülebilir. Öte yandan, nüfus artışının bünyesinde barındırdığı sorunlar dikkate alındığında, bu değişkene ait katsayının pozitif değerler alacağı öngörülebilir.

Terörizmin sosyo-politik dinamiklerini yansıtması adına dikkate alınan "polityIV" değerleri, -10 ila +10 arasında değerler alan ve çeşitli aralıklar dahilinde ülkeleri rejim türleri boyutunda tasnif eden bir tür sıralama ölçütü olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar birincil veri setinde ülkeler, "polity IV" değerlerine göre otokrasi, kapalı anarşi, açık anarşi, demokrasi ve tam demokrasi olmak üzere 5 farklı statü şeklinde tasnif edilmiş olsalar da; bu çalışmada, "polity IV" değerleri "-10 ila 0" arasında olanlar "otokrasi", "1 ila 7" arasında olanlar "kısmi demokrasi" ve "8 ila 10" arasında olanlar "tam demokrasi" statüsünde değerlendirilmiş ve bu doğrultuda üç farklı gölge değişken oluşturulmuştur. Gerek teorik düzlemde; gerekse de ampirik literatürde geniş yer bulması bakımından, özellikle "tam demokrasi" değişkeninin negatif bir katsayı alacağı öngörülmekle birlikte, benzer bir ön savın "otokrasi" değişkeni için ileri sürülmesi pek de mümkün olmamaktadır. Nitekim, bireylerin taleplerini demokratik platformlarda ve demokrasi kültürünü benimsemiş kamu

kurumları aracılığıyla dile getirmeleri ve sonuç almaları, terör vb. girişimlerde bulunmaları önünde ciddi bir fırsat maliyeti yaratsa da hukukun üstünlüğü, hesap verilebilirlik ve sert çekirdekli haklara saygı gibi evrensel norm ve değerlerden uzak bir kişi ya da zümrenin yönetimindeki ülkelerde, terörün salt şiddete dayalı politikalarla bastırılma potansiyeli, bu tür siyasi rejimlerde de potansiyel terörist aktivitelerin ortaya çıkmasını baskılıyor olabilir. Bu durum otokrasi değişkeninin kesin bir şekilde pozitif bir katsayı alacağına yönelik öngöründe bulunulmasını güçleştirmektedir. Burada hemen belirtmelidir ki; "polityIV" değerlerinin alternatifi olarak görülen, siyasal haklar ve bireysel özgürlükler üzerinden 1972 - 2014 yılları dahilinde, 195 ülke için oluşturulan Freedom House Politik Özgürlük Endeksi yerine "polityIV" verilerinin tercih edilmesinin temel sebebi, daha spesifik bir olgu olan bireysel özgürlüklerin bağımlı değişken olan terörizm endeksi ile içsellik sorunu oluşturmasına yönelik olasılıktır. Nitekim, terör olaylarındaki artışa bağlı olarak bireysel özgürlüklere yönelik bir takım kısıtlamalara gidilebileceği düşünüldüğünde, bireysel hak ve özgürlüklerinin temel belirleyicilerinden biri olarak terör eylemlerinin şiddet düzeyi karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple, daha genel bir değerlendirmeye, ülkelerin politik statüsünü ifade eden "polityIV" değerlerinin kullanılması uygun bulunmuştur. PolityIV veri seti, 1946 - 2013 yılları dahilinde, 167 ülkenin hükümet şekillerinin -10 ile +10 arasında olmak üzere sayısallaştırılmış yıllık değerlerini ifade etmektedir ve bu değerler, otokratik düzene geçiş, devrim, askeri darbeler ve merkezi otoritenin çöküşü (devlet başarısızlığı) gibi önemli politik değişikliklerin göz önünde bulundurulmasıyla oluşturulmaktadır.¹⁴ Söz gelimi, kurumsallaşmış demokrasi, vatandaşların alternatif politikalar ve siyasi liderler hakkındaki görüşlerini etkili bir şekilde ifade edebilmeleri, yürütmenin güç kullanımına ilişkin kurumsal kısıtlamaların varlığı ve politik katılım aşamasında ve günlük yaşamda tüm vatandaşların sivil haklarının güvence altına alınması gibi üç önemli ve bağımsız faktör etrafında şekillenmektedir. Otokrasi (Otoriter Rejimler) ise, politik özgürlüklerin sorunlu olması ve politik rekabet ortamının regülasyonun yetersizliği gibi ortak özellikler etrafında şekillenmekte ve siyasi katılım noktasında rekabet edebilirlik, siyasi katılımın düzenlenmesi, yöneticilerin iş başına gelmelerinde şeffaflık ve rekabet

---

¹⁴ <http://www.systemicpeace.org>, Erişim Tarihi: 13 Ocak 2014.

edebilirlik, hükümet başkanı üzerindeki kısıtlamalar gibi unsurlar üzerinden ağırlıklandırılarak kodlanmaktadır (Marshall vd. 2013).

Potansiyel sosyo-politik dinamiklerden biri olarak modele dahil edilen "politik istikrarsızlık" değişkeni, otokrasi, kısmi demokrasi ve tam demokrasi olmak üzere üç farklı siyasi rejim türünde tasnif edilen ülkelerden çalışmanın kapsadığı 2002-2011 yılları arasında siyasi statüsü kötüleşen; söz gelimi, tam demokrasiden kısmi demokrasi ya da otokrasi statüsüne geçen veya kısmi demokrasiden otokrasi statüsüne geçen ülkeler ile askeri müdahale altındaki ülkelere 1; diğerlerine 0 değerinin verilmesiyle oluşturulmuş kukla değişkeni ifade etmektedir. Siyasi istikrarsızlık sürecinde olan ülkelerde, terör örgütlerinin hareket ve eylem yapabilme kabiliyetlerinin artacağı, dolayısıyla terörün şiddetinin artacağı yönündeki varsayım altında, söz konusu değişkenin pozitif bir katsayıya sahip olacağı öngörülebilir.

Belli bir lokasyonda terörün çok uzun süreler varlığını sürdürmesi ve özellikle yüksek can kayıplarına sebebiyet vermesi, terörün kısır bir döngü şeklinde süregelmesi ve bir açmaza dönüşmesi olgusunu gündeme getirebilmektedir. Barışın tesisi ve terörün sonlandırılması noktasında bir tür "psikolojik duvar" olarak nitelendirilebilecek olan bu olası sürecin terör faaliyetlerini daha da şiddetlendirmesi muhtemeldir. Bu ihtimalin analiz edilebilmesi adına modele dahil edilen "psikolojik faktör" değişkeni, START Veri Tabanı¹⁵ kayıtları dahilinde her bir ülkede terörün patlak verdiği günden bu yana yaşanan terör olayları neticesinde yaşamını yitiren ve yaralananların sayısının 1000'in üzerinde olduğu ülkelere 1; diğerlerine ise 0 değerinin verilmesiyle oluşturulmuş bir gölge değişkendir. Bu doğrultuda, söz konusu değişkenin pozitif bir katsayıya sahip olacağı öngörülebilir.

Terörün siyasi, iktisadi ve psikolojik dinamiklerinin yanı sıra, uluslararası sisteme yön veren belki de en önemli unsurlardan biri olan petrol gibi yer altı kaynaklarına sahip olma ya da bu kaynaklara sorunsuz erişebilme noktasında, özellikle büyük güçlerin stratejik planları, terörün patlak vermesi ya da sonlandırılmaması noktasında görünmez güç dengelerinin olabileceği fikrini gündeme getirmektedir.

---

¹⁵ <http://www.start.umd.edu/gtd>, Erişim Tarihi: 14 Şubat 2014.

İnsani müdahale vb. gerekçelere başvurarak yapılan askeri girişimlerin, petrol rezervlerinin zengin olduğu ya da enerji nakil yolları üzerinde stratejik önemi olan bölgelerde gözlenmesi, bu tür girişimlerin uluslararası barışın tesisinden ziyade, sistem içerisinde göreceli güç dengesinin korunması ya da yeniden tesis edilmesi hedefinde olduğuna yönelik güçlü eleştirileri ön plana çıkarmaktadır. Bu da terörist yapılanmaların ya da faaliyetlerin büyük güçlerin güdümünde şekillendiği olgusunu gündeme getirmektedir. Böylesi bir iddianın ampirik olarak test edilmesi noktasında yaşanılacak güçlükler kabul edilmekle birlikte, petrol vb. kaynaklar ile şiddetli terörün varlığı arasında bir ilişki olup olmadığının analiz edilebilmesi adına, günlük petrol arzı 500 milyon varilin üzerinde olan ülkelere 1; diğerlerine 0 değeri verilmek üzere gölge değişken oluşturularak modele dahil edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, söz konusu "petrol arzı" değişkenine ait katsayının pozitif değerler alabileceği öngörülebilir.

Son olarak, terörist faaliyetlerin özellikle sorunlu ülkelerin sınır bölgelerinde yoğunlaştığı göz önüne alındığında, bir ülkede yaşanan terör olaylarının komşu ülkelere de sirayet etmesi oldukça muhtemeldir. Bu durum, şiddetli terörün dinamikleri arasında, ülkelerin içinde buldukları coğrafyanın da önemli bir tetikleyici ya da dizginleyici bir unsur olabileceğini göstermektedir. Ülkelerde meydana gelen terör olaylarının boyutu/şiddeti ile bu ülkelerin coğrafi konumları arasında bir ilişkinin olup olmadığının analiz edilebilmesi adına, ülkeler Afrika (Sahra Altı), Yakın Doğu (Kuzey Afrika ve Orta Doğu), Güney ve Orta Asya, Avrupa ve Avrasya ile Batı Yarımküre olmak üzere daha ziyade politik bir ayrıma dayalı beş farklı coğrafi bölgeye ayrılmış ve gölge değişkenler yardımıyla coğrafi/bölgesel etki ayrıştırılmak istenmiştir. Terörizmin küresel boyutları göz önüne alındığında, tüm bölgesel değişkenlerin pozitif katsayıya sahip olacağı, fakat bu katsayıların doğu-batı ekseninde azalan değerler alacağı öngörülebilir.

Ayrıca, terörizmi tetikleyen ve zemin hazırlayan dinamiklerin ayrıştırılmaya çalışıldığı bu çalışmada, ampirik literatürde yaygın olarak yer bulan ülkelerin yüzölçümü, engebeli arazilerinin payı, yükseklik ve iklim koşulları gibi coğrafi faktörler, terörizme sebebiyet vermekten ziyade uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı

gibi terörizme finansman sağlayan faaliyetlerin daha kolaylıkla yerine getirilebilmesi noktasında öne çıkan faktörler olduklarından, modele dahil edilmemişlerdir.

3.2.2. Ekonometrik Model ve Analiz

Küresel Terörizm Veritabanı'nda kayıtlı, kesit ve periyot düzeyindeki bir takım değişkenlere ait veri eksikliği sebebiyle İzlanda ve Tayvan dışındaki 156 ülkede meydana gelen terör olaylarının boyutu ile bir takım siyasi, iktisadi, psikolojik ve toplumsal yapıya ait dinamikler arasındaki ilişkinin analiz edilerek bir anlamda, terörizmin tetikleyici unsurları arasında hiyerarşik bir önem sırasının oluşturulabilmesi adına, 2002 - 2011 dönemini kapsayan yıllık veriler yardımıyla sırasıyla Havuzlanmış / Karma, Sabit Etkiler ve Rastsal Etkiler Panel Modelleri'nin tahminlendiği bu çalışmada, Kısıtlandırılmış F Test ve Hausman Test gibi bir takım sınama testleri neticesinde, söz konusu değişkenler arasındaki ilişkiyi en iyi yansıtan modelin Havuzlanmış/Karma Panel Model olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak; Havuzlanmış Panel Modelde, her bir kesit için tek bir sabit belirlenmekte, böylece kesitler arası türdeşliğin olduğu varsayılmaktadır. Bu modelin asıl sorunu, kesitler arası ayırım yapmaması ve değişkenler arası ilişkinin zaman içinde bütün kesitler için aynı olup olmadığını söyleyememesidir (Gujarati ve Porter, 2012). Nitekim, 156 ülkenin bünyesinde barındırdığı gözlemlenemeyen farklılıkların varlığı oldukça muhtemel olduğundan, temel itibarıyla Havuzlanmış/Karma Panel Model'in sonuçlarıyla paralel olan, her bir kesite özgü ve gözlemlenemeyen farklılıkları hesaba katan Sabit Etkiler Panel Modeli'nin sonuçlarının dikkate alınması daha optimal bir seçim olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat, anlam bulanıklılığına ihtimal vermemek adına, tüm modellerin sonuçlarının paylaşılması uygun görülmüş ve söz konusu modeller neticesinde elde edilen ampirik bulgulara Tablo 13'de yer verilmiştir.

Toplumsal yapı içerisinde dilsel, kültürel ve inanç temelli parçalanmanın, belki de daha doğru bir ifadeyle çeşitliliğin tetikleyici bir unsur olmaktan ziyade, var olan terör olaylarının şiddetlenmesi ya da süregelmesi noktasında bir tür hızlandıran etkisi yarattığı ya da elverişli bir zemin oluşturduğu düşünüldüğünden, ülkelere ait ELF endeksleri modele açıklayıcı değişken olarak eklenmek yerine; 156 ülkeden oluşan örneklem, ELF endeksi 0,5 ve üzeri olan 100 ülke ve ELF endeksi 0,5'in altında olan 56

ülke olmak üzere iki ayrı gruba ayrılarak alternatif iki model daha oluşturulmuştur. Önceki modellerde olduğu gibi bu modeller için de yapılan sına testleri sonucunda, Havuzlanmış/Karma Panel Modeli'nin değişkenler arası ilişkileri en iyi yansıtan model olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak, öncesinde de değinilen kaygılardan ötürü, tüm modellerin sonuçları Tablo 14'de verilmiş ve Sabit Etkiler Panel Modeli'nin sonuçları dikkate alınmıştır.

Ekonometrik modelin fonksiyonel formu;

Terörün Boyutu = f (İktisadi Dinamikler + Politik Dinamikler + Psikolojik Dinamikler + Bölgesel Dinamikler)

Başka bir ifadeyle;

$$GTI_{it} = \beta_{1i} + \beta_2 * \ln KBDG_{it} + \beta_3 * \ln NFS_{it} + \beta_4 * Otokrasi_{it} + \beta_5 * Kısmi Demokrasi_{it} + \beta_6 * Politik İstikrarsızlık_{it} + \beta_7 * Petrol Arzı_{it} + \beta_8 * Psikolojik Faktör_{it} + \beta * [Bölgesel Gölge Değişkenler]_{it} + u_{it}$$

3.3. Ampirik Bulgular

Ekonometrik modellerde kullanılan değişkenlere ait betimsel istatistikler Tablo 12'de, elde edilen ampirik bulgular ise, Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 12. Betimsel İstatistikler

2002-2011 1560 (N*T)	Ortalama	Medyan	Maks.	Min.	St. Sapma	Jarque- Bera
<i>GTI</i>	1.835756	0.520000	10.00000	0.000000	2.324466	[0.0000]
<i>ln(KBDG)</i>	7.782647	7.676010	11.32798	4.499810	1.636206	[0.0000]
<i>ln(NFS)</i>	16.20237	16.11482	21.00430	13.12746	1.463541	[0.0000]
<i>Otokrasi</i>	0.375641	0.000000	1.000000	0.000000	0.484443	[0.0000]
<i>Tam Demokrasi</i>	0.370513	0.000000	1.000000	0.000000	0.483097	[0.0000]
<i>Politik İstikrarsızlık</i>	0.050641	0.000000	1.000000	0.000000	0.219334	[0.0000]
<i>Petrol Arzı</i>	0.185897	0.000000	1.000000	0.000000	0.389149	[0.0000]
<i>Psikolojik Faktör</i>	0.210897	0.000000	1.00000	0.000000	0.486913	[0.0000]

Tablo 13. Regresyon Analizi Sonuçları - Model 1

2002-2011	Bütün Ülkeler (156 Ülke)		
Bağımlı D. (GTI)	PSEKK	SE	RE
C	-9.01*** (0.695)	-8.65*** (0.703)	-14.64*** (1.434)
Log(KBDG)	-0.08** (0.040)	-0.11** (0.041)	0.13** (0.060)
Log(NFS)	0.64*** (0.034)	0.63*** (0.034)	0.88*** (0.077)
Otokrasi	0.06 (0.114)	0.08 (0.114)	0.43*** (0.134)
Tam Demokrasi	-0.26** (0.132)	-0.22* (0.133)	-0.38*** (0.145)
Politik İstikrarsızlık	0.32* (0.192)	0.31* (0.192)	0.91** (0.426)
Petrol Arzı	0.24* (0.129)	0.28** (0.130)	-0.20 (0.307)
Psikolojik Faktör	1.86*** (0.091)	1.86*** (0.091)	0.34*** (0.092)
BölgeselEtki			
Yakın Doğu	1.65*** (0.196)	1.66*** (0.196)	1.88*** (0.460)
Güney ve Orta Asya	1.59*** (0.198)	1.56*** (0.198)	2.14*** (0.479)
Afrika (Sahra Altı)	0.63*** (0.156)	0.60*** (0.156)	1.10*** (0.376)
Avrupa ve Avrasya	0.79*** (0.158)	0.82*** (0.158)	0.76** (0.381)
Batı Yarımküre	0.31* (0.165)	0.31** (0.158)	0.54 (0.402)
F _{Kısıtlandırılmış}	14.28 [0.1125]		
Hausman Test	104.42 [0.000]		

Tablo 13'ün Devamı

Test Değerlendirme Sonuçları			
R ²	0.53	0.53	0.13
F. stat	159.92	85.03	20.85
Durbin Watson stat.	0.4275	0.4264	0.6338
Jarque-Bera		2573.565 [0.0000]	
N*T	1560	1560	1560

Not: "(*),(**),(***)" ifadeleri sırasıyla %10, %5 ve %1 olmak üzere anlamlılık düzeylerini, parantez ( ) içindeki değerler standart hataları; köşeli parantez [ ] içindeki değerler ise p-değerlerini ifade etmektedir.

Tablo 3.3'ün birinci sütunda yer alan değerler Havuzlanmış / Karma Panel Model, ikinci sütununda yer alan değerler Sabit Etkiler Panel Modeli, son sütununda yer alan değerler ise Rastsal Etkiler Panel Modeli sonuçlarını yansıtmaktadır.

2002 - 2011 yılları dahilinde 156 ülkede meydana gelen terör olaylarının temel belirleyicilerinin ve bunların önem derecelerinin saptanması amacıyla tahminlenen Sabit Etkiler Panel Modeli sonuçlarından hareketle, açıklayıcı değişken olarak modele dahil edilen siyasi, iktisadi ve psikolojik temelli değişkenlerin gerek teorik düzlemde; gerekse de ampirik literatürle paralellik oluşturacak şekilde öngörülen etkileri taşıdıkları ve farklı anlamlılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı oldukları görülmektedir. 2002 - 2011 dönemi dahilinde 10 yıllık süreci ve 156 farklı ülkeyi kapsayan ekonometrik modelin gözlem sayısı 1560'tır. Terörizm gibi dönemsel ve bölgesel düzeylerde farklılık gösterebilen kompleks ve her ne kadar varsayımlarımızın temelini oluştursa da rasyonalite öncülleriyle bağdaştırılması zaman zaman mümkün olmayan bir unsurun analiz edildiği göz önünde bulundurulduğunda, modelin açıklama

gücünü ifade eden R^2 değerinin %53 çıkması, azımsanmaması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Terörizm olgusunun karmaşık, soyut ve sürekli değişen dinamik yapısı dikkate alındığında, elde edilen bulguların nispi ya da mutlak değerler üzerinden spesifik bir şekilde yorumlanması bizi yanılgıya düşürebilecektir. Bu sebeple bulguların bir bütün olarak değerlendirilmesi ve söz konusu etkileşimlerin yönünün tespiti ile yetinilmesi, gerek ulusal; gerekse de uluslararası politika yapıcılara terörle mücadelede ve uluslararası sistemde barışın tesis edilmesi noktasında, proaktif önlemler alınmasına yönelik politika önerilerinde bulunulması için yeterli olacaktır. Bu açıdan bakıldığında, söz konusu değişkenleri bir bütün olarak değerlendirmek gerekirse, terör olaylarının şiddetlenmesi üzerindeki en büyük etkiye sebep olan faktörün, terörün azaltılması ya da ortadan kaldırılması noktasında bir tür "psikolojik duvar" olarak nitelendirilebilecek olan terör olayları neticesinde yaşamını yitiren ya da yaralananların sayısının dikkat çekici boyutlara ulaşması olduğu görülmektedir. Bu durum, terörist faaliyetlerin şiddetlenerek devam ettiği coğrafyalarda, terörle mücadele noktasında salt askeri ve sert önlemlere başvurulmasının söz konusu bölgelerde terörün kısır bir döngü şeklinde açmazla dönüşmesine sebebiyet verdiği şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte, ülkelerin gelir düzeyi, nüfus büyüklükleri, siyasi rejim türleri ve siyasi istikrar gibi değişkenlerin de istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar taşımaları, terör olgusunun politik ve iktisadi dinamikleri bünyesinde taşıdığı göstergesi olarak nitelendirilebilir. Örneğin; gelir düzeyinde meydana gelecek %1'lik artışın terörizmin şiddet boyutunu yansıtan Küresel Terörizm Endeksi'nde 0.11 puanlık bir azalış olarak kendisini göstereceğini söyleyebiliriz. Ayrıca, ülkelerin nüfus büyüklüklerini ifade eden "NFS" değişkeninin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı çıkması, nüfus büyüklüğü daha yüksek olan ülkelerin terör deneyimiyle karşı karşıya kalmaları ihtimalinin daha olası olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, her ne kadar "polityIV" endeks değeri -10 ile 0 arasında olan otokratik rejim türleri ile terörizmin şiddet boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamazken; "Tam Demokrasi" değişkeninin negatif bir katsayıya sahip olması ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkması, demokratik değerlerin benimsendiği, düşünce ve taleplerin özgürce

dile getirildiği, siyasi katılımın önünde engellerin olmadığı toplumlarda terörizmin görülme olasılığının da düşük olacağı anlamına gelmektedir. Öte yandan, ülkelerin politik statülerin yaşanan gerilemelerin - tam demokrasi statüsünden kısmi demokrasi ya da otokrasi statüsüne gerilenmesi gibi - dikkate alınmasıyla oluşturulan politik istikrarsızlık gölge değişkeninin de pozitif ve %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkması, politik istikrarsızlık olgusunun terörizmin şiddet boyutunun artış göstermesine sebep olan faktörler arasında yer aldığını göstermektedir. Petrol arzı değişkeninin de pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı çıkmış olması, uluslararası petrol tedarik zincirinde kritik öneme sahip ülkelerin terör olaylarıyla karşı karşıya kalmalarının daha olası olduğu şeklinde yorumlanabilir. Çok geniş bir yorum olacağı kabul edilmekle birlikte bu durum, yeni dünya "düzensizliği" içerisinde, terörün devletler arasındaki göreceli güç dengesinin korunmasında ya da değiştirilmesinde "küresel bir araç" olarak kullanıldığına yönelik iddiaları güçlendirir niteliktedir.

Son olarak, oluşturulan bölgesel gölge değişkenlerinin her birinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı çıkmış olmaları, özellikle Yakın Doğu ile Güney ve Orta Asya'da, terörün bir tür yayılma etkisi sergilediğine işaret etmektedir. Nitekim, iktisadi ve politik koşulları uygun olmakla birlikte şiddetli terör olaylarına maruz kalan ülkelerin içinde yer aldıkları durum, kendilerinden ziyade sorunlu coğrafyalarda bulunmalarıyla açıklanabilir. Öte yandan, söz konusu değişkenlerin sahip olduğu pozitif değerlerdeki katsayılar, bir ülkede meydana gelen terörist faaliyetlerin aynı coğrafyada yer alan ve o ülkenin komşusu konumundaki ülkelerde de terörün şiddetli bir şekilde süregelmesine sebebiyet verebileceğini göstermektedir. Bu durum, terörle mücadele noktasında birlikte hareket edilmesi gerekliliğini ve bölgesel paktların önemini ortaya çıkarmaktadır.

Toplumsal yapı içerisindeki dilsel, etnik ve inançsal parçalanmanın/çeşitliliğin terörün bahsi edilen sosyo-politik ve sosyo-iktisadi dinamiklerinin belirginleşmesinde elverişli bir zeminsel faktör olup olmadığının analiz edilebilmesi adına oluşturulan iki alternatif modelin sonuçları Tablo 14'te yer almaktadır. Birinci modelin benzeri olmakla birlikte bu modelde, ülkeler ELF endeksi yüksek ve düşük olan ülkeler olarak iki farklı gruba ayrılmış ve söz konusu değişkenlerin gerek katsayıları; gerekse de anlamlılıkları

üzerinde belirgin bir değişimin olup olmayacağı test edilmek istenmiştir. Birinci modelde olduğu gibi bu modellerde de sırasıyla Kısıtlandırılmış F Test ve Hausman Test gibi sınama testlerinin yapılması neticesinde, benzer bir şekilde söz konusu değişkenler arası ilişkileri en iyi yansıtan modelin Sabit Etkiler Panel Modeli olduğu sonucuna varılmıştır. Her iki modelin orta sütunlarında yer alan ve %56'lık bir açıklama gücüne sahip olan Sabit Etkiler Panel Modeli'nin sonuçları incelendiğinde, daha homojen bir toplum yapısına işaret eden düşük ELF endeksine sahip ülkelerde, bahsi edilen iktisadi ve politik dinamiklerin sonuçlarının istatistiksel olarak anlamsızlaşması, başka bir açıdan homojen yapıdan uzak, etnik, dilsel ya da inanç temelli parçalanmanın/çeşitliliğin yüksek olduğu ülkelerde ise, bu dinamiklerin istatistiksel olarak anlaşılması, terörizm gibi illegal faaliyetlerin bu gibi farklılaşmalardan rant sağlayarak varlığını sürdürebildiği şeklinde yorumlanabilir. Özellikle toplumsal parçalanmanın yüksek olduğu ülkelerde, birleştirici ve bütünleştirici politikalardan ziyade; toplumu ayrıştırıcı iktisadi ve politik bozulmaların terörist faaliyetlerin destek bulması noktasında elverişli bir zemin oluşturacağı açıktır. Bu durum özellikle bu gibi ülkelerde devreye sokulacak bütünleştirici politikaların önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Son olarak, toplumsal parçalanmanın düşük olduğu ülkeler dahilinde bir değerlendirmede bulunmak gerekirse, bu gibi ülkelerde terörün boyutlarının iktisadi ve politik dinamiklerden ziyade; psikolojik ve bölgesel etkenler etrafında şekillendiği söylenilebilir.

Tablo 14. Regresyon Analizi Sonuçları - Model 2

2002-2011	Yüksek Toplumsal Parçalanma ($ELF \geq 0.5$) (100 Ülke)			Düşük Toplumsal Parçalanma ($ELF < 0.5$) (56 Ülke)		
Bağımlı D. (GTI)	PSEKK	SE	RE	PSEKK	SE	RE
C	-9.14*** (0.754)	-8.86*** (0.763)	-13.82*** (1.551)	-12.1*** (1.192)	-11.83*** (1.204)	-15.04*** (3.062)
Log(KBDG)	-0.11** (0.049)	-0.14*** (0.050)	0.08 (0.078)	0.02 (0.060)	0.0008 (0.062)	0.21** (0.090)
Log(NFS)	0.7*** (0.036)	0.69*** (0.036)	0.9*** (0.081)	0.69*** (0.062)	0.69*** (0.062)	0.75*** (0.168)
Otokrasi	0.13 (0.141)	0.14 (0.141)	0.42** (0.170)	0.02 (0.188)	0.05 (0.189)	0.59*** (0.213)
Tam Demokrasi	-0.45*** (0.169)	-0.42** (0.169)	-0.66*** (0.188)	-0.22 (0.197)	-0.18 (0.199)	0.22 (0.226)
Politik İstikrarsızlık	0.34 (0.213)	0.33 (0.213)	0.86* (0.463)	-0.12 (0.571)	-0.11 (0.573)	0.18 (1.499)
Psikolojik Faktör	1.66*** (0.107)	1.67*** (0.107)	0.27*** (0.099)	2.04*** (0.186)	2.03*** (0.186)	2.30* (0.492)
Bölgesel Etki						
Yakın Doğu	1.35*** (0.247)	1.38*** (0.247)	1.25** (0.561)	2.86*** (0.290)	2.87*** (0.291)	2.68*** (0.744)
Güney ve Orta Asya	1.46*** (0.243)	1.43*** (0.243)	1.99*** (0.572)	1.71*** (0.366)	1.68*** (0.367)	1.76* (0.976)
Afrika (Sahra Altı)	-0.07 (0.188)	-0.09 (0.188)	0.15 (0.442)	2.43*** (0.312)	2.38*** (0.315)	2.7*** (0.834)
Avrupa ve Avrasya	0.69*** (0.216)	0.73*** (0.217)	0.56 (0.508)	1.75*** (0.233)	1.77*** (0.234)	1.64*** (0.632)
Batı Yarımküre	0.16 (0.212)	0.17 (0.212)	0.16 (0.502)	1.27*** (0.254)	1.27*** (0.255)	1.41** (0.696)
$F_{Kısıtlandırılmış}$	9.8979 [0.3588]			5.2182 [0.8149]		
Hausman Test	71.8179 [0.000]			10.1769 [0.0375]		

Tablo 14'ün Devamı

Test Değerlendirme Sonuçları						
R ²	0.55	0.56	0.16	0.53	0.54	0.15
Durbin Watson	0.45	0.45	0.59	0.31	0.31	0.77
Fstat	112.70	62.52	17.54	58.48	32.18	9.03
Jarque-Bera		891.2966 [0.0000]			89.8751 [0.0000]	
N*T	1000	1000	1000	560	560	560

Not: "(*),(**),(***)" ifadeleri sırasıyla %10, %5 ve %1 olmak üzere anlamlılık düzeylerini, parantez ( ) içindeki değerler standart hataları; köşeli parantez [ ] içindeki değerler ise p-değerlerini ifade etmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Özellikle 2000'lerin başlarından itibaren çok kutuplu bir yapıya doğru evrilmekte olan dünya sistemi içerisinde, terörün rahat bir yayılma imkanı bulduğu başarısız devletlerin sayısındaki artış ve terörün akıl almaz yükselişi, uluslararası sistemin işlerliği ve kalıcı barışın tesisi için tehdit oluşturmaktadır. Son çeyrek asırdır teknoloji dünyasında ve silah sanayinde yaşanan gelişmeler, terörist saldırıların mekan ve zaman boyutunu ortadan kaldırmış durumdadır. Bu sebeple, devletler sistemi içerisinde bu denli büyük boyutlara ulaşarak kısır bir döngü halini alan terörizm sorunsalının ivedilikle çözüme kavuşturulamaması, yalnızca kırılğan - başarısız devlet statüsündeki ülkelerin değil; aynı zamanda refah düzeyi yüksek gelişmiş ülkelerin de yarınını belirsiz kılmaktadır. Dolayısıyla, bugün gelinen noktada, büyük güçler başta olmak üzere Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşları meşgul eden terörizmle mücadele sorunsalının başarıya ulaşabilmesi, terörizm unsurunun temelinde yatan muhtemel iktisadi, politik, toplumsal, psikolojik ve tarihsel dinamiklerin doğru bir şekilde saptanmasını ve bu doğrultuda rasyonel önlemlerin devreye sokulmasını; yani meseleye proaktif güvenlik önlemleri perspektifinden bakılmasını gerektirmektedir. Nitekim; gerek ulusal; gerekse de uluslararası örnekler dahilinde, terörizmle mücadelede salt askeri yöntemlerin uzun dönemde fayda etmediği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, çalışmanın temel amacının uluslararası barışı tehdit eden ve her geçen gün çözüme kavuşturulması daha da güçleşen terörizm unsurunun muhtemel dinamiklerini belirlemek olduğu söylenebilir.

Bu açıdan bakıldığında, terörist faaliyetlerin sebep olduğu can ve mal kayıplarının hat safhaya ulaştığı ülkelerin yoksulluk, sosyal ayrışma, demokratik değerlerden uzak olma ve tümünün doğal bir sonucu olarak kalitesiz bir yaşam standardına sahip olma gibi belirgin karakteristik özellikler sergilemeleri, her geçen gün daha da karmaşıklaşan bir yapıya bürünen terörizm olgusunun iktisadi ve politik dinamikleri olabileceği fikrini gündeme getirmektedir. Nitekim; 2002 - 2011 yılları dahilinde 156 ülkede meydana gelen terörist faaliyetlerin temel belirleyicilerinin saptanması amacıyla, 1560 gözleme dayalı olarak tahminlenen Sabit Etkiler Panel

Modeli neticesinde elde edilen ve istatistiksel olarak anlamlı olan bulgular, bu öngörülerini destekler niteliktedir. Elde edilen bu bulgular, karmaşık, soyut ve sürekli değişen dinamik bir yapıya sahip olan terörizm unsurunun özellikle homojen bir yapıdan uzak, etnik, dilsel ya da inanç temelli toplumsal parçalanmanın / çeşitliliğin yüksek olduğu toplumlarda, gelir düzeyi / yoksulluk, nüfus büyüklüğü, politik istikrarsızlık ve demokratikleşme düzeyi gibi siyasi, iktisadi, psikolojik ve mekansal dinamiklerinin olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Psikolojik ve mekansal dinamiklerin dışında iktisadi ve politik dinamiklerin toplumsal yönden daha homojen toplumlarda anlamlılığını yitirmesi, terörizm gibi illegal faaliyetlerin toplumsal temelli farklılaşmalardan rant sağladığının bir göstergesidir. Nitekim; toplumsal parçalanmanın yüksek olduğu ülkelerde, birleştirici ve bütünleştirici politikalarla ziyade; toplumu ayrıştırıcı iktisadi ve politik bozulmaların terörist faaliyetlerin destek bulması noktasında elverişli bir zemin oluşturacağı açıktır. Bu durum, özellikle bu gibi ülkelerde devreye sokulacak bütünleştirici politikaların önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Bu bulguların ışığı altında, gerek ulusal; gerekse de uluslararası politika yapıcılara ve ulus üstü kurumlara düşen görev, terörizmle mücadelenin salt askeri yöntemlerle bir sonuca varamayacağı gerçeğini kabul ederek geri kalmışlığın pençesi altındaki ülkelerin kalkınamama sorunlarının çözüme kavuşturulması adına gerçekçi ve fiili politikaları devreye sokmaktır.

KAYNAKÇA

- Abadie, A. (2006). Poverty, Political Freedom, and the Roots of Terrorism, *The Economics of National Security*, 96(2): 50 - 56.
- Alberto, A. ve Perotti, R. (1996). Income Distribution, Political Instability, and Investment, *European Economic Review*, 40(6): 1203 - 1228.
- Alesina, A., Devleeschauwer, A., Easterly, W., Kurlat, S. ve Wacziarg, R. (2002). Fractionalization, *NBER Working Paper Series*, w9411.
- Atkinson, A. B. ve Marlier, E. (2010). Analysing and Measuring Social Inclusion in a Global Context, *UN DESA*, United Nations New York.
- Baranyi, S. ve Powell, K. (2005). Fragile States, Gender Equality and Aid Effectiveness: A Review of Donor Perspectives, *The North-South Institute*.
- Boswell, T. ve Dixon W. J . (1990). Dependency and Rebellion: A Cross - National Analysis, *American Sociological Review*, 55(4): 540 - 559.
- Boylan, B. M. (2010). Economic Development, Religion, and the Conditions for Domestic Terrorism, *Josef Korbel Journal of Advanced International Studies*, 2: 28 - 44.
- Brown, C. ve Ainley K. (2005). *Understanding International Relations*, Thir Edition, Palgrave Macmillan, Basingstoke, UK.
- Buonanno, P., Fergusson, L. ve Vargas, J. F. (2014). The Crime Kuznets Curve, *Documento Cede*, 2014-16.

- Cederman, L., Hug, S. ve Krebs, F. L. (2010). Democratization and Civil War: Empirical Evidence, *Journal of Conflict Resolution*, 47(4): 377 - 394.
- Center for International Development and Conflict Management, (2009). *Minorities at Risk (MAR) Codebook Version 2/2009*, CIDCM.
- Cojanu, V. ve Popescu, A.I. (2007). Analysis of Failed States: Some Problems of Definition and Measurement, *The Romanian Economic Journal*, 25: 113 -132.
- Collier, P. ve Hoeffler, A. (2002). Greed and Grievance in Civil War, *Oxford Economic Papers*, 56(4): 563 - 595.
- Collier, P., Elliott, V. L., Hegre, H., Hoeffler, A., Reynal-Querol, M. ve Sambanis, N. (2003). *Breaking the Conflict Trap Civil War and Development Policy*, A Copublication of the World Bank and Oxford University Press.
- de Haan A. (2000). Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation, *Studies in Social & Political Thought*, 2(2): 22 - 40.
- de Meritt, J. H . R. ve Young, J. K. (2013). A Political Economy of Human Rights: Oil, Natural Gas, and State Incentives to Repress, *Conflict Management and Peace Science*, 30(2): 99 - 120.
- Derin-Güre, P. (2009). Does Terrorism Have Economic Roots?, *Boston University Working Papers Series*, wp2009 - 001.
- Derin-Güre, P. (2010). Seperatist Terrorism and The Economic Conditions in Southeastern Turkey, *Defence and Peace Economics*, 22(4): 393 - 407.

- Dreher, A. ve Fischer, J. A. V. (2008). Decentralization as a Disincentive for Transnational Terror? System Stability Versus Government Efficiency: An Empirical Test, *Research Paper Series*, 41.
- Dreher, A. ve Fischer, J. A. V. (2010). Does Government Decentralization Reduce Domestic Terror? An Empirical Test, *Economics Letters*, 111(3): 223 - 225.
- Esty, D. C., Goldstone, J. A., Gurr, T. R., Harff, B., Levy, M., Dabelko, G. D., Surko, P. T. ve Unger, A. N. (1999). *State Failure Task Force Report: Phase II Findings*, Environmental Change & Security Project Report, 5.
- Fearon, J. D. ve Laitin, D. D. (2003). Additional Tables for Ethnicity, Insurgency, and Civil War, *American Political Science Review*, 97(1): 75 -90.
- Feridun, M. ve Sezgin, S. (2008). Regional Underdevelopment and Terrorism: The Case of South Eastern Turkey, *Defence and Peace Economics*, 19(3): 225 - 233.
- Fjelde, H. (2010). Generals, Dictators, and Kings: Authoritarian Regimes and Civil Conflict, 1973 - 2004, *Conflict Management and Peace Science*, 27(3): 195-218.
- Garfinkle, A. (2005). A Conversation with Condoleeza Rice, *The American Interest*.
- Goldstone, J. A., Gurr, T. R., Harff, B., Levy, M. A., Marshall, M. G., Bates, R. H., Epstein, D. L., Kahl, C. H., Surko, P. T., Ulfelder, J. C. ve Unger, A. N. (2000). *State Failure Task Force Report: Phase III Findings*, Science Applications International Corporation.
- Goldstone, J.A., Bates, R. H., Gurr, T. R., Lustik, M., Marshall, M. G., Ulfelder, J. ve Woodward, M. (2010). *A Global Model for Forecasting Political Instability*, American Journal of Political Science, 54(1): 190 - 208.

- Gujarati, D. N. ve Porter, D. C. (2012). *Temel Ekonometri*, çev: Şenesen, Ü. ve Günlük Şenesen, G., Beşinci Basımdan Çeviri, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Gurr, T. R. (1993). Why Minorities Rebel: A Global Analysis of Communal Mobilization and Conflict Since 1945, *International Political Science Review*, 14(2): 161 - 201.
- Hegre, H. (2014). Democracy and Armed Conflict, *Journal of Peace Research*, 51(2): 139 - 144.
- Hogstrom, J. (2013). Classification and Rating of Democracy A Comparison, *Taiwan Journal of Democracy*, 9(2): 33 - 54.
- Huntington, S. P. (1973). *Political Order in Changing Societies*, New Haven and London, Yale University Press.
- Institute for Economics and Peace, (2012). *Global Terrorism Index Capturing the Impact of Terrorism from 2002 - 2011*, IEP.
- Kolo, P. (2012). Measuring a New Aspect of Ethnicity – The Appropriate Diversity Index, *Discussion Papers, Ibero America Institute for Economic Research* 221.
- Köseli, M. (2006). *Poverty, Inequality & Terrorism Relationship in Turkey*, VDM Publishing.
- Krieger, T. ve Meierrieks, D. (2010), Terrorism in the Worlds of Welfare Capitalism, *Journal of Conflict Resolution*, 54(6): 902 - 939.

- Krueger, A. B. ve Maleckova, J. (2002). Does Poverty Cause Terrorism?, *The New Republic*, 27 - 33.
- Krueger, A. B. ve Maleckova, J. (2002). Education, Poverty, Political Violence and Terrorism: Is There a Causal Connection?, *NBER Working Paper Series*, 9074.
- Kubo, K. (2005). Do Men Rebel Because The State is Weak?: A Critique of the Fearon - Laitin Model, *The Waseda Journal of Political Science and Economics*, 359: 93-104.
- Lafree, G. ve Dugan, L. (2007). Introducing the Global Terrorism Database, *Terrorism and Political Violence*, 19(2): 181 - 2004.
- Lelkes, O. ve Gasior, K. (2012). *Income Poverty and Social Exclusion in the EU Situation in 2008 and Trends*, Policy Briefs - European Centre.
- Li, Q. (2005). Does Democracy Promote or Reduce Transnational Terrorist Incidents?, *Journal of Conflict Resolution*, 49(2): 278 - 297.
- Llusa, F. ve Tavares, J. (2007). Economics and Terrorism: What We Know, What We Should Know and the Data We Need, *Economic Development, and Political Openness*, Cambridge University Press, 233 - 296.
- Marshall, M. G. ve Cole, B. R. (2011). *Global Report 2011 Conflict, Governance, and State Fragility*, Center for Systemic Peace.
- Marshall, M. G., Gurr, T. R. ve Jagers, K. (2013). *Political Regime Characteristics and Transitions, 1800 - 2012, Polity^{TM} IV Project*, Center for Systemic Peace.

- Mathieson, J., Popay, J., Enoch, E., Escorel, S., Hernandez, M., Johnston, H. ve Rispel, L. (2008). *Social Exclusion Meaning, Measurement and Experience and Links to Health Inequalities A Review of Literature*, Social Exclusion Literature Review WHO Social Exclusion Knowledge Network Background Paper 1.
- Milasinovic, S. ve Bajagic, M. (2005). Globalization & Fragmentation - Ruling Dynamics of Global Society, *Megatrend Review*, 2(2): 23 - 47.
- Muller, E. N. ve Seligson, M. (1987). Inequality and Insurgency, *The American Political Science Review*, 81(2): 425 - 452.
- Newman, E. (2007). Weak States, State Failure, and Terrorism, *Terrorism and Political Violence*, 19(4): 463 - 488.
- Omotor, D. G. (2010). Demographic and Socio-Economic Determinants of Crimes in Nigeria: A Panel Data Analysis, *Journal of Applied Business & Economics*, 11(1): 181 - 195.
- Patrick, S. (2006). Weak States and Global Threats: Fact or Fiction?, *The Washington Quarterly*, 29(2): 27 - 53.
- Peleah, M. ve Ivanov, A. (2013). Measuring intersecting inequalities through the Social Exclusion Index: A proposal for Europe and Central Asia, *United Nations Economic Commission for Europe Conference of European Statisticians*, Working paper 22.
- Piazza, J. A. (2006). Rooted in Poverty?: Terrorism, Poor Economic Development, and Social Cleavages, *Terrorism and Political Violence*, 18(1): 159 - 177.
- Piazza, J. A. (2008). Incubators of Terror: Do Failed and Failing States Promote Transnational Terrorism?, *International Studies Quarterly*, 52(3): 469 - 488.

- Piazza, J. A. (2011). Poverty, Minority Economic Discrimination, and Domestic Terrorism, *Journal of Peace Research*, 48(3): 339 - 353.
- Piazza, J. A. (2012). Types of Minority Discrimination and Terrorism, *Conflict Management and Peace Science*, 29(5): 521 - 546.
- Radermacher, W. (2010). *Combating Poverty and Social Exclusion A Statistical Portrait of the European Union*, Eurostat Statistical Books.
- Richardson, C. (2011). Relative Deprivation Theory in Terrorism: A Study of Higher Education and Unemployment as Predictors of Terrorism, *Politics Department, New York University*.
- Ross, M. L. (2004). What Do We Know About Natural Resources and Civil War?, *Journal of Peace Research*, 41(3): 337 - 356.
- Rotberg, R. I. (2003). *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, Brookings Institution Press, Washington, D.C. 20036.
- Sambanis, N. (2001). Do Ethnic and Non-Ethnic Civil Wars Have the Same Causes? A Theoretical and Empirical Inquiry (Part I), *Journal of Conflict Resolution*, 45(3): 259 - 282.
- Skocpol, T. (1977). Wallerstein's World Capitalist System: A Theoretical and Historical Critique, *American Journal of Sociology*, 82(5): 1075- 1090.
- Sunde, U. ve Cervellati, M. (2013). Democratizing for Peace? The Effect of Democratization on Civil Conflicts, *Oxford Economic Papers*, 66(3): 774 - 797.

- The National Consortium for Study of Terrorism and Responses to Terrorism, (2013). *Annex of Statistical Information Country Reports on Terrorism 2012*, START.
- The Social Exclusion Unit, (2004). *Office of the Deputy Prime Minister Creating Sustainable Communities*, SEU.
- Theil, H. (1971). *Principles of Econometrics*, North - Holland Publishing Company, Amsterdam - London.
- Vanhanen, T. (1999). Domestic Ethnic Conflict and Ethnic Nepotism: A Comparative Analysis, *Journal of Peace Research*, 36(1): 55 - 73.
- Wade, S. J. ve Reiter, D. (2007). Does Democracy Matter?: Regime Type and Suicide Terrorism, *Journal of Conflict Resolution*, 51(2): 329 - 348.
- Walsh, J. I. ve Piazza, J. A. (2010). Why Respecting Physical Integrity Rights Reduces Terrorism, *Comparative Political Studies*, 43(5): 551 - 577.
- Walter B. F. (2004). Does Conflict Beget Conflict? Explaining Recurring Civil War, *Journal of Peace Research*, 41(3): 371 - 388.

EKLER

Ek - 1. Ülkelerin Karakteristik Özellikleri			İktisadi Etkenler		Politik Etkenler		
ÜLKELER (2011)	GTI	FSI	Gelir Düzeyi ^a	HDI ^b	Politik İstikrar	Özgürlük Statüsü ^c	Demokrasi Statüsü ^d
Afganistan	8.67	107,5	LI	0,371	-2,48	NF	-66
Almanya	1.74	33,9	HI	0,919	0,83	F	Tam D.
Amerika Birleşik Devletleri	3.57	34,8	HI	0,936	0,59	F	Tam D.
Angola	1.70	84,6	UMI	0,504	-0,35	NF	Otokrasi
Arjantin	1.47	46,8	UMI	0,81	0,13	F	Tam D.
Arnavutluk	0.12	66,1	UMI	0,748	-0,29	PF	Tam D.
Avustralya	1.72	28,1	HI	0,936	0,93	F	Tam D.
Avusturya	1.41	27,3	HI	0,894	1,17	F	Tam D.
Azerbaycan	0.87	81,9	UMI	0,732	-0,52	NF	Otokrasi
Bahreyn	0.62	59,0	HI	0,795	-0,95	NF	Otokrasi
Bangladeş	3.67	94,4	LI	0,511	-1,39	PF	Kısmi D.
Belçika	0.07	34,1	HI	0,897	0,93	F	Tam D.
Benin	0.03	80,0	LI	0,434	0,29	F	Kısmi D.
Beyaz Rusya	4.26	77,6	UMI	0,789	-0,12	NF	Otokrasi
Bhutan	1.23	85,0	LMI	0,532	0,85	PF	Otokrasi
Birleşik Arap Emirlikleri	0.08	50,4	HI	0,817	0,91	NF	Otokrasi
Bolivya	0.42	82,9	LMI	0,671	-0,44	PF	Kısmi D.
Bosna Hersek	1.37	80,9	UMI	0,734	-0,84	PF	-66
Botswana	0.0	67,9	UMI	0,634	1,05	F	Tam D.
Brezilya	0.0	65,1	UMI	0,728	-0,13	F	Tam D.
Bulgaristan	0.74	59,0	UMI	0,78	0,28	F	Tam D.
BurkinaFaso	0.0	88,6	LI	0,34	-0,58	PF	Otokrasi

Burundi	4.90	98,6	LI	0,352	-1,78	PF	Kısmi D.
Cezayir	5.83	78,0	UMI	0,711	-1,36	NF	Kısmi D.
Cibuti	0.0	82,6	LMI	0,442	0,18	NF	Kısmi D.
Çad	3.01	110,3	LI	0,336	-1,31	NF	Otokrasi
Çek Cum.	0.52	42,4	HI	0,872	1,09	F	Tam D.
Çin	4.99	80,1	UMI	0,695	-0,6	NF	Otokrasi
Danimarka	1.13	23,8	HI	0,901	1,1	F	Tam D.
Dominik Cumhuriyeti	0.0	76,9	UMI	0,744	1,2	F	Tam D.
Ekvador	0.68	82,2	UMI	0,722	-0,71	PF	Kısmi D.
Ekvator Ginesi	0.22	88,1	HI	0,551	0,11	NF	Otokrasi
El Salvador	0.0	76,0	LMI	0,679	0,11	F	Kısmi D.
Endonezya	4.51	81,6	LMI	0,624	-0,76	F	Tam D.
Eritre	3.92	93,6	LI	0,346	-0,76	NF	Otokrasi
Ermenistan	0.19	72,3	LMI	0,726	-0,08	PF	Kısmi D.
Estonya	0.16	49,3	HI	0,844	0,57	F	Tam D.
Etiyopya	3.73	98,2	LI	0,392	-1,49	NF	Otokrasi
Fas	3.60	76,3	LMI	0,589	-0,39	PF	Otokrasi
Fildişi Sahili	3.99	102,8	LMI	0,426	-1,4	NF	//
Filipinler	6.80	85,0	LMI	0,651	-1,38	PF	Tam D.
Finlandiya	0.07	19,7	HI	0,892	1,37	F	Tam D.
Fransa	1.73	34,0	HI	0,893	0,59	F	Tam D.
Gabon	0.0	75,3	UMI	0,679	0,38	NF	Otokrasi
Gambiya	0.0	80,9	LI	0,44	0,008	PF	Otokrasi
Gana	0.0	67,7	LMI	0,553	0,15	F	Tam D.
Gine	0.0	102,5	LI	0,352	-1,39	PF	Otokrasi
Gine-Bissau	0.16	98,3	LI	0,364	-0,73	PF	Kısmi D.
Guatemala	0.0	80,1	LMI	0,58	-0,76	PF	Tam D.
Guyana	0.98	72,6	LMI	0,632	-0,42	F	Kısmi D.
Güney Afrika	0.05	67,6	UMI	0,625	0,03	F	Tam D.
Güney Kore	0.0	95,6	HI	0,907	0,27	F	Tam D.

Gürcistan	3.43	86,4	LMI	0,74	-0,65	PF	Kısmi D.
Haiti	0.07	108,0	LI	0,453	-1,02	PF	-77
Hırvatistan	0.0	57,3	HI	0,804	0,6	F	Tam D.
Hindistan	8.15	79,3	LMI	0,551	-1,29	F	Tam D.
Hollanda	2.04	28,3	HI	0,921	1,09	F	Tam D.
Honduras	1.23	78,3	LMI	0,63	-0,42	PF	Kısmi D.
Irak	9.56	104,8	UMI	0,583	-1,84	NF	Otokrasi
İngiltere	4.51	34,1	HI	0,875	0,35	F	Tam D.
İran	5.63	90,2	UMI	0,742	-1,42	NF	Otokrasi
İrlanda	1.46	25,3	HI	0,915	0,93	F	Tam D.
İspanya	3.09	43,1	HI	0,885	0,03	F	Tam D.
İsrail	5.15	84,4	HI	0,899	-1,19	F	Tam D.
İsveç	1.76	22,8	HI	0,915	1,22	F	Tam D.
İsviçre	1.17	23,2	HI	0,912	1,28	F	Tam D.
İtalya	2.07	45,8	HI	0,881	0,5	F	Tam D.
İzlanda	0.0	30,1	HI	0,905	1,23	F	//
Jamaika	0.0	67,1	UMI	0,729	-0,07	F	Tam D.
Japonya	0.06	31,0	HI	0,91	0,98	F	Tam D.
Kamboçya	0.12	88,5	LI	0,538	-0,32	NF	Kısmi D.
Kamerun	2.63	94,6	LMI	0,492	-0,66	NF	Otokrasi
Kanada	1.18	27,7	HI	0,91	1,06	F	Tam D.
Karadağ	0.0	56,3	UMI	0,791	0,53	F	Tam D.
Katar	2.68	49,5	HI	0,832	1,16	NF	Otokrasi
Kazakistan	2.80	70,2	UMI	0,75	-0,32	NF	Otokrasi
Kenya	5.27	98,7	LI	0,515	-1,24	PF	Kısmi D.
Kıbrıs	0.05	67,6	HI	0,849	0,59	F	Tam D.
Kırgızistan	0.40	91,8	LI	0,621	-1,07	PF	Kısmi D.
Kolombiya	6.06	87,0	UMI	0,717	-1,26	PF	Kısmi D.
Kongo Cumhuriyeti	0.0	91,4	LMI	0,531	-0,36	NF	Otokrasi
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	6.18	108,2	LI	0,299	-2,23	NF	Kısmi D.

Kosta Rika	0.0	50,6	UMI	0,77	0,5	F	Tam D.
Kuveyt	0.16	59,5	HI	0,788	0,29	PF	Otokrasi
Kuzey Kore	0.0	38,8	LI	//	-0,31	NF	Otokrasi
Küba	0.0	76,6	UMI	0,777	0,28	NF	Otokrasi
Laos	0.0	86,7	LMI	0,538	-0,05	NF	Otokrasi
Lesotho	0.04	80,4	LMI	0,456	0,37	PF	Tam D.
Letonya	0.0	54,2	HI	0,809	0,29	F	Tam D.
Liberya	0.0	94,0	LI	0,381	-0,42	PF	Kısmi D.
Libya	0.35	68,7	UMI	0,725	-1,28	NF	-77
Litvanya	0.0	45,3	HI	0,814	0,63	F	Tam D.
Lübnan	4.48	87,7	UMI	0,744	-1,56	PF	Tam D.
Macaristan	0.28	48,7	UMI	0,83	0,73	F	Tam D.
Madagaskar	0.43	83,2	LI	0,483	-0,75	PF	Kısmi D.
Makedonya (FYR)	0.62	71,0	UMI	0,738	-0,58	PF	Tam D.
Malavi	0.0	91,2	LI	0,415	-0,07	PF	Kısmi D.
Malezya	0.42	68,7	UMI	0,766	0,08	PF	Kısmi D.
Mali	3.39	79,3	LI	0,347	-0,67	F	Kısmi D.
Mauritius	0.0	44,2	UMI	0,735	0,93	F	Tam D.
Meksika	2.01	75,1	UMI	0,773	-0,67	PF	Tam D.
Mısır	4.58	86,8	LMI	0,661	-1,44	NF	Otokrasi
Moğolistan	0.0	59,6	LMI	0,668	0,6	F	Tam D.
Moldova	0.99	81,2	LMI	0,657	-0,07	PF	Tam D.
Moritanya	2.18	88,0	LMI	0,464	-1,16	NF	Otokrasi
Mozambik	0.20	83,6	LI	0,322	0,29	PF	Kısmi D.
Myanmar	4.09	98,3	LI	0,494	-1,13	//	Otokrasi
Namibya	0.0	71,7	UMI	0,606	0,89	F	Kısmi D.
Nepal	5.02	93,7	LI	0,46	-1,42	PF	Kısmi D.
Nijer	3.27	99,1	LI	0,297	-0,87	PF	Kısmi D.
Nijerya	7.24	99,9	LMI	0,467	-1,94	PF	Kısmi D.
Nikaragua	0.0	81,2	LMI	0,597	-0,27	PF	Tam D.
Norveç	5.03	20,4	HI	0,953	1,32	F	Tam D.
O. Afr. Cum.	4.84	105,0	LI	0,348	-1,78	PF	Otokrasi

Özbekistan	0.58	88,3	LMI	0,649	-0,61	NF	Otokrasi
Pakistan	9.05	102,3	LMI	0,513	-2,81	PF	Kısmi D.
Panama	0.0	57,8	UMI	0,776	-0,02	F	Tam D.
Papua Yeni Gine	0.01	84,2	LMI	0,462	-0,78	PF	Kısmi D.
Paraguay	2.17	72,4	LMI	0,67	-0,66	PF	Tam D.
Peru	2.49	73,6	UMI	0,738	-0,73	F	Tam D.
Polonya	0.0	46,8	HI	0,819	1,05	F	Tam D.
Portekiz	1.13	32,3	HI	0,817	0,72	F	Tam D.
Romanya	0.0	59,8	UMI	0,784	0,16	F	Tam D.
Ruanda	3.73	91,0	LI	0,429	-0,13	NF	Otokrasi
Rusya	7.07	77,7	HI	0,784	-0,98	NF	Kısmi D.
Senegal	3.86	76,8	LMI	0,471	-0,29	PF	Kısmi D.
Sırbistan	1.17	74,4	UMI	0,769	-0,3	F	Tam D.
Sierra Leone	0.0	92,1	LI	0,348	-0,17	PF	Kısmi D.
Singapur	0.0	35,1	HI	0,894	1,18	PF	Otokrasi
Slovakya	0.0	47,1	HI	0,838	0,96	F	Tam D.
Slovenya	0.0	35,5	HI	0,892	0,94	F	Tam D.
Somali	7.24	113,4	LI	//	-3,07	NF	-66
Sri Lanka	5.68	93,1	LMI	0,711	-0,69	PF	Kısmi D.
Sudan	6.30	108,7	LMI	0,419	-2,52	NF	Otokrasi
Suriye	5.86	85,9	LMI	0,646	-2,01	NF	Otokrasi
Suudi Arabistan	2.71	75,2	HI	0,78	-0,45	NF	Otokrasi
Svaziland	0.06	82,5	LMI	0,536	-0,49	NF	Otokrasi
Şili	2.64	40,7	HI	0,817	0,46	F	Tam D.
Tacikistan	2.02	88,3	LI	0,618	-0,99	NF	Otokrasi
Tanzanya	0.12	81,3	LI	0,47	-0,04	PF	Otokrasi
Tayland	7.09	78,3	UMI	0,686	-1,12	PF	Kısmi D.
Trinidad ve Tobago	0.0	63,7	HI	0,759	0,14	F	Tam D.
Tunus	2.36	70,1	UMI	0,71	-0,36	NF	-88
Türkiye	5.24	71,5	UMI	0,72	-0,95	PF	Kısmi D.

Türkmenistan	0.0	79,7	UMI	0,693	0,18	NF	Otokrasi
Uganda	4.49	96,3	LI	0,454	-0,98	PF	Otokrasi
Ukrayna	2.16	69,0	LMI	0,737	-0,07	PF	Kısmi D.
Umman	0.0	49,3	HI	0,729	0,41	NF	Otokrasi
Uruguay	0.0	40,4	HI	0,789	0,95	F	Tam D.
Ürdün	0.58	74,5	UMI	0,699	-0,51	NF	Otokrasi
Venezüella	1.62	78,2	UMI	0,746	-1,08	PF	Kısmi D.
Vietnam	0.0	76,1	LMI	0,614	0,16	NF	Otokrasi
Yemen	7.30	100,3	LMI	0,459	-2,41	NF	Otokrasi
Yeni Zelanda	0.08	24,8	HI	0,918	1,37	F	Tam D.
Yunanistan	4.60	47,4	HI	0,862	-0,09	F	Tam D.
Zambiya	0.0	83,8	LMI	0,443	0,47	PF	Kısmi D.
Zimbabve	1.36	107,9	LI	0,387	-0,95	NF	Otokrasi

^a**LI:** Düşük Gelir Grubu (KBDG ≤ \$1,025)

^c**NF :** Özgür Değil

LMI: Alt - Orta Gelir Grubu (\$1,026 ≤ KBDG ≤ \$4,035)

PF : Kısmen Özgür

UMI: Üst - Orta Gelir Grubu (\$4,036 ≤ KBDG ≤ \$12,475)

F : Özgür

HI: Yüksek Gelir Grubu (KBDG ≥ \$12,476)

^b Ortalama İnsani Kalkınma Değeri: 0,636

^d **-66:** Sistemin olmaması olarak yorumlanan Yabancı Kesinti Olgusu

-77: Yöneticisiz Dönem ya da Anarşi Olgusu

-88: Geçiş Süreci Olgusu

Ek - 2 Korelasyon Matrisi

Değişkenler	KBDG	NFS	Otokrasi	Tam Demokrasi	Politik İstikrarsızlık	Psikolojik Faktör	Petrol Arzı
KBDG							
NFS	0.0002						
Otokrasi	0.0008	0.0007					
Tam Dem.	-0.0002	-0.0004	0.002				
Politik İstik.	0.001	-0.003	0.001	0.001			
Psiko. Fak.	0.0001	-0.0009	0.0002	5.53E-06	-0.0008		
Petrol Arzı	-0.002	-0.009	-0.003	0.003	0.0004	0.0009	

ÖZGEÇMİŞ

DEMOGRAFİK BİLGİLER

Adres : 5118 Sok. No:44 Yıldırım Beyazıt Mah. Çamdibi / İzmir
Tel :Cep: (553) 443 30 43Ev: (232) 461 36 92
E-mail : necmettin.celik@outlook.com
Doğum Yeri ve Tarihi :İzmir / 17.09.1988
Medeni Durum :Bekar
Askerlik Durumu : Tecilli (2014)

EĞİTİM DURUMU

Yüksek Lisans : Ege Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı 2012 - (YL Tez Aşaması)
Lisans : Ege Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü 2009-2013 (Çift Anadal)
Lisans : Anadolu Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü 2009-2014
Lisans : Ege Üniversitesi, İktisat Bölümü 2007–2012 (Lisans Derecesi: 3,70 / 93)
Lise : Sıdka Rodop Lisesi 2002–2005
İlköğretim : Uzun Hasan İlköğretim Okulu

BİLİNEN DİL/LER

- İngilizce

BİLİNEN BİLGİSAYAR PROGRAMLARI

- Microsoft Office Programları (Word, Excell, Powerpoint vd.)
- Gauss
- Eviews
- GeoDA
- Matlab (Başlangıç Düzeyi)

MAKALELER

- *"Turizm Talebinin Terör Olayları Karşısındaki Duyarlılığı: Türkiye Örneği"*, VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiri Kitabı, s: 282-296.

EĞİTİM VE SERTİFİKALAR

- VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi (03-06 Nisan 2014)
- Önleyici Güvenlik Araştırmaları Sempozyumu (26 - 28 Eylül 2013 Karaman)
- Sermaye Piyasası; Kurumları ve Araçları – Şubat 2012 (SPK, İMKB, İAB, VOB, TSPAİB)
- Ege Genç Tema Eğitimci Eğitimi – Aralık 2010 (Ege Genç Tema)

ÜYE OLUNAN DERNEKLER VE VAKIFLAR

- TEMA Gönüllüsü

İLGİ ALANLARI/HOBİLER

- İnkılâp Tarihi, Tiyatro, Dağcılık, Koşu

REFERANSLAR *Gerekli görülmesi halinde temin edilecektir.

ÖZET

Çok kutuplu bir yapıya doğru evrilmekte olan yeni dünya "düzensizliği" içinde, küreselleşen ve daha da kompleks bir yapıya dönüşen terörizm unsurunun muhtemel iktisadi, politik, toplumsal ve psikolojik dinamiklerinin belirlenmesi, terörizmle mücadelede başarı elde edilebilmesi ve sürdürülebilir bir barış ortamının tesis edilebilmesi noktasında hayati öneme sahiptir. Bu amaç doğrultusunda, 2002 - 2011 yılları dahilinde 156 ülkenin analiz edildiği Sabit Etkiler Panel Modeli'nin bulguları, etnik, dilsel ya da inanç temelli toplumsal parçalanmanın/çeşitliliğin yüksek olduğu ülkelerde meydana gelen terör olaylarının iktisadi, politik, psikolojik ve mekansal dinamiklerinin olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Terörizm, Küresel Terörizm Endeksi, Kırılgan - Başarısız Devletler, Toplumsal Parçalanma, Sosyal Dışlanma, İktisadi Kalkınma

ABSTRACT

The determining potential economic, politic, social and psychological dynamics of the terrorism which globalized and became more complex structure in the new world "disorder" that evolving a multi-polar structure has a vital importance in order to establish sustainable peace and achieve success in the fight against terrorism. For this purpose, the findings of the Fixed Effects Panel Model on which analyzed 156 countries over the 2002 - 2011 period indicate that terrorist events that occurred in higher ethnic, linguistic or religious fractionalized countries have economic, politic, psychological and spatial dynamics.

Key Words: Terrorism, Global Terrorism Index, Fragile - Failed States, Social Fractionalization, Social Exclusion, Economic Development.